

Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta

VETENSKAPLIGA BIBLIOTEKENS STATISTIKDATABAS
RESEARCH LIBRARY STATISTICS DATABASE

KITT2-käyttäjän käsikirja

Suomen tieteelliset kirjastot

Valitse vuosi: 2002 | 2008 | Näytä

Kirjastot	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kokoelmat							
1.1 Painetut monografiat							
a) kokoelmat							
säilytyskokoja ***	15 143 010	15 635 766	16 239 272	16 604 956	16 929 632	17 296 514	17 540 911
nimekkeet	11 015 681	11 374 251	11 817 334	12 604 669	12 775 910	13 184 630	13 523 103
b) kartuntia	246 169	377 267	376 987	410 352	304 000	288 152	456 892
säilytyskokoja	246 169	377 267	376 987	410 352	304 000	288 152	456 892
1.2 Painetut kausjulkaisut							
a) kokoelmat	5 401 325	5 525 429	5 601 492	5 745 614	5 930 323	6 380 014	6 504 560
säilytyskokoja ***	353 334	352 171	350 401	359 509	376 869	394 341	404 924
b) kartuntia	213 450	212 174	223 279	259 466	241 338	409 056	195 810
säilytyskokoja ***	60 729	59 570	56 546	54 808	50 615	42 338	41 118
joista ostettuja	52 786	38 057	30 580	30 953	28 190	37 783	35 161
nimekkeet	27 503	79 441	147 216	97 388	80 582	67 363	70 288
c) poistot							
säilytyskokoja	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
hylymetrit	18 525	18 516,4	18 542,5	18 624,4	12 686,3	12 753,6	12 828,6
säilytyskokoja ***	63 896	64 157	64 025	65 096	64 813	65 555	66 026
b) kartunta							
hylymetrit	109	70,2	30,3	70,8	54,3	67,4	75,2
säilytyskokoja ***	692	570	357	424	593	766	369
joista ostettuja	0	16	37	10	10	2	2
c) poistot							
säilytyskokoja	12	295	489	81	876	25	7
1.4 Mikromuotoinen aineisto							
a) kokoelmat	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
säilytyskokoja	5 669 700	5 674 259	5 610 875	5 625 752	5 634 514	5 659 970	2 516 401
b) kartuntia							

SUOMEN TIEDELLISTEN KIRJASTOJEN YHTEISTILASTO

Tilastointiopas

2020

Toimittanut

Markku Laitinen



Helsinki 2020

KITT2-käyttäjän käsikirja. Tilastointiopas 2020. 139 s. Helsinki. Kansalliskirjasto. 2020. (PDF)

Hyvä lukija, tervetuloa KITT2-käyttäjän käsikirjan uusimman ja samalla viimeisen painoksen pariin – viimeisen, koska Yhteistilastoon syötetään enää vuosien 2019 ja 2020 tiedot, minkä jälkeen Kansalliskirjaston tuki yhteiselle tilastoinnille päättyy. Siksi uutta koodausta tietokantaan tai tiedonkeruuseen ei enää tehdä, joten käsikirjaa ei enää päivitetä; vuoden 2020 tilastojen syötössä käytetään siten kevään 2021 aikana nyt käsillä olevaa viimeistä painosta.

Tilastoinnin päästandardin ISO 2789 (International library statistics) ja mittaristandardin ISO 11620 (Library performance indicators) päivitykset alkavat kevään 2020 aikana ja Suomi osallistuu taas neljän vuoden tauon jälkeen näitten standardien ylläpitoon. Näitten standardien päivitykset eivät valmistune niin nopeasti, että ne ehtisivät muuttamaan päättyvän KITT2-tilastoinnin ohjeistusta, vaan ne tulisi ottaa huomioon kirjastojen omassa tulevaisuuden tilastoinnissa.

Tulevaisuuden ratkaisumalleja on etsitty, mutta keskustelut yhteistilaston tilanteesta eivät ole johtaneet ratkaisuun. Siksi KITT2-tilastoinnin tuki päättyy tilastointivuoteen 2020 ja viimeisen kerran syötetään nykymuotoinen tilasto kevään 2021 aikana eli vuoden 2020 tilasto.

Tilastoinnin tarve ei luonnollisesti katoa mihinkään, sillä Tilastokeskus ja OKM tarvitsevat kansallisen tason tietoa jatkossakin. Ministeriölle kukin taho pystynee keräämään tietoa tarvittavassa laajuudessa itsekin, mutta Tilastokeskuksen tiedonkeruun kannalta tilanne johtaa todennäköisesti siihen, että sen julkaisemissa kulttuuritilastoissa ei tulevaisuudessa ole tieteellisten kirjastojen osuutta.

KITT2 ja sen edeltäjä KITT on koko olemassaolonsa ajan ollut maailman tieteellisten kirjastojen parhaiten kansainvälisen ohjeistuksen mukaisesti toimitettu ja vapaasti verkossa saatavilla oleva monikielinen kirjastotilasto.

Tämä korkea taso on syytä pitää loppuun asti; nykymuotoista tilastointia on tämän oppaan julkaisupäivänä jäljellä vielä 335 päivää.

Tilastoinnin säädöksistä kerrotaan tämän oppaan luvussa Tilastoinnin säädökset. Yhteistilaston käyttötarvikkeet ja hyödyt ovat moninaiset. Kirjastoille hyvin toimitettu tilasto on näyttöön perustuvan johtamisen ja benchmarkkauksen väline ja sen tietoa käytetään vuosikertomuksissa, tulosneuvotteluissa ja toiminnan suunnittelussa. Myös tilastokeskus saa yhteistilastosta vuosittain tarvitsemansa tiedot, joista osa toimitetaan kansainvälisiin tilastoihin. Yhteistilaston tietoja käytetään myös tutkimuksessa ja opetuksessa sekä lähteenä julkaisutoiminnassa.

Tämän oppaan tilastografiikka antaa toivottavasti vinkkejä kirjastotilastojen käytöstä ja grafiikan kuvateksteissä on suuntaa-antavaa tulkintaa. Lisää grafiikkaa ja vinkkejä tilastojen käytöstä raportointiin tulet löytämään alkavassa helmikuussa julkaistavasta KITT2-tarkistustyökalusta, jota voit hyödyntää sekä vuositilastosi tarkistuksessa, että raportoinnissa ja benchmarkkauksessa.

Elinkaarensa 2002-2020 aikana KITT/KITT2 ehtii tuottaa peräti 19 vuoden katkeamattoman aikasarjan, mutta tieteellisten kirjastojen tilastoinnin historia ulottuu paljon kauemmas. Tieteellisten kirjastojen toimintaa ja voimavaroja kuvaavia tilastotietoja kerättiin systemaattisesti Suomessa ainakin vuodesta 1910 lähtien: Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja julkaisi tieteellisten kirjastojen tilastoja vuosilta 1910-1946. Vuosina 1955 – 1981 yhteistilasto julkaistiin Kirjastolehdestä. Vuosina 1982 - 1988 tiedot julkaistiin Kirjastovuosisivustossa. Vuodesta 1983 lukien Tieteellisen informoinnin neuvosto (TINFO) tuotti toimittamastaan yhteistilastosta myös monistetta, ja painetussa muodossa yhteistilasto julkaistiin vuosina 1992-2001. TINFO vastasi tilaston kokoamisesta vuosina 1972-1990, vuonna 1991 Tietohuollon neuvottelukunta ja vuodesta 1992 lukien Kansalliskirjasto. Yhteistilaston tiedot julkaistiin tiivistelmämuodossa myös Tilastokeskuksen Tilastollisessa vuosikirjassa, Pohjoismaisessa tilastovuosisivustossa sekä UNESCO:n kirjastotilastossa.

Yhteistilastoinnilla oli siis ainakin 110 vuoden mittainen elinkaari. Tämä aika siis päättyy, ja vaikka yhteistyömme käytännössä jatkuu vielä runsaan vuoden ajan, esitän jo tässä vaiheessa teille kaikille tilastointiyhteistyössä mukana olleille lämpimän kiitokseni hyvästä yhteistyöstä kuluneina vuosina.

Mitä tulee yhteistilaston hyödyntämiseen, toivotan kaikille kirjastotilastoinnista kiinnostuneille viihtyisiä hetkiä tämän teoksen ja kirjastotilastojen parissa. Toivon myös, että yhtenäisesti toimitettu tilasto on teille hyödyllinen oman kirjaston toimintojen raportoinnissa, suunnittelussa ja arvioinnissa. Siitä on toivottavasti hyötyä myös oman organisaationne tilastointia ja raportointia suunnitellessanne.

Helsingissä, 31.1.2020

Tekijä

Esipuhetta lukuun ottamatta muutokset tai tarkennukset edellisen vuoden painokseen sekä kohdat, joihin tänä vuonna pyydetään kiinnittämään erityistä huomiota, on esitetty keltaisella taustalla.

Muutokset tai tarkennukset löytyvät nopeasti sisällysluettelon keltaisten otsikoitten avulla.

Tilastointi on tosiolevan järjestämistä yhdenmukaisesti”

- **Tuntematon ajattelija**

Sisällysluettelo

Esipuhe	3
Kuva- ja talukukoluettelo.....	19
Kuvat.....	19
Taulukot.....	20
Tilastoinnin säädökset	21
Lainsäädäntö.....	21
EU-tason säädökset	21
Kansallinen lainsäädäntö	21
Standardit	21
Voimassa olevat standardit.....	22
Kansallinen ohjeistus	23
Tarkentava kansallinen ohje Theseus-tietokannan latausten keräämiseksi Tieteellisten kirjastojen yhteistilastoon	23
Kerättävä luku	23
Mitä kerättävä luku kertoo	24
Tietoturva	25
Yleistä	25
Pidä selaimesi ajan tasalla	25
JavaScript ja KITT2	25
Salasanaohjeita.....	25
Hyvä salasana ja miten se tehdään.....	25
Salasanan muistisääntö	26
Vaihda salasanasi ajoittain.....	27
Tunnuksia useissa järjestelmissä	27
Yhteistilastotietokanta	29
Yhteistilaston hyödyntäminen.....	29
Mihin tilastoja tarvitaan?	29

Tilasto arvioinnin työkaluna.....	29
Tunnusluvut	30
Automaattinen tunnuslukulaskenta.....	30
Vaikuttavuuden tunnusluvut.....	30
Kirjastojen suoritteitten mittaaminen	32
Aikasarjat, trendit ja indeksit	33
Korkeakoulukirjastojen kokonaismenojen osuuden kehitys suhteessa kehysorganisaation kokonaismenoihin.....	35
Käsitteitä ja tekniikka.....	36
KITT2:N rakennehierarkia - sisäsolmu ja lehti.....	36
Laskenta KITT2-tietokannassa.....	36
Yhteistilaston lyhenteet	37
Oppaassa käytettävät lyhenteet ja merkit.....	37
Kirjastotilastoinnin terminologia	38
Ohjeita työskentelyyn KITT2-tietokannassa	38
Yleistä.....	38
Tietojen tuominen korkeakoulujen kirjastojärjestelmistä	41
Tietojen tuominen Voyagerista.....	41
Tietojen tuominen muista kirjastojärjestelmistä	41
Tutustu yhteistilaston infosivuun	41
Hanki valmiudet ja pidä niitä yllä	41
Yleistä tilastotietojen keräämisestä	41
Tähti ja nolla yhteistilastossa	41
Arviotiedon antaminen	42
Tilastojen lataaminen Exceliin - laskennan aktivoiminen Excelissä	43
Tilastotiedon laadunvarmistus.....	43
Tilaston tarkastus ja virheellisten tietojen korjaaminen	43
Ristiintaulukointi	43

Tilaston tarkistustyökalu	44
Yhteistilasto-ohje.....	45
Yleistä	45
Henkilöstölukujen ilmoittaminen KITT2:ssa	45
Aina kokonaislukuja	45
Desimaalilukuja voivat olla	45
A Kirjastot	47
Yleistä	47
A.1 Kirjastotyytit ja yksiköt	47
Yhteiskirjastojen tilastointi	47
1) KAIKKI KEHYSORGANISAATIOT OVAT YHTEISTILASTOSSA MUKANA	47
A TILASTOIDAAN KIRJASTOTASOLLA	47
B TILASTOIDAAN KEHYSORGANISAATIOIDEN TASOLLA ELI KIRJASTO EI TEE OMAA TILASTOA	47
2) KAIKKI KEHYSORGANISAATIOT EIVÄT OLE YHTEISTILASTOISSA MUKANA (ESIMERKIKSI TOINEN ASTE)	48
A.1.1 Perustiedot	48
hallinnolliset yksiköt.....	48
toimipisteet.....	48
pääkirjasto.....	50
Kampuskirjaston tms. hallinnollisen yksikön pääkirjasto	50
muut toimipisteet	50
Kansalliskirjastoa koskeva erityisohje	50
A.1.2 Kehysorganisaation tiedot.....	50
henkilöstömäärä	50
opiskelijamäärä	51
avoimen yliopiston / ammattikorkeakoulun opiskelijamäärä.....	51
täydennyskoulutusopiskelijat.....	51
henkilöstön määrä(htv-lukuna)	51

kokoaikaopiskelijoiden määrä.....	52
aloituspaikat.....	52
kokonaismenot (ilmoitettu 1000 euroina).....	52
henkilöstömenot (ilmoitettu 1000 euroina).....	53
A.1.3 Kirjasto palvelee useampia yhteisöjä (X/-).....	53
B Kokoelmat.....	55
Yleistä.....	55
Kansallinen ohje elektronisten aineistojen säilytysyksiköiden laskemiseksi.....	55
Maksuton internet-aineisto.....	55
Säilytysyksikön määrittely.....	55
Tilastoinko tietokannan vai tietokannan + n kpl ELEKTRONisia dokumentteja?.....	56
Ostot.....	56
B.1 Kokoelmat (säilytysyksikköjä tai nimekkeitä).....	57
Yleistä.....	57
B.1.1 Kirjat.....	57
Painetut kirjat.....	57
Elektroniset kirjat.....	57
Äänikirjat, puheäänitteet.....	58
Mikromuotoiset kirjat.....	58
Käsikirjoitukset.....	58
B.1.2 Kausijulkaisut.....	59
Painetut kausijulkaisut, säilytysyksikköjä.....	59
Ohje kausijulkaisujen säilytysyksiköitten määrän arvioimiseksi.....	59
Elektroniset kausijulkaisut.....	60
Mikromuotoiset kausijulkaisut (2013 -).....	60
B.1.3 Kartat.....	60
B.1.4 Musiikkiaineistot.....	60
B.1.5 Audiovisuaaliset aineistot.....	61

Fyysiset av-aineistot.....	61
Graafinen aineisto (sy)	61
Elektroniset av-aineistot	61
Jaottelu.....	61
B.1.6 Patenttijulkaisut.....	61
B.1.7 Arkistoaineisto	62
B.1.8 Muut aineistot	62
Jaottelu.....	62
Fyysiset aineistot.....	63
Elektroniset aineistot	63
Tietokannat	63
B.1.9 Korkeakoulukirjastojen kansalliset palvelut	64
B.1.9.1 Korkeakoulukirjastojen tietueiden määrä Finnan indeksissä.....	65
Kansalliskirjasto.....	65
Omaa Finna-näkymää ylläpitävä kirjasto	65
B.1.9.2 Kansalliskirjaston verkkoarkisto.....	65
B.1.10 Erittelemätön aineisto	65
B.2 Kokoelmat, nimekkeitä.....	66
B.2.1 Kirjat.....	66
Painetut kirjat, nimekettä	66
Elektroniset kirjat, nimekkeet	66
B.2.2 Kausijulkaisut	66
Painetut nimekettä	66
Elektroniset kausijulkaisut nimekkeet.....	67
Mikromuotoiset kausijulkaisut, nimekkeet (2013 -)	67
Käsikirjoitukset, nimekkeet.....	67
B.3 Saapuvat kausijulkaisut	67
B.3.1 Painetut ja mikromuotoiset kausijulkaisut	68

kausijulkaisutilausten määrä.....	68
kausijulkaisunimekkeiden määrä ***	68
B.3.2 Elektroniset / verkkolehdet, nimekettä.....	68
B.3.3 Kausijulkaisu yhteensä.....	68
B.4 Luettelointi	69
Yleistä.....	69
B.4.1 Luettelotietueiden määrä	69
poimintaluetteloidut ja alkuperäisluetteloidut.....	69
Muutos laskennassa vuoden 2017 tilastoinnista alkaen	69
ensiluetteloidut ja konvertointiluetteloidut	70
B.4.2 Lisätyt tietueet yhteensä	70
B.4.3 Luettelointi muihin tietokantoihin.....	70
B.5 Kokoelmien kartunta	70
Yleistä.....	70
Virhelähteitä	71
Kokoelmien muutos yhdistettäessä kirjastoyksiköitä saman organisaation sisällä	71
Nidekartunta	72
Kirjojen kartunta	72
Kausijulkaisujen kartunta	72
Nimekekartunta	73
C Kirjaston käyttö ja käyttäjät	75
Yleistä	75
C.1 Käyttäjät	75
KITT:n Asiakasryhmät.....	75
Asiakasryhmittely mahdollisessa tulevaisuuden tilastoinnissa.....	79
Tilastopojinta-ajossa erityisesti huomioitavaa.....	81
C.1.1 Uudet asiakkaat	82
C.1.2 Aktiiviset lainaajat.....	82

C.1.3 Rekisteröidyt lainaajat	82
C.2 Lainaus.....	82
C.2.1 Kotilainat (SFS-ISO 2789 6.2.3.1 a).....	82
C.2.2 Lukusalilainat	83
Elektronisten kirjojen lainaus.....	83
C.2.1 Kotilainat.....	83
Uusinnat.....	83
C.2.2 Lukusalilainat ***	84
Lehtikierto.....	84
C.3 Tiedonhaku, toimeksiannot.....	84
C.3.1 Toimeksiantojen määrä	84
Kaukolainaus (Yhteistilaston kohdat c.4 ja C.5)	85
Yleistä kaukolainauksesta	85
aNTAVA, SAAVA JA VÄLITTÄVÄ KIRJASTO.....	85
Kaukolainaus kotimaassa ja kansainvälinen kaukolainaus	85
Saadut kaukolainat.....	86
Lähetetyt tilaukset.....	86
Saadut lainat.....	86
C.6 Elektroninen dokumenttien välitys	86
C.7 Kirjaston järjestämät tapahtumat	87
C.7 Yleistä.....	87
C.7.1 Näyttelyjen määrä.....	87
C.7.2 Tapahtumien määrä.....	87
C.8 Kirjaston julkaisutoiminta	88
Yleistä.....	88
C.8.1 Julkaisujen kokonaismäärä	88
C.8.2 Kirjaston omat julkaisut	88
C.8.2.1 Painettuja.....	88

C.8.2.2 Elektronisia.....	89
C.8.3 Kehysorganisaatiolle toimittamat julkaisut	89
C.8.3.1 Painettuja	89
C.8.3.2 Elektronisia.....	89
C.9 Elektroniset palvelut.....	89
Yleistä elektronisten palvelujen tilastoinnista	89
C.9.1 Kokoelmatietokanta(näyttöluettelo).....	90
Yleisohje kohtien C.9.2 - C.9.9 tietojen keruulle	90
FinELib-aineistojen käyttötilaston keruu.....	90
Muun kuin FinELib-aineiston käyttötilaston keruu	91
C.9.2 Kokoava tiedonhakupalvelu (Finna).....	91
Omaa Finna-näkymää ylläpitävä kirjasto	91
C.9.3 Bibliografiset tietokannat	91
C.9.4 Hakuteostietokannat	92
C.9.5 Sanakirjatietokannat.....	92
C.9.6 Elektroniset kausijulkaisut	92
C.9.7 Elektronisten kirjojen tietokannat	92
C.9.8 Muut digitaaliset dokumentit	92
C.9.9 Valtakunnalliset tietokannat.....	93
C.9.10 Kirjaston www-sivut.....	93
C.9.10.1 Virtuaalisten kirjastokäyntien määrä	93
C.9.11 Verkkoarkisto	93
C.10 Kirjastokäynnit.....	94
C.10.1 Käyntien määrä vuodessa	94
Yleistä.....	94
Kävijälaskuria käyttävät kirjastot	94
Kävijämäärien laskeminen otantana ja kävijämäärien laskentapäivät	94
Kävijämäärät vuonna 2020	95

C.11 Käyttäjäkoulutus.....	95
Yleistä.....	95
C.11.1 Kirjastonkäytön koulutus / opetus.....	96
C.11.2 Suoritetujen kurssien opintopistemäärä	97
C.11.3 Suoritetujen verkkokurssien opintopistemäärä	97
C.11.4 Verkkokurssien suorittaneiden määrä.....	97
D Aukioloajat ja tilat	99
Yleistä	99
D.1 Aukiolotunnit.....	99
D.1.1 Aukiolotunnit viikon aikana.....	99
D.2 Aukiolopäivät.....	100
D.2.1 Aukiolopäivien määrä tilastointikaudella	100
D.3 Asiakaspaikat.....	101
D.3.1 Luku- ja työskentelypaikat yhteensä ***	101
D.4 Työasemat.....	101
D.4.1 Asiakkaiden käytössä olevien työasemien määrä	101
D.4.2 Henkilökunnan työasemien määrä.....	101
D.4.3 Asiakkaiden käytössä olevat internet-yhteydet	102
D.4.4 Asiakkaiden käytössä olevien lisälaitteiden määrä	102
D.5 Kirjaston tilat	102
D.5.1 kirjaston käytössä olevat tilat.....	102
Nettopinta-alan laskeminen.....	102
Asiakaspalvelutilat (sis. avokokoelmatilat)	103
muut kirjastotoimintaan tarvittavat tilat	103
muut tilat (kokous, näyttely yms. tilat)	103
D.5.2 kirjistorakennuksen kokonaispinta-ala neliömetreinä	104
D.5.3 hyllytila	104
E Talous	105

Yleistä	105
E.1 Toimintakulut (ilmoitettu 1000 euroina)	105
E.1.1 Toimintakulut yhteensä	105
E.1.1.1 Henkilöstökulut	105
henkilökunnan palkat ja sivukulut.....	105
henkilökunnan koulutuskulut.....	106
E.1.1.2 Kirjastoaineistokulut	106
E.1.1.2.1 Painettu aineisto	106
E.1.1.2.2 Elektroninen aineisto.....	106
E.1.1.2.3 Muu aineisto.....	106
E.1.1.3 Kokoelmien huolto	107
E.1.1.4 Tilakulut tai laskennalliset tilakulut.....	107
E.1.1.5 Tietotekniikka ja tietoliikenne.....	107
E.1.1.6 Muut kulut.....	108
E.2 Kirjastoaineistokulut koko organisaatiossa	108
E.2.1 Kirjastoaineistokulut organisaatiossa yhteensä.....	108
E.2.1.1 Epäsuoralla rahoituksella katetut aineistonhankintakulut	108
E.2.1.1.1 Painettu aineisto	109
E.2.1.1.2 Elektroninen aineisto	109
E.2.1.2 Kirjastoaineistokulut (kirjaston budjetti)	109
E.2.1.3 Keskitetyllä rahoituksella hankittu elektroninen aineisto.....	109
E.2.1.3.1 Aineistonhankinnat yhteisprojektien rahoituksella	109
E.3 Pääomakulut	110
Yleistä.....	110
E.3.1.1 Rakentaminen	110
E.3.1.2 Tietojärjestelmät.....	110
E.3.1.3 Muut	110
E.4 Kirjaston rahoitus.....	111

Yleistä.....	111
E.4.1 Kirjaston rahoitus yhteensä	111
E.4.1.1 Rahoitus omalta kehysorganisaatiolta	111
E.4.1.1.1 Suora budjettirahoitus.....	111
E.4.1.1.2 Epäsuora budjettirahoitus.....	111
E.4.1.1.3 Hanke- ja projektirahoitus.....	112
E.4.1.2 Muu julkinen rahoitus	112
E.4.1.3 Yksityinen rahoitus	112
E.4.1.4 Maksullisen palvelun tulot	112
E.4.1.5 Yhteisprojektien rahoitus	113
E.4.1.6 Muu rahoitus.....	113
E.5 Lisätietoja.....	113
Yleistä.....	113
E.5.1 Kirjaston budjettiin sisältyvät FinELibin lisenssimaksut / E.5.2 Kehysorganisaation budjettiin sisältyvät FinELibin lisenssimaksut.....	113
E.5.2 Kehysorganisaation budjettiin sisältyvät FinELibin lisenssimaksut.....	113
E.5.3 Käytetty OKM:n aineistomääräraha elektronisten aineistojen hankintaan / E.5.4 Myönnetty OKM:n aineistomääräraha elektronisten aineistojen hankintaan.....	114
F Henkilökunta.....	115
F.1 Kirjaston henkilökunta	115
Henkilötyövuosi	115
F.1.1 henkilöstön määrä vuoden lopussa	116
F.1.2 Henkilötyövuodet (htv), joista.....	116
kirjaston rahoituksella palkattuja (htv)	116
maksullisen palvelutoiminnan rahoituksella palkattuja (htv)	116
kirjaston ulkopuolisella rahoituksella palkattuja (htv)	117
F.1.3 Henkilötyövuosista.....	117
kirjastoammatillinen henkilökunta (htv).....	117
joista ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita (htv)	117

muut asiantuntijat (htv)	117
muu kirjaston henkilökunta (htv).....	118
F.2 Henkilökunnan koulutus	118
F.2.1 Koulutuspäivät yhteensä.....	118
F.2.2 Koulutuksen saaneen henkilöstön määrä	119
Sanasto	121
Kirjallisuutta.....	135
Liitteet	137
Liite 1: KITT2:n rakennehierarkia.....	138
Liite 2: Yhteistilastoinnin prosessikuvaus	139

KUVAT

Kuva 1. ”Vaikuttavuuden rattaat”. Alkuperäinen kuva julkaisussa: Laitinen, M. (2014): Can impact be standardised? ISO 16439 standard as a tool for evaluating the impact and value of library. QQML 2014, Istanbul, Turkey. Sivu 32.

Kuva 2. Kirjastojen suoritteet voidaan karkeasti jakaa sellaisiin, joiden tuottamiseksi kirjastossa tarvitaan paikalla olevaa henkilökuntaa (palvelusuoritteet) ja sellaisiin, joita on mahdollista tarjota asiakkaille myös ilman paikalla olevaa henkilökuntaa (itsepalvelusuoritteet). Sivu 33.

Kuva 3. Trendi. Korkeakoulukirjastojen kokonaismenot (Toimintakulut yht., ylin käyrä) kääntyivät laskuun vuodesta 2012 lukien, mutta lasku näyttää hiljalleen tasaantuvan. Laskuun vaikuttanee eniten henkilöstökulujen aleneminen. Kirjastoaineisto- ja tilakulut näyttävät jatkavan nousuaan. (Lähde: Tieteellisten kirjastojen yhteistilasto.). Sivu 34.

Kuva 4. Indeksi. Tässä esitettävä kantaindeksi paljastaa absoluuttisia lukuja tehokkaammin aikasarjassa tapahtuneet muutokset (vrt. Kuva 3). Esim. kirjastoaineistokulujen nousu näkyy indeksiseurannassa huomattavasti selvemmin kuin absoluuttisilla luvuilla (#indeksivoima ☺). Kokonaismenojen (Toimintakulut yht.) laskusta huolimatta aineistomenot kasvavat selkeästi. Kokonaismenoissa on palattu vuoden 2008 tasolle. Tilakustannukset kilpailevat aineistomenojen kanssa kasvuvauhdin kärkipaikasta. Henkilöstömenoissa on palattu vuoden 2004 tasolle. Vain muut kulut (kokoelmien huolto, tietotekniikka ja tietoliikenne sekä tilastossa erittelemättömät menot) ovat laskeneet aikasarjan lähtötason alapuolelle. (Lähde: Tieteellisten kirjastojen yhteistilasto.). Sivu 34.

Kuva 4. Indeksi. Tässä esitettävä kantaindeksi paljastaa absoluuttisia lukuja tehokkaammin aikasarjassa tapahtuneet muutokset (vrt. Kuva 3). Esim. kirjastoaineistokulujen nousu näkyy indeksiseurannassa huomattavasti selvemmin kuin absoluuttisilla luvuilla (#indeksivoima ☺). Kokonaismenojen (Toimintakulut yht.) laskusta huolimatta aineistomenot kasvavat selkeästi. Kokonaismenoissa on palattu vuoden 2008 tasolle. Tilakustannukset kilpailevat aineistomenojen kanssa kasvuvauhdin kärkipaikasta. Henkilöstömenoissa on palattu vuoden 2004 tasolle. Vain muut kulut (kokoelmien huolto, tietotekniikka ja tietoliikenne sekä tilastossa erittelemättömät menot) ovat laskeneet aikasarjan lähtötason alapuolelle. (Lähde: Tieteellisten kirjastojen yhteistilasto.). Sivu 34.

Kuva 5. Korkeakoulukirjastojen rahoitusosuus suhteessa 5 % tavoitteeseen kehysorganisaation kokonaiskuluista. (Lähde: Tieteellisten kirjastojen yhteistilasto.) Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen hanketyöryhmä teki vuonna 2009 esityksen, jonka mukaisesti Opetus- ja kulttuuriministeriö alkaisi seurata korkeakoulujen kirjasto- ja tietopalvelujen resursointia. Tavoitteena on seurata, miten korkeakouluissa onnistutaan turvaamaan kirjastojen taloudellinen ja hallinnollisen asema sekä tietoaineistojen käyttö ja että korkeakoulu käyttäisi vähintään 5 % kokonaisbudjetistaan kirjasto- ja tietopalveluihin (Opetuksen ja tutkimuksen toimintaympäristö 2020. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:26. Tarkistetun laskutavan (kirjaston rahoitus omalta kehysorganisaatiolta (budjettirahoitus) + epäsuoralla rahoituksella hankitun aineiston osuus korkeakoulun kokonaismenoista) mukaan tavoitteesta on kaiken aikaa etäännytty ja kehitys on laskeva kaikilla sektoreilla. Sivu 35.

Kuva 6. Sisäsolmun (esim. organisaatiotaso) syöttölomake näkyy tyhjänä, vaikka hierarkiassa alemmilla tasoilla olisi lukuja. Sisäsolmun luvut lasketaan automaattisesti ja ne näkyvät ainoastaan selauksessa

(Kuva 7). Sisäsolmuun syöttäminen estää yhteenlaskennan hierarkiassa alemmilla tasoilla, jolloin selaus-tilassa näkyy sisäsolmun tasolle syötetty luku, ei latvanpuoleisten solmujen ja lehtien summa. Sivu 36.

Kuva 7. Selaustila. Tässä käyttäjä on kirjautuneena tietokantaan ja vielä julkaisematon kausi 2013 näkyy valikossa himmennettynä, mutta sitä ei ole valittu selaukseen. Sivu 37.

Kuva 8. KITT2-tietokannan käyttöliittymä. Sivu 39.

Kuva 9. Yhteistilaston syöttölomakkeelle pääsee sisään kirjautumisen jälkeen Valitse ylläpitotoiminto- ja Omat kirjastot -linkkien kautta. Sivu 39.

Kuva 10. Kirjastoyksiköt, joihin on myönnetty syöttöoikeus, löytyvät Omat kirjastot -linkin (Kuva 9) valitsemisen jälkeen vasemmalle avautuvasta alavetovalikosta. Sivu 40.

Kuva 11. Yhteistilaston syöttölomake. Lomakkeella näkyy vertailua varten edellisen →tilastointivuoden tieto ja syöttökenttien oikealla puolella näkyy muutos prosentteina edelliseen tilastointikauteen verrattuna. Sivu 40.

Kuva 12. Kirjaston varsinaisen kohderyhmän ulkopuolisten käyttäjien osuus kertoo kirjaston ulkoisesta vaikuttavuudesta. Sivu 80.

TAULUKOT

Taulukko 1. Finnan tietojen vieminen yhteistilastoon. Sivu 64.

Taulukko 2. KITT2:n asiakasryhmät. Sivu 75.

Taulukko 3. Ehdotus tulevaisuuden tilaston (KITT2030) asiakasryhmiksi. Sivu 80.

TILASTOINNIN SÄÄDÖKSET

LAINSÄÄDÄNTÖ

EU-TASON SÄÄDÖKSET

Tilastoinnista on lukuisia säädöksiä, joista ylimpänä EU-säädökset, joiden kanssa kansallinen lainsäädäntö on harmonisoitu.

Neuvoston asetus yhteisön tilastoista (EY) N:o 322/97 (tilastojen tuotannon periaatteet, tilastojen luotettavuus) on yhteisön tilastotointia koskeva yleissäädos, jota on sovellettava laadittaessa EU:n tilasto-ohjelmaan sisältyviä tilastoja.

Yleissäädökseen perustuen laaditaan Euroopan yhteisön tilasto-ohjelma viideksi vuodeksi kerrallaan ja siitä päättävät Euroopan parlamentti ja neuvosto yhteispäätösmenettelyssä. Tällä hetkellä on voimassa Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös Euroopan tilasto-ohjelmasta 2013–2017.

Näitten säädösten punainen lanka on ajantasaisuus, luotettavuus, oikea ja tarpeellinen tieto ja vertailukelpoisuus.

KANSALLINEN LAINSÄÄDÄNTÖ

Yliopistolain 51 § ja Ammattikorkeakoululain 45 § ja 65 § sisältävät määräyksen tuottaa tilastoja (*Yliopistolaki 24.7.2009/558, Ammattikorkeakoululaki 14.11.2014/932*). Myös Eduskunnan kirjaston ohjesääntö (*20.6.2000/724*) määrää tilastoista kehittämisen välineenä. Tilastotietojen vertailukelpoisuuden varmistamiseksi ja hyväksikäytön tehostamiseksi tilastoja laadittaessa on mahdollisuuksien mukaan käytettävä yhdenmukaisia käsitteitä, määritelmiä ja luokituksia. Tilastolaki 11 § (*23.4.2004/280*).

STANDARDIT

Suomi osallistuu muiden kuin kirjastotilastointia ja niiden toiminnan ja vaikuttavuuden arviointia koskevien kansainvälisten ISO-standardien kehittämiseen Tietohuoltokomitean (Suomen standardoimisliiton, SFS:n, tekninen komitea 115) ja ISO-työryhmien kautta. ISO (International Standardization Organization) on keskeisin kansainvälinen standardointiorganisaatio. Työskentely ISO:ssa tapahtuu teknisissä komiteoissa (technical committees, TC), joilla on alakomiteoita (subcommittees, SC) ja työryhmiä (working groups, WG).

SFS on täysivaltainen jäsen mm. komiteassa ISO TC 46 (Information and documentation). TC 46:n alaisena toimii alakomitea, SC8 (Quality - Statistics and performance evaluation), jonka työryhmiä ovat mm. kirjastotilastostandardityöryhmät WG 2 (ISO 2789: Information and documentation – international library statistics) ja WG 4 (ISO 11620: Information and documentation - Library performance indicators). Vuonna 2019 valmistui "kansalliskirjastostandardityöryhmän", WG 7 "Quality measures for national libraries", laatima saman nimisen vanhentuneen teknisen raportin (ISO/TR 28118) korvaava standardi kansalliskirjastojen tarpeisiin (ISO 21248:2019). Suomi on palannut neljän vuoden tauon jälkeen näihin työryhmiin täysivaltaiseksi, ns. P-jäseneksi (Participating member) vuodesta 2020 lukien.

Jotta kirjastojen tilastot olisivat keskenään ja kansainvälisesti vertailukelpoisia, tulee tilastojen siis olla toimitettu kaikissa kirjastoissa yhdenmukaisin periaattein. Niinpä yhteistilaston rakenteen ja ohjeistuksen pohjana ovatkin lain ohella kirjastotilastoinnin kansainväliset standardit.

VOIMASSA OLEVAT STANDARDIT

- SFS-ISO 2789:2015. *Tieto ja dokumentointi. Kirjastojen kansainvälinen tilastostandardi*. 1. p.
 - o Päästandardi: ISO 2789. ISO 2789:2013(E). *Information and documentation. International library statistics*. 5th ed. Päästandardin päivittäminen aloitetaan vuoden 2020 aikana.
- SFS-ISO 16439:2016. *Tieto ja dokumentointi. Kirjastojen vaikuttavuuden arvioinnin menetelmät ja toimenpiteet*. 1. p.
 - o Päästandardi: ISO 16439:2014(E). *Information and documentation. Methods and procedures for assessing the impact of libraries*. 1st ed. Päästandardin uusimissyklin 5-vuotistarkistus tehtiin 2019. ISO:n jäsenmaiden äänestyksen tuloksena standardi vahvistettiin uudeksi 5-vuotiskaudeksi äänin 12-4, yksi tyhjä. Päivittämisen puolesta äänestivät Suomi, Ranska, Saksa ja Ukraina.
- ISO 11620:2014(E). *Information and documentation - Library performance indicators*. 3rd ed.
 - o Standardin päivittäminen aloitetaan vuoden 2020 aikana.
- ISO 21248:2019(E). *Information and documentation - Quality assessment for national libraries*. 1st ed.
- ISO TR 11219:2012(E). *Qualitative conditions and basic statistics for library buildings (space, function and design)*. 1st ed.
 - o Tekninen raportti. Teknisillä raporteilla ei ole systemaattista uusimissykliä.
- ISO/TR14873:2013. *Information and documentation - Statistics and quality issues for web archiving*. 1st ed.
 - o Tekninen raportti. Teknisillä raporteilla ei ole systemaattista uusimissykliä.

Kansainväliset kirjastotilastostandardit antavat ohjeistuksen kirjasto- ja tietopalvelujen toimintojen raportointiin ja vertailukelpoisten tilastojen keräämiseen. Tilastojen avulla voidaan kerätä faktatietoa kirjaston toiminnan arvioinnin, kehittämisen ja päätöksenteon pohjaksi.

Yleinen kirjastotilastostandardi ISO 2789, *International library statistics* julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1974 ja sitä on uudistettu sittemmin useita kertoja. Standardi on varsin kattava, mutta se ei vaadi keräämään kaikkea siinä mainittua dataa, vaan se antaa kansainvälisen yleisohjeen siitä, mitä tietoa voidaan kerätä, jotta kirjastojen raportointi ja tilastot olisivat yhteismitallisesti vertailukelpoisia.

Standardin voimassa olevaan painokseen vuodelta 2015 on sisällytetty myös kirjaston toimintaa osana omaa kehysorganisaatiotaan ja yhteiskuntaa kuvaavia tilastotietoja (esim. kirjaston edustukset kehysorganisaation elimissä: *ISO 2789:2015;6.7.8*). Standardiin on niin ikään lisätty kokonaan uusi luku, jossa kuvataan kirjastojen monipuolisia palveluja ja siinä myös painotetaan kirjastotilaston hyödyntämistä ja erityisesti tilastofaktojen esittämistä päätöksenteon tukena.

Pidemmälle menevää tilastollista analyysiä ohjeistetaan standardin liitteessä A, jossa kuvataan tilastokategorioita, joita suositellaan käytettäväksi standardin terminologiaosassa (luku 2) määriteltyjen asioiden lisäksi kirjastojen kansainvälistä vertailua varten.

ISO 2789 -standardi ilmestyi suomeksi vuonna 2015 (*SFS-ISO 2789:2015: Tieto ja dokumentointi – Kirjastojen kansainvälinen tilastostandardi*).

Kirjastojen mittaristandardi, ISO 11620, *Library performance indicators*, sisältää kirjastojen toiminnan mitareita laskentaohjeineen.

Kirjastorakennusten suunnittelun avuksi on laadittu tekninen raportti TR 11219, *Qualitative conditions and basic statistics for library buildings (space, function and design)*.

Kirjastojen toiminnan arvon ja vaikuttavuuden osoittamisen kannalta tärkeä on myös standardi SFS-ISO 16439, *Methods and procedures for assessing the impact of libraries*, jossa esitellään menetelmiä ja hyviä käytäntöjä kirjaston vaikuttavuuden ja arvon osoittamiseksi.

Standardit ovat kaupallisia eikä niitä sen vuoksi sitä ei löydy esimerkiksi yhteistilaston ohjesivulta. Standardin voi kuitenkin ostaa joko SFS:stä (<http://www.sfs.fi/>) tai suoraan ISO:sta (www.iso.org). Useimmilla ammattikorkeakouluilla ja muutamalla yliopistolla ovat nämä standardit kuitenkin käytössään osana elektronisia aineistojaan SFS Online -paketin kautta.

KANSALLINEN OHJEISTUS

Lainsäädännön ja kansainvälisten standardien hengessä on tarpeen pitää yllä Suomen kirjastotilastointiin liittyvää kansallista ohjeistusta, jonka avulla luodaan yhteiset pelisäännöt vertailukelpoisen ja laadukkaan tiedon toimittamiseksi.

Kansallinen ohje standardin tietyn kohdan soveltamiseksi siitä poikkeavalla tavalla tai standardissa mainitsemattoman asian toteuttamiseksi tilastoinnissa on tässä oppaassa merkitty termillä ”Kansallinen ohje”.

Erillinen, tarkentava kansallinen ohje voidaan antaa myös tietyn standardin mukaisen asian tilastoinnista silloin, kun sen antaminen on todettu hyödylliseksi yhtenäisen käytännön tukemiseksi. Nämä tarkentavat kansalliset ohjeet esitetään jäljempänä tässä luvussa.

Tämän tilastointioppaan tarkoitus on siis helpottaa vuositilaston toimittamista ja tässä käsikirjassa avataan tilastointisäädösten terminologiaa ja pyritään näin tasoittamaan tiedon tuottajien tietä kirjastotilastoinnin poluilla.

Tätä ohjepakettia nimitämme KITT2-käyttäjän käsikirjaksi.

TARKENTAVA KANSALLINEN OHJE THESEUS-TIETOKANNAN LATAUSTEN KERÄÄMISEKSI TIETEELLISTEN KIRJASTOJEN YHTEISTILASTOON

Theseuksessa olevien julkaisujen käyttötilasto kerätään Simplestats-tilaston mukaisesti osoitteesta <http://www.theseus.fi/simplestats/front>.

KERÄTTÄVÄ LUKU

1. Merkitse valikosta oma ammattikorkeakoulusi.
2. Valitse kaudeksi (Time span) aloituskuukaudeksi (Start month) 1/tilastointivuosi eli tammikuu ja loppukuukaudeksi (End month) 12/tilastointivuosi eli joulukuu ja paina Show statistics.
3. Kerättävä luku näkyy avautuvan taulukon ylimmällä rivillä otsikon Total alla.
4. Luku syötetään Yhteistilaston kenttään C.9.7 Elektronisten kirjojen tietokannat / C.9.7.1 Katsotut dokumentit, josta / Muut aineistot (kaikki ain. ->2009) siten, että se lasketaan yhteen muiden samaan kenttään kuuluvien lukujen kanssa – Yhteistilaston tässä kohdassa näkyvä luku ei siten kerro pelkästään Theseuksen käytöstä.

MITÄ KERÄTTÄVÄ LUKU KERTOO

Luku kertoo muiden kuin FinELib-konsortion kautta hankittujen elektronisten kirjojen latausmäärän. Theseuksen Simplestats-tilastot mittaavat kokotekstitiedostojen latauskertoja eli sitä miten usein tiedosto on ladattu palvelimelta. Tiettyyn ammattikorkeakouluun kuuluvat lataukset saattavat tulla sekä oman korkeakoulun ip-avaruudesta, että sen ulkopuolelta.

Lähes kaikki Theseuksen julkaisut ovat vapaasti saatavilla, eli niitä pääsee lukemaan kuka tahansa ja mistä tahansa. Suurin osa aineistojen käyttäjistä tulee niihin suoraan hakukoneen kautta, eivätkä he välttämättä edes huomaa käyttävänsä kirjaston tarjoamaa palvelua. Tässä suhteessa niiden käyttölujuja on vaikea verrata kirjastojen paikalliseen käyttöön hankkimiin aineistoihin.

Tilastointiohjelmaan on asetettu suodatus, jonka tavoite on mahdollisimman hyvin karsia tilastoista hakurobotien ja erillisten häiriötilanteiden aiheuttamat "ylimääräiset" lataukset (SFS-ISO 2789(2015);2.2.39).

Mittaa kaikki, mikä on mitattavissa;

ja tee mitattavaksi se, mitä ei voi mitata

- *Galileo Galilei*

(Hoffding: The Problems of Philosophy. Macmillan. London 1906.)

TIETOTURVA

YLEISTÄ

KITT2:n data on kirjanpitoa kansallisomaisuudestamme!

Kulunut sanonta ”ihminen on tietoturvan heikoin lenkki” voi joskus ärsyttää; kuka muukaan se olisi? – Ihmisenhän järjestelmän on rakentanut, mutta ei kuitenkaan loppukäyttäjä! Loppukäyttäjällä on silti oma tärkeä osansa vastuusta.

Osa tietoturvaa on myös se, että olet tarkkana, toimitko testi- vai tuotantotietokannassa - käyttöliittymät ovat identtiset ja vain selaimen osoitepalkissa näkyvä osoite kertoo, kummassa tietokannassa parhaillaan työskentelet – Onko osoitteessa sana ”testi” vai ei? Jos ei, olet tuotantokannassa. Testikannasta ei koskaan ajeta tuotantokantaan mitään sinne tallentamaasi – ainoastaan siellä tehty tekninen kehitys, ja tuotanto ”jyrää” ajoittain testin kirjastoissa syötetyn datan osalta, jolloin testin data päivittyy tuotannon tasalle.

PIDÄ SELAIMESI AJAN TASALLA

Vanha selain on tietoturvariski. Murtautujat voivat käyttää hyväkseen vanhan selainversion tietoturva-aukkoja ja sijoittaa sinne haitallisia koodeja, joiden avulla pääsevät hallitsemaan konettasi ja käyttämään sitä omiin tarkoituksiinsa ilman, että koneen oikea käyttäjä huomaa mitään.

Vinkki: Asenna / asennuta selaimesi niin, että selain päivittyy automaattisesti tai vähintään saat muistutuksen, kun on uusi päivitys saatavilla. Silloin ei päivittäminen unohdu.

JAVASCRIPT JA KITT2

KITT2:n käyttö edellyttää selaimelta Javascript-tukea. Javascriptiä tuetaan kaikissa nykyaikaisissa selaimissa, joten sitä ei tarvitse itse asentaa.

SALASANA-OHJEITA

HYVÄ SALASANA JA MITEN SE TEHDÄÄN

Salasana on sana, koodi tai joukko merkkejä, joita käytetään tunnistamaan tiedonkäyttäjä ja antamaan hänelle pääsy tiettyyn tietokonejärjestelmään. (SFS-ISO 5127:2004;5.2.10.)

Salasana on siis käyttäjätunnuskohtainen merkkijono, jonka avulla tunnuksen haltija osoittaa saaneensa valtuudet järjestelmän käyttöön. Salasana on verrattavissa pankkikortin tunnuslukuun.

KITT2-tietokannassa salasanan isoilla ja pienillä kirjaimilla on eri merkitys. Salasana on suositeltavaa vaihtaa ensimmäisen sisään kirjautumisen yhteydessä – se tapahtuu Käyttäjien hallinta / Käyttäjät -linkin kautta (muista samalla vaihtaa salasana myös testitietokannassa!).

Älä koskaan säilytä käyttäjätunnusta ja salasanaa yhdessä! Mikäli unohdat salasanasasi, se on mennyttä, sillä kukkaan ei pysty sitä järjestelmästä selvittämään. Mutta ei hätää: jos hukkaat salasanasasi, saat pääkäyttäjältä uuden.

Huolehdi hyvin salasanastasi, koska vain siten tunnuksesi luvaton käyttö voidaan estää. Käyttäjätunnus on henkilökohtainen, joten salasanaa ei saa antaa muille, ei edes pääkäyttäjälle. Henkilö, joka tietää salasanaasi, voi esiintyä tietokannassa Sinuna ja muuttaa tai poistaa yksikkösi tietoja.

Salasanan joutuminen vääriin käsiin vaarantaa kaikki yksikkösi vuositilastot. Käytä siis hyvää salasanaa ja pidä se *salassa!*

Ylläpito tai atk-tuki ei milloinkaan tarvitse salasanaasi mihinkään tarkoitukseen eikä kysy sitä Sinulta.

Salasana ei saa olla helposti arvattavissa. Nimet, tunnetut lyhenteet, helpot näppäinjonot (12345, qwerty), opintoihin ja harrastuksiin liittyvät termit, rekisterinumerot, oma nimi takaperin tms. ovat **huonoja** salasanoja. **Huonoja** salasanoja ovat myös vaikkapa Sinun omaa fyysistä olemustasi kuvaavat sanat – jos olet laiheliini, älä käytä sitä kuvaavaa salasanaa. Salasanan ei tule myöskään olla yksittäinen perusmuodossa oleva sanakirjasta löytyvä sana (ei siis minkään kielen sanakirjasta) eikä se saa sisältää käyttäjätunnuksesta tai käyttäjän nimestä yli kahta peräkkäistä kirjainta.

Hyvän salasanan tulee olla vähintään 12-15 merkin pituinen. Siinä on sekoitettuna:

- isoja ja pieniä kirjaimia
- numeroita
- erikoismerkkejä (eivät kovin suositeltavia, ks. seuraava kappale)

Hankaluuksia voivat kuitenkin aiheuttaa seuraavat merkit

- skandinaaviset merkit å, ä ja ö voidaan eri järjestelmissä koodata yhteen sopimattomin tavoin
- käyttöjärjestelmissä erikoismerkkityksen omaavat merkit kuten ? \ ja *

Salasanaa ei saa milloinkaan

- kirjoittaa näkyviin
- tallentaa tiedostoihin
- tallentaa suoritettaviin komentojonoihin
- tallentaa selaimen muistiin

joista kaikista se on luettavissa. Hyvällä salasanalla suojaat tietokannan tiedot. Lisäksi hyvä salasana on sellainen, jonka *muistat helposti ilman muistilappuja*.

SALASANAN MUISTISÄÄNTÖ

Hyvä muistisääntö on esim. muokata omassa päässäsi jokin runon tai laulun säe tai muu loru, jonka muistat helposti. Ota lorun joka sanasta esim. vain ensimmäinen tai toinen kirjain ja muodosta niistä sana.

Jopa käsittämättömältä vaikuttavat merkkiyhdistelmät on helppo muistaa muistisäännön avulla:

Esimerkkejä ”kinttupolku” ==> Salasana: **Kuntti_52_ukloP (15 merkkiä)**

yhdysnan ensimmäisestä osasta on vaihdettu toinen ja viimeinen kirjain, lisätty 4 merkkiä ja jälkimmäinen osa kirjoitettu takaperin. **Hyvä salasana, ellei kotikatusi ole Kinttupolku.**

”super” + kilpikonna eli ”kilppari” ==> Salasana: **suP3rk1lppari (13 merkkiä)**

kaksi toisiinsa liittymätöntä sanaa höystettynä isoilla kirjaimilla ja numeroilla. **Hyvä salasana ellei sinulla ole kilpikonaa.**

huonekasvi nimeltä ”viirivehka” ==> Salasana: **v1ir_1v_EHk4 (12 merkkiä)**

pieniä ja isoja kirjaimia sekä numeroita ja alaviivoja sekaisin. **Hyvä salasana ellet ole innokas huonekasvien harrastaja.**

”sosekeitto” ==> Salasana: **ot_tlek_es0s (12 merkkiä)**

Sosekeitto väärinpäin numeroilla, alaviivoilla ja isoilla kirjaimilla sotkettuna. **Hyvä salasana ellet satu rakastamaan kokkausta kuten tämän kirjan kirjoittaja.**

Huomaa myös isojen kirjainten sekalainen käyttö. Näin on saatu nykysuositusten mukainen vähintään 12-15 merkkiä pitkä salasana.

Voit myös käyttää mitä tahansa satunnaista merkkijonoa, jos vain muistat sen kirjoittamatta sitä ylös mihinkään, missä se voisi päätyä väärin käsiin. Käytä omaa mielikuvitustasi, kun keksit hyviä salasanoja!

Jos muistat lorun (=turvalause), muistat aina myös siitä muodostuvan salasanan. Älä kuitenkaan tee salasanaa laulusta, jota hyräilet taukoamatta.

Älä myöskään käytä edellä mainittuja esimerkkisalasanoja.

Hyvä salasana on vaikea arvata, mutta helppo muistaa.

Nykyään salasanan pituudeksi suositellaan jo vähintään 12-15 merkkiä.

Verkosta löytyy ”salasageneraattoreita” – älä missään nimessä käytä niitä, koska et voi tietää tallentuuko salasanasasi samalla hämäriin tarkoituksiin!

VAIHDA SALASANASI AJOITTAIN

Salasana on hyvä vaihtaa määrävälein, vaikka järjestelmä ei siihen pakotakaan. Sopiva aika on esimerkiksi kolme kuukautta tai vuositilaston tallentajalle tilastointikausi: **voit aloittaa uuden** → **tilastointivuoden ottamalla käyttöön uuden salasanan**. Näin tehdessäsi varmistat, että jos tunnus on kaikesta huolimatta joutunut väärin käsiin, luvaton käyttö loppuu lyhyeen. Vaihda salasanasasi myös heti, jos vähänkin epäilet sen joutuneen muiden tietoon.

TUNNUKSIA USEISSA JÄRJESTELMISSÄ

Jos käytät monia eri järjestelmiä, voi kaikkien salasanojen muistaminen muodostua ongelmaksi. On suotavaa käyttää kussakin järjestelmässä eri salasanaa, jotta mahdollinen luvaton käyttö rajoittuisi vain yhteen järjestelmään. Muistamisen helpottamiseksi eräs menetelmä on käyttää eri järjestelmissä samasta kantasanaasta jonkin säännön mukaan johdettuja muotoja.

YHTEISTILASTOTIETOKANTA

Tieteellisten kirjastojen tilastotietokantaan (KIT2) kerätään Suomen tieteellisten kirjastojen vuosittaiset tilastot kansanvälisen kirjastotilastostandardin SFS-ISO 2789 mukaisesti. Tietokantaa pitää yllä Kansallis-kirjasto.

Tieteellisten kirjastojen yhteistilasto antaa kokonaiskuvan Suomen tieteellisten kirjastojen voimavaroista, kokoelmista ja palveluista. Tilasto sisältää tiedot kansalliskirjastosta, yliopistokirjastoista, ammattikorkea-koulukirjastoista sekä useista erikoiskirjastoista.

YHTEISTILASTON HYÖDYNTÄMINEN

MIHIN TILASTOJA TARVITAAN?

KIT2 palvelee tieteellisiä kirjastoja - siis meitä itseämme - ja päättäjiä (sekä kirjastoissa että rahoittajia) tarjoamalla tiiviissä ja helppokäyttöisessä muodossa tietoa kirjastojen toiminnasta päätöksenteon pohjaksi. Samalla tietokanta on avoin myös kaikille muille kiinnostuneille.

Menneisyyteen ei voi vaikuttaa, tulevaisuuteen voi. Tilastotietoon perustuvia faktoja tarvitaan tukena päätöksenteossa, toiminnan suunnittelussa ja resurssitarpeitten arvioinnissa. Oikein toimitettu tilasto on siis tärkeä strateginen työkalu - KIT2 on kirjaston peili!

Myös toiminnan arviointi laadun ja kirjastotoiminnan vaikuttavuuden näkökulmasta vaatii pohjakseen luotettavaa tilastotietoa. Toiminnan arviointi on yhä tärkeämpää kirjaston johtamisessa: on tärkeää, että kirjastot pystyvät perustelemaan toimintojensa vaikuttavuutta päättäjille. Vaikuttavuuden mittaaminen ja osoittaminen on tärkeää, paitsi palvelun tarpeellisuuden perustelemiseksi rahoittajalle, myös kirjaston johtamisen ja toimintojen suunnittelun kannalta. On tärkeää mitata vaikuttavuutta sekä kirjaston käyttäjien, että henkilökunnan ja myös kehysorganisaation kannalta.

TILASTO ARVIOINNIN TYÖKALUNA

Saadetaan yhtenäisin kriteerein toimitettua vertailukelpoista tietoa helppolukuisessa muodossa

- Toimintojen seuranta ja raportointi
- Päätöksenteon tuki: toiminnan suunnittelu, resurssitarpeitten arviointi
- Laatu / vaikuttavuus: toiminnan arviointi, benchmarkkaus
- *Yliopistolain (24.7.2009/558) 2 §* mukaan: "Tehtäviään hoitaessaan yliopistojen tulee edistää elinikäistä oppimista, toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta."
- *Amk-lain (14.11.2014/932) 6 §* mukaan: "Ammattikorkeakoulun tulee tehtäviään suorittaessaan olla erityisesti omalla alueellaan yhteistyössä elinkeino- ja muun työelämän kanssa sekä tehdä yhteistyötä suomalaisten ja ulkomaisten korkeakoulujen samoin kuin muiden koulutuksen järjestäjien kanssa."

Myös kirjaston kehysorganisaation ja sidosryhmien päättäjät voivat hyödyntää avoimesti saatavilla olevaa tietoa.

Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen hanketyöryhmä on esittänyt, että OKM alkaisi seurata korkeakoulujen kirjasto- ja tietopalvelujen resursointia. Tavoitteena on seurata, miten korkeakouluissa on-

nistutaan turvaamaan kirjastojen taloudellinen ja hallinnollisen asema sekä tietoaisteiden käyttö. Tavoitteena on, että korkeakoulu käyttää vähintään 5 % kokonaisbudjetistaan kirjasto- ja tietopalveluihin (Opetuksen ja tutkimuksen toimintaympäristö 2020. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:26, joka on ladattavissa pdf-dokumenttina osoitteesta: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-773-4> (Vierailtu 9.9.2019.)

Seuranta on käytännössä jäänyt kirjastoille itselleen, mutta tätä osuutta voidaan seurata Yhteistilaston mittarin ”Kirjaston kokonaiskulut / kehysorganisaation kokonaiskulut %” avulla. Tilastollinen aikasarja löytyy tämän opuksen luvusta Korkeakoulukirjastojen kokonaismenojen osuuden kehitys suhteessa kehysorganisaation kokonaismenoihin.

Vaikuttavuuden arvioinnin tehtävät:

- Johtamisen työkalujen kehittäminen kirjastoille sekä siihen liittyvä osaamisen tukeminen
- Mittareitten ja indikaattoreiden yhteensopivuuden varmistaminen kirjastosektoreilla
- Indikaattorien "markkinointi" ja implementointi eri ympäristöihin
- Elektronisen toimintaympäristön mittaamisen kehittäminen
- Laadullisten asiakastytyväisyyssmittarien edelleen kehittäminen
- Sosiaalisen median tekniikoiden käyttöönotto työryhmätyöskentelyssä ja tiedottamisessa
- Keskitettyjen palvelujen mittaaminen

TUNNUSLUVUT

AUTOMAATTINEN TUNNUSLUKULASKENTA

KITT2 laskee automaattisesti tilastotietojen pohjalta tietyt keskeiset tunnusluvut, joiden avulla voidaan arvioida ja vertailla kirjastotoimintaa niin kirjasto- kuin kirjastosektoritasollakin.

Osa tunnusluvuista perustuu kansainvälisiin standardeihin (ISO 11620(E): Information and documentation - Library performance indicators, osa on laadittu kotimaisia tarpeita varten.

Tunnuslukulaskenta palvelee myös kirjaston alempia organisaatiotasoja, kuten kampus-, tiedekunta- tai vastuualueen kirjastoja, **mikäli** tarvittavat tiedot syötetään kyseiselle organisaatiotasolle. Mikäli siis on mahdollista määritellä esim. kampuskirjaston kohdeväestö, opiskelijamäärä ym. laskentakaavan edellyttämät tiedot, ne voi välttämättä hyvin syöttää kyseiselle organisaatiotasolle *edellyttäen kuitenkin, että vastaavat tiedot syötetään koko organisaation osalta ylimmälle organisaatiotasolle.*

Tunnuslukujen soveltuvuutta näille organisaatiotasolle tietysti on mahdollista arvioida vain, jos kirjastot kokeilevat tätä!

HUOM 1 Saat tunnusluvun laskentatavan selville viemällä kursorin tunnusluvun päälle, jolloin näytölle ilmestyy inforuutu, jossa on laskukaava

HUOM 2 Kaikesta huolimatta tunnusluvun laskenta ei aina onnistu. Syynä saattaa olla, että tunnusluvun laskentakaavassa on nolla joko jakajana tai jaettavana.

VAIKUTTAVUUDEN TUNNUSLUVUT

Vuosina 2005-2018 toiminut kansallinen kirjastotoiminnan vaikuttavuuden arviointiryhmä määritteli yhteisen mittaristopakettin kaikille kirjastosektoreille. Ajatus on, että mittaristo soveltuisi sekä kirjastojen,

kehysorganisaatioitten että rahoittajien käyttöön ja että se tekisi mahdolliseksi luotettavan vertailun. Osa tunnusluvuista on jo ennestään ollut käytössä, osa uusia.

Erityinen haaste on muuntaa kerätty tilastodata sellaisiksi tunnusluvuiksi, joita voidaan käyttää johtamisen työkaluina sekä kirjaston sisällä, että sen suhteessa kehysorganisaatioonsa.

Vaikuttavuuden arviointiryhmän määrittelemät tunnusluvut:

- Asiakaskyselyssä palvelut kokonaisuudessaan -kohdasta saatu arvio
- Asiakkaan saaman tiedon antama hyöty asiakkaalle, esim. FinELibin käyttäjäkysely
- Kirjastoaineistokulut / kohdeväestö tai asukas (fyysiset ja digitaaliset aineistot)
- Kirjastokäynnit (fyysiset ja virtuaaliset) / kohdeväestö tai asukas
- Kirjaston kokonaiskulut / kohdeväestö tai asukas
- Kirjaston vaikuttavuus omassa kehysorganisaatiossa / yhteiskunnassa
- Lainat ja digitaalisten palvelujen aineistonlataukset/kohdeväestö tai asukas
- Opiskelun ja työskentelyn tehostuminen (vaikutusmittari)
- Informaatiolukutaito, esim. tiedonhankinnan opetuksen vaikutus opiskeluun (asiakastyytyväisyyskyselystä)
- Kokoelmien kattavuus ja laadukkuus

Pyrkimyksenä on, että mittarit olisivat suhteessa kirjaston käyttöön tai käyttäjiin.

Tilastotietoa ja sen pohjalta laskettuja vertailulukuja käytetään kirjaston toiminnan arvioinnissa ja päätöksenteon tukena. Toisaalta vasta kirjaston datan yhdistäminen muuhun kehysorganisaatiosta kerättävään tilastotietoon tuottaa päätöksenteolle tarvittavia mittareita. Kerättyä tietoa tulee siis yhdistää muualta saatavaan tietoon ja näin tietoa jalostetaan sellaisiksi tunnusluvuiksi, joiden avulla voidaan arvioida esim. kirjaston vaikuttavuutta ja sen asiakkaille tuottamaa lisäarvoa.

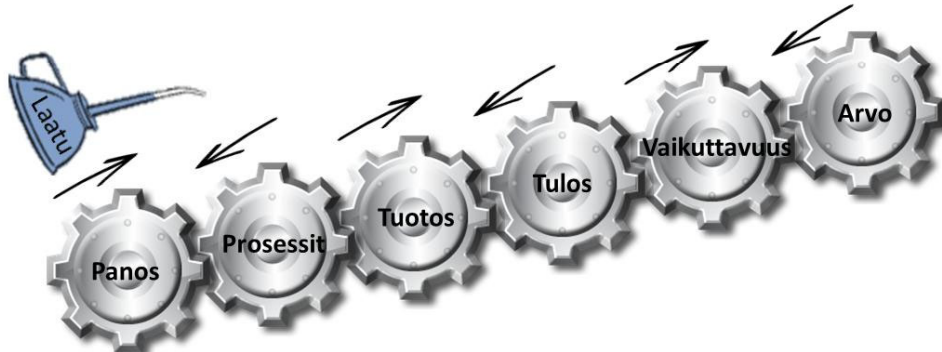
Mutta jo perinteinen tilastodatakin kertoo kirjaston vaikuttavuudesta. KITT2:n asiakasluokittelun perusteella voidaan visualisoida esim. kirjaston ulkoista vaikuttavuutta – miten paljon kirjasto kiinnostaa myös muita kuin kohderyhmään kuuluvia asiakkaita (Kuva 12).

Panostus kirjastoon käynnistää toiminnalliset prosessit, joiden tuloksena asiakkaat saavat palveluja, joiden ansiosta he voivat kokea saavansa hyötyä. Tämä ns. ”vaikuttavuusketju” on esitetty Kuva 1.

Panos:	Prosessit:	Tuotos:	Tulos:
- Rahoitus	- Luettelointi	- Luetteloidut nimekkeet	Suora, ennalta määritelty vaikutus, joka on seurausta tuotoksesta ja liittyy kirjaston tavoitteisiin ja päämääriin (esim. käyttäjien määrä, asiakastyytyväisyyden aste). Sisältää myös tulokset, jotka liittyvät kirjastoon instituutioon tai yhteisönä.
- Kokoelmat	- Lainaus	- Lainat	
- Henkilökunta	- Tieto-/neuvonta-	- Elektronisen aineiston	
- Tilat	palvelu	- lataukset	
- Laitteet	- Jne.	- Vastatut tiedonhakupyynnöt	
		- Tapahtumiin osallistuneet	
		- Jne.	

Vaikuttavuus/vaikutus: Yksilössä tai ryhmässä tapahtuva muutos, joka on seurausta kirjastopalvelujen käytöstä. Muutos voi olla aineellinen tai aineeton.

Arvo: Sidosryhmien (rahoittajat, poliitikot, yleisö) kokemus todellinen tai potentiaalinen hyöty, joka liittyy kirjastoon - myös taloudellinen hyöty.



Panosten, tuotosten, tulosten ja vaikuttavuuden välinen suhde. Kirjastoon suunnattu panos käynnistää palveluprosessit, joiden seurauksena ovat tuotokset ja tulokset. Minkä tahansa rattaan kääntäminen vaikuttaa kaikkiin muihin. Halutun vaikuttavuuden saamiseksi on määriteltävä tarvittavien tuotosten ja tulosten määrä ja laatu. Panokset tulee asettaa vastaamaan tarvittavia tuotoksia ja tuloksia. Laatu on "öljyä", joka tehostaa prosesseja. Mikäli kirjaston toiminnoilla on positiivinen vaikutus, se saattaa tuottaa yhteiskunnallista ja taloudellista arvoa.

Kuva 1. "Vaikuttavuuden rattaat". Alkuperäinen kuva julkaisussa: Laitinen, M. (2014): Can impact be standardised? ISO 16439 standard as a tool for evaluating the impact and value of library. QQML 2014, Istanbul, Turkey.

KIRJASTOJEN SUORITTEITTEN MITTAAMINEN

Vaikka kirjastotoiminnan arvioinnin retoriikka on muuttunut määrällisestä mittaamisesta kohti vaikuttavuuden, toimintojen tehokkuuden ja resurssien oikean suuntaamisen arviointia, on arvioinnin pohjaksi edelleen välttämätöntä kerätä puhdasta numerodataa kirjaston suoritteista. Juuri toiminnan tehokkuuden ja taloudellisuuden osoittamiseksi on tärkeää kerätä näyttöä, että panostus kirjastoon ja resurssien käyttö on tuottanut parempaa tulosta ja että palvelut on tuotettu tehokkaalla tavalla.

Kirjaston suoritteitten mittaaminen on muuttunut monimutkaisemmaksi elektronisten palvelujen tulon myötä samalla kun perinteisten kirjaston suoritteitten määrät ovat hiljalleen kääntyneet laskuun.

Vastaavasti elektronisten palvelujen käyttö on kasvanut "räjähdysmäisesti" ja mittareitten kehittäjät ovat hätää kärsimässä, sillä perinteiseen mittaukseen tottuneina he eivät tiedä mitä NYT pitäisi mitata. Elektronisessa maailmassa kun jo niinkin yksinkertainen asia, kuin yhteydenotto elektroniseen palveluun, joudutaan erityisesti määrittelemään, jotta laskelmiin eivät tulisi mukaan epäonnistuneet yhteydenotot (linjalla "bitti poikittain" kaivelemissa haravalla hampaitaan...) tai hakurobottien osumat. Fyysisessä maailmassahan emme joudu siivoamaan kävijälaskurista ovella takaisin pyörähtäneitä asiakkaita tai satunnaisia ovesta sisään kävelijöitä, vaikka kulkeminen kahvilaan ja henkilökunnan liikenne olisikin hyvä saada luvista poistettua.

Koska kirjastojen suoritteet ovat nykyään luonteeltaan ja mittaluokaltaan niin erilaisia – osan suoritteista tuottavat asiakkaat itse (esim. itsepalvelulainat, omatoimiset tiedonhaut ja aineistojen lataukset jne.) – on perusteltua jakaa kirjaston suoritteet sen mukaan, miten ne tuotetaan (ks. Kuva 2).

Kirjastojen suoritteet

Palvelusuoritteet

- Luettelointi
- Kartunta
- Palvelulainat + EDD
- Tiedonhaut
- Näyttelyt ja tapahtumat
- Julkaisut
- Opetustunnit
- Kirjastokäynnit

Itsepalvelusuoritteet

- Itsepalvelulainat
- E-aineistojen lataukset
- E-aineistojen haut
- Yhteydenotot elektronisiin palveluihin

Kuva 2. Kirjastojen suoritteet voidaan karkeasti jakaa sellaisiin, joiden tuottamiseksi kirjastossa tarvitaan paikalla olevaa henkilökuntaa (palvelusuoritteet) ja sellaisiin, joita on mahdollista tarjota asiakkaille myös ilman paikalla olevaa henkilökuntaa (itsepalvelusuoritteet).

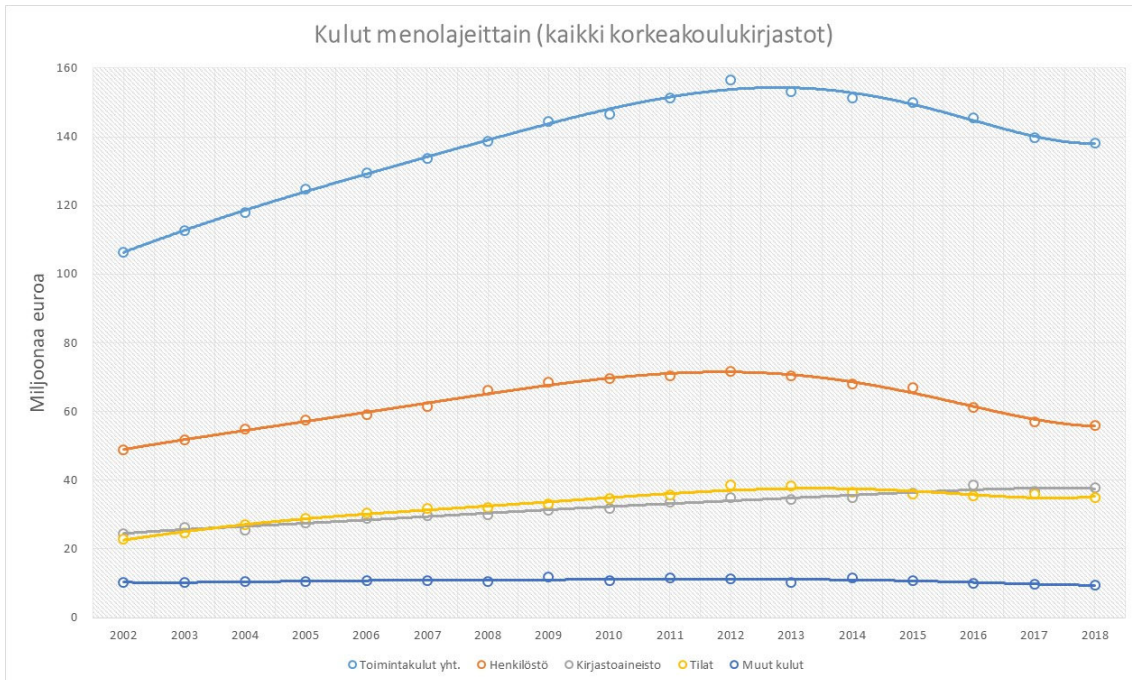
Kuvassa 2 esitetyt palvelusuoritteet tarkoittavat sellaisia kirjaston suoritteita, joiden tuottamiseksi tarvitaan paikalla olevaa henkilökuntaa. Ne ovat kirjastojen ”perinteisiä” palveluja. Itsepalveluna tarjottavat palvelut taas on mahdollista tuottaa myös muuna kuin kirjaston aukioloaikana tai ilman paikalla olevaa henkilökuntaa.

AIKASARJAT, TRENDIT JA INDEKSIT

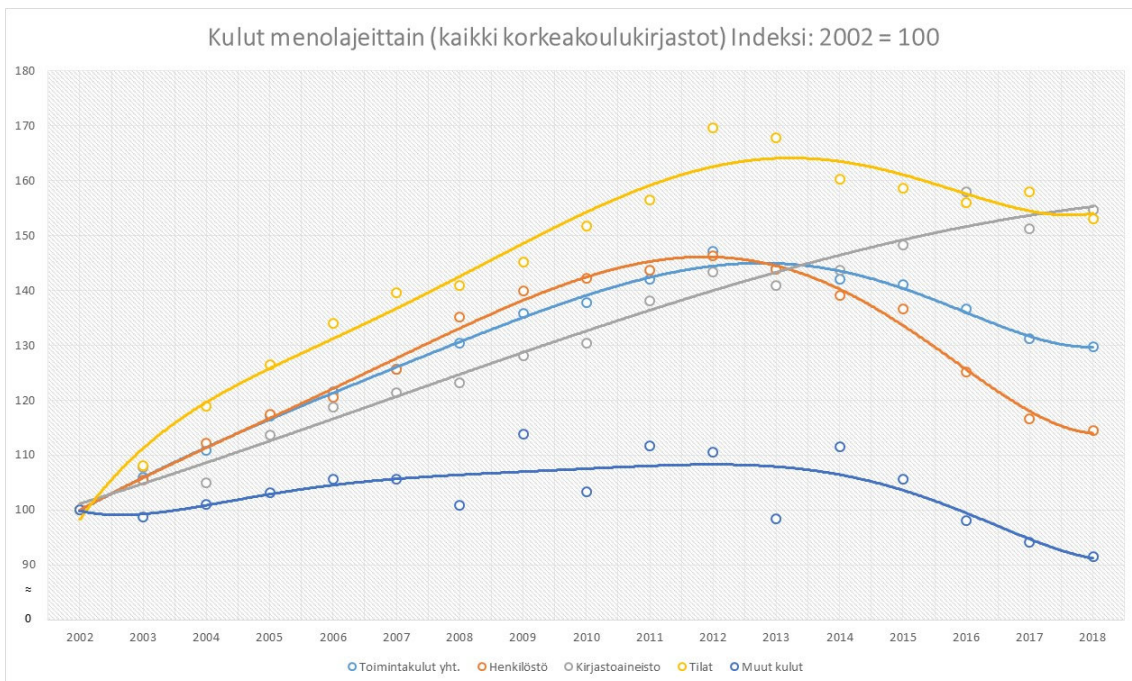
Yhteistilaston aikasarjojen avulla voidaan muodostaa käsitys kirjaston toimintojen kehittymisestä tietyllä ajanjaksolla. Tietokannassa tehtävät haut voi tallentaa Excel-taulukoksi. Tietokanta antaa siis kirjastoille monipuoliset mahdollisuudet kerätä tietoa, jota ne voivat hyödyntää toimintojensa arvioinnissa ja kehittämissuunnitelmissaan.

Pitkän aikavälin kehitystä voidaan kuvata trendillä (Kuva 3). Trendi voi olla muutoksen suunnan vaihteluista huolimatta nouseva, laskeva tai muuttumaton. Siitä on puhdistettu kausi- tai satunnaisvaihtelu, mutta pysyvät muutokset näkyvät trendissä. Trendiviivassa eivät näy aikasarjakäyrän mutkat, joten myös suuret vuosittaiset heitot ”tasoittuvat” ja trendin kuvaaja tuo muutoksen esiin selkeämmin kuin arvopisteitä seuraava käyrä.

Mikäli halutaan seurata jonkin mitattavan suureen muutosta suhteessa toiseen (esim. eri menolajit – mikä menolaji on muuttunut seurantajakson aikana eniten), on indeksiseuranta (Kuva 4) kätevä väline. Indeksi on seurattavan muuttujan muutosta kuvaava suhdeluku. Kun halutaan seurata esim. kirjaston kulujen kehitystä tietyllä ajanjaksolla seurannan alkuhetkeen (perusajankohta) suhteutettuna, käytetään kantaindeksiä. Kantaindeksiä laskettaessa asetetaan perusajankohdan indeksiluvuksi 100 ja seuraavien kunkin mittausajankohdan indeksipisteluku ilmoittaa, kuinka monta prosenttia kyseisen ajankohdan tarkasteltava muuttuja on perusjakson arvosta tai määrästä.



Kuva 3. Trendi. Korkeakoulukirjastojen kokonaismenot (Toimintakulut yht., ylin käyrä) kääntyivät laskuun vuodesta 2012 lukien, mutta lasku näyttää hiljalleen tasaantuvan. Laskuun vaikuttanee eniten henkilöstökulujen aleneminen. Kirjastoaineisto- ja tilakulut näyttävät jatkavan nousuaan. (Lähde: Tieteellisten kirjastojen yhteistilasto.)



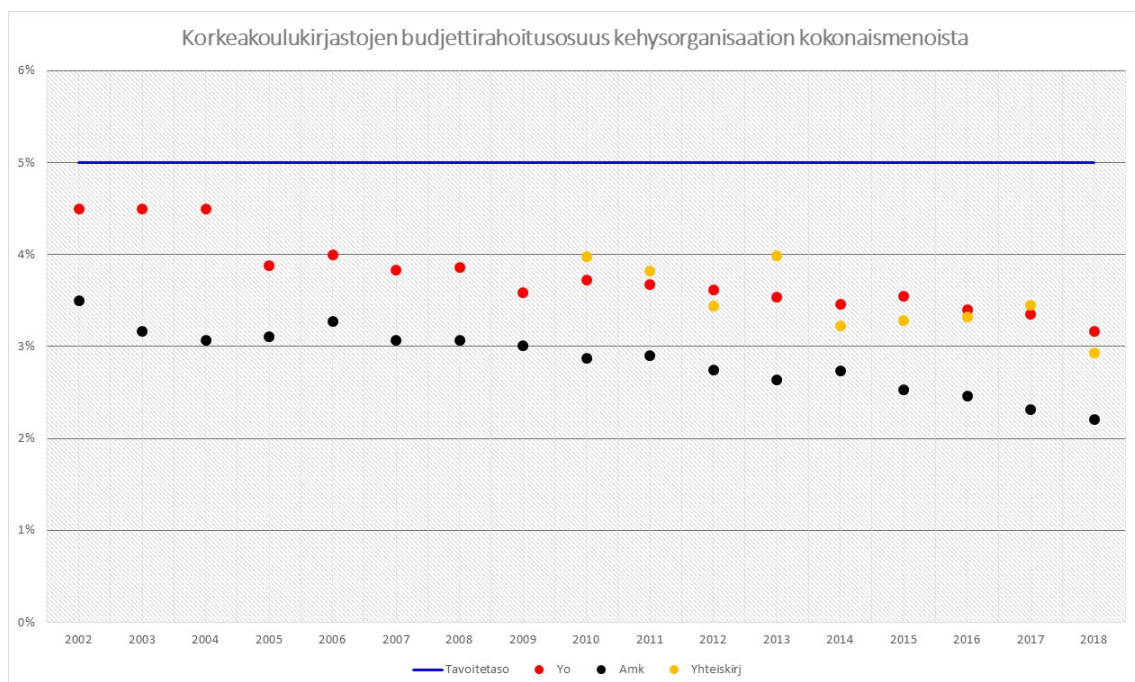
Kuva 4. Indeksi. Tässä esitettävä kantaindeksi paljastaa absoluuttisia lukuja tehokkaammin aikasarjassa tapahtuneet muutokset (vrt. Kuva 3). Esim. kirjastoaineistokulujen nousu näkyy indeksiseurannassa huomattavasti selvemmin kuin absoluuttisilla luvuilla (#indeksinvoima ☺). Kokonaismenojen (Toimintakulut yht.) laskusta huolimatta aineistomenot kasvavat selkeästi. Kokonaismenoissa on palattu vuoden 2008 tasolle. Tilakustannukset kilpailevat aineistomenojen kanssa kasvuvauhdin kärkipaikasta. Henkilöstömenoissa on palattu vuoden 2004 tasolle. Vain muut kulut (kokoelmien huolto, tietotekniikka ja tietoliikenne sekä tilastossa erittelemättömät menot) ovat laskeneet aikasarjan lähtötason alapuolelle. (Lähde: Tieteellisten kirjastojen yhteistilasto.)

Olellaista kunkin organisaation kannalta on löytää keskeisimmät mittarit ja hyödyntää niitä toiminnan kehittämisessä riittävän pitkällä aikavälillä.

Vaikka trendi näyttää tietynlaiselta, se perustuu aina tietoon menneestä ja sen loppupää tuoreimmillaan-kin tilanteesta tänään, joten laadittaessa tilastoon perustuvaa ennustetta on oltava varovainen - tulevien vuosien tilanne muokkaa koko trendikuvaajan astetta.

KORKEAKOULUKIRJASTOJEN KOKONAISMENOJEN OSUUDEN KEHITYS SUHTEESSA KEHYSORGANISAATION KOKONAISMENOIHIIN

Kuten luvussa Tilasto arvioinnin työkaluna mainittiin, korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen hanke-työryhmä teki esityksen, jonka mukaisesti Opetus- ja kulttuuriministeriö alkaisi seurata miten korkeakou-
lut turvaavat kirjastojen taloudellisen aseman ja tietoaineistojen käytön ja että korkeakoulu käyttäisi vä-
hintään 5 % kokonaisbudjetistaan kirjasto- ja tietopalveluihin. Osuutta voi seurata Yhteistilaston mittarin
”Kirjaston kokonaiskulut / kehysorganisaation kokonaiskulut %” avulla. 2000-luvun ensikymmenen alun
myönteiseltä näyttäneet kehitys on kääntynyt laskuun ja korkeakoulukirjastot ovat ajautumassa yhä kau-
emmas viiden prosentin tavoitteesta (Kuva 5).



Kuva 5. Korkeakoulukirjastojen rahoitusosuus suhteessa 5 % tavoitteeseen kehysorganisaation kokonaismenoista. (Lähde: Tieteellisten kirjastojen yhteistilasto.) Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen hanketyöryhmä teki vuonna 2009 esityksen, jonka mukaisesti Opetus- ja kulttuuriministeriö alkaisi seurata korkeakoulujen kirjasto- ja tietopalvelujen resursointia. Tavoitteena on seurata, miten korkeakouluissa onnistutaan turvaamaan kirjastojen taloudellinen ja hallinnollisen asema sekä tietoaineistojen käyttö ja että korkeakoulu käyttäisi vähintään 5 % kokonaisbudjetistaan kirjasto- ja tietopalveluihin (Opetuksen ja tutkimuksen toimintaympäristö 2020. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:26. Tarkistetun laskutavan (kirjaston rahoitus omalta kehysorganisaatiolta (budjettirahoitus) + epäsuoralla rahoituksella hankitun aineiston osuus korkeakoulun kokonaismenoista) mukaan tavoitteesta on kaiken aikaa etäännytty ja kehitys on laskeva kaikilla sektoreilla.

Tilastolla on pitkä muisti

KITT2:N RAKENNEHIERARKIA - SISÄSOLMU JA LEHTI

KITT2:n perustana on 6-tasoinen puuhierarkia (hierarkiatasoa on kasvatettu yhdellä!) (ks. Liite 1: KITT2:n rakennehierarkia), jossa juurisolmun muodostaa Suomen tieteelliset kirjastot -taso. **Sisäsolmuina** (lapisolmuina) ovat sektoritasot sekä korkeakoulutasot, tarvittaessa myös osasto-, laitos- tai vastuualueen ala- eli ”latvatasot”. Kirjastoyksiköt, joihin tilastotiedot on tallennettu, edustavat yleensä **lehtiä**. Koko KITT2-hierarkian korkein taso on siis juurisolmu ja hierarkiassa alempana olevat tasot sijaitsevat lähempänä puun ”latvaa”.

Mille tahansa KITT2-organisaatiotasolle voidaan syöttää tietoa joko manuaalisesti tai automaattisesti. On kuitenkin syytä tiedostaa, että mihin tahansa sisäsolmuun, esim. organisaatiotasolle syötetty luku korvaa laskennan hierarkian alemmilta tasoilta (latvanpuoleisilta sisäsolmuilta tai lehdiltä) juureen päin (ks. kapale Miten KITT2 laskee).

LASKENTA KITT2-TIETOKANNASSA

KITT2-tietokannassa laskenta etenee lehdiltä sisäsolmujen kautta kohti juurisolmua kuin lehtivihreä syksyllä siten, että summatasoina toimivat juuri- ja sisäsolmut, mikäli niihin ei ole syötetty lukua (ks. Liite 1: KITT2:n rakennehierarkia). Tällöin sisäsolmun (esim. organisaatiotason) syöttölomake näkyy aina tyhjänä (Kuva 6).

KOKOELMAT (U:2, STAT0, ROLE: 0)					
1.1 Kirjat (U:8, STAT0, ROLE: 0)	Helsingin ja (2011 -), 2012	Helsingin ja (2011 -), 2013, tallennettu (laskettu, peritty)		Muutos	Ampo
a) kokoelmat (U:49, STAT0, ROLE: 0)					
Painetut *** (U:167, STAT31, ROLE: 2)	1 749 630	* (, ,)			
Sähkökirjat (U:518, STAT0, ROLE: 0)					
paikalliskäyttöiset (U:519, STAT133, ROLE: 2)	961	* (, ,)			
verkko kirjat (U:520, STAT136, ROLE: 2)	366 266	* (, ,)			
Sähkökirjat yhteensä (U:521, STAT1030, ROLE: 0)	367 226	* (, ,)			
Mikromuotoiset kirjat (2013 alkaen) (U:523, STAT1033, ROLE: 2)	-	* (, ,)			
Äänikirjat, puheäänitteet (U:524, STAT0, ROLE: 0)					
Äänikirjat, paikalliskäyttöiset (U:525, STAT57, ROLE: 2)	186	* (, ,)			
Äänikirjat, verkkokäyttöiset (U:526, STAT139, ROLE: 2)	0	* (, ,)			
Äänikirjat, yhteensä (U:527, STAT1032, ROLE: 0)	186	* (, ,)			
Käsikirjoitukset (U:528, STAT51, ROLE: 2)	102	* (, ,)			
Kirjat yhteensä (U:522, STAT1031, ROLE: 0)	** 2 117 144	* (, ,)			

Kuva 6. Sisäsolmun (esim. organisaatiotaso) syöttölomake näkyy tyhjänä, vaikka hierarkiassa alemmilla tasoilla olisi lukuja. Sisäsolmun luvut lasketaan automaattisesti ja ne näkyvät ainoastaan selaustilassa (Kuva 7). Sisäsolmuun syöttäminen estää yhteenlaskennan hierarkiassa alemmilla tasoilta, jolloin selaustilassa näkyy sisäsolmun tasolle syötetty luku, ei latvanpuoleisten solmujen ja lehtien summa.

Syöttölomakkeella KITT2 näyttää siis kentät tyhjinä niissä kohdissa, joihin se odottaa tietoa joko tallentajalta syöttötilassa tai hierarkiassa alemmilla sisäsolmuilta tai lehdiltä summaamalla. **Hierarkiassa alemmilla tasoilta laskettava summa näkyy ainoastaan selaustilassa** (Kuva 7).

Jos sisäsolmuun syötetään luku, sen latvanpuolella oleva ”oksa” tai lehti ”irtoaa” ennen ”lehtivihreän talteenottoa”, eikä ”energia” (laskennan tulos) siis päädy juurisolmuun KITT2-puun ”ravinnoksi”. Sisäsolmun tasolla tyhjänä näkyvä syöttölomake ei siis välttämättä olekaan ”tyhjä”, vaan hierarkiassa lähempänä latvaa olevat luvut on tarkoitus laskea siihen yhteen, ja tälle tasolle kirjoittaminen siis estää laskennan latvasta juureen päin ja sitä on varottava silloin kun se ei nimenomaan ole tarkoitus (esim. tuplista siivotun nimekemäärän syöttäminen).

Kun siis lukuja syötetään kirjaston latvatasoille, KITT2 kerää niille syötettyjen lukujen summan hierarkiassa seuraavalle tasolle juureen päin, jolloin lähempänä juurta oleva taso näyttää syöttölomakkeella tyhjältä ja onkin, koska KITT2 odottaa joko syötettä tai mahdollisuutta laskea yhteen.

KITT2 on siis rakennettu niin, että se on valmis ottamaan vastaan numeerista dataa mille tasolle tahansa ja jos tässä tapauksessa kirjoitat sisäsolmuun, kirjoitat hierarkian alemmilla tasoilta (latvan suunnasta) laskettavan summan "päälle", jolloin selaustilassa siis näkyy vain tuolle tasolle kirjoittamasi syöte riippumatta siitä mitä on sitä alemmilla tasoilla. Sama efekti tapahtuu myös, mikäli sisäsolmuun kirjoitetaan ohjelmallisesti (esim. Tilastopointinta-ajo).

The screenshot shows the KITT2 web application interface. At the top, there are navigation tabs for 'TILASTOJA', 'KIRJASTOTIETOKANTA', 'STATISTISIA DATASIA', and 'LIBRARY STATISTICS DATABASES'. The main content area is divided into several sections: 'ORGANISAATIO' (Organization), 'VALITTU ORGANISAATIO' (Selected Organization), 'KAUDET' (Years), and 'TILASTOTYYPIT & TUNNUSLUOKAT' (Statistic Types & Signatures). The 'KAUDET' section shows a list of years from 2010 to 2013, with 2013 selected. The 'TILASTOTYYPIT & TUNNUSLUOKAT' section shows a list of categories, with 'Kirjasto' selected. Below these sections is a table with the following columns: 'TALOUS (KIRJ., STATO, ROLE 0)', 'Suomen Kirjastoilasto vuosi 2010', 'Suomen Kirjastoilasto vuosi 2011', 'Suomen Kirjastoilasto vuosi 2012', 'Suomen Kirjastoilasto vuosi 2013', 'Suomen Kirjastoilasto vuosi 2014', 'Suomen Kirjastoilasto vuosi 2015', 'Suomen Kirjastoilasto vuosi 2016', 'Suomen Kirjastoilasto vuosi 2017', 'Suomen Kirjastoilasto vuosi 2018', 'Suomen Kirjastoilasto vuosi 2019', 'Suomen Kirjastoilasto vuosi 2020', 'Suomen Kirjastoilasto vuosi 2021', and 'Suomen Kirjastoilasto vuosi 2022'. The table contains numerical data for various categories, with the first row showing values ranging from approximately 117,483.40 to 187,235.12.

Kuva 7. Selaustila. Tässä käyttäjä on kirjautuneena tietokantaan ja vielä julkaisematon kausi 2013 näkyy valikossa himmennettynä, mutta sitä ei ole valittu selaukseen.

Jos taas et kirjoita sisäsolmuun mitään, KITT2 tutkii, onko alemmilla hierarkiatasoilla lukuja, mutta se ei osaa ynnätä niitä tälle tasolle käsin syötettyihin, vaan pitää tätä "pakkosyötettyä" lukua faktana joka estää laskennan latvasta kyseiseen sisäsolmuun asti ja laskee vain tästä sisäsolmusta juureen päin.

YHTEISTILASTON LYHENTEET

- KITT2 Kirjastotilastotietokanta
- BIS2 Biblioteksstatistikdatabasen
- LISDA2 Library Statistics Database

OPPAASSA KÄYTETTÄVÄT LYHENTEET JA MERKIT

AL tieto lasketaan automaattisesti (2016 lukien nämä kentät näkyvät syöttölomakkeella keltaisina)

F Tieto saadaan Finnasta ja syötetään KITT2:een automaattisesti

H Tieto saadaan Haltista ja syötetään KITT2:een automaattisesti huhtikuun loppuun mennessä.

SK syöttökenttä / tieto voidaan syöttää joko käsin tai automaattisyötöllä

SY säilytysyksikkö (SFS-ISO 2789:2015;2.3.9)

X tieto saadaan kirjastojärjestelmästä

? osa kirjastoista saa tiedon kirjastojärjestelmästä

ei merkintää = otsikkokenttä

→ osoittaa katsottavaksi tarkoitetun hakutermin sanastossa

* KITT2/perustiedot: Tieto ei ole saatavilla - näkyy automaattisesti tilaston selaustilassa, mikäli kenttä jätetään tyhiäksi - Tähteä ei voi syöttää käsin.

* KITT2T/tunnusluvut: Kaavaa ei voitu suorittaa, koska jotakin tietoa ei ollut saatavilla

** arviotieto

*** käytetään tunnuslukujen laskennassa

KIRJASTOTILASTOINNIN TERMINOLOGIA

Tässä oppaassa käytettyjen termien selitykset on koottu oppaan loppuun niiltä osin kuin ne eivät sisälly standardiin SFS-ISO 2789:2015 – ks. Sanasto.

Tämän oppaan alakohtien numerointi viittaa soveltuvin osin yhteistilastotietokannan numerointiin

OHJEITA TYÖSKENTELYYN KITT2-TIETOKANNASSA

YLEISTÄ

KITT2-palvelu on suunniteltu toimivaksi kaikilla tavallisimmilla www-selaimilla ja testattu Firefoxin ja Internet Explorerin uusimmilla versioilla. Käsin tallennuksen ja selailun osalta on testattu myös Safari.

Jos tietojen syötössä KITT2:een tulee ongelmia, suosittelemme kokeilemaan joko Firefoxin tai Internet Explorerin uusinta versiota. Näin voidaan rajata pois selaimesta johtuvat ongelmat. Vanha selain on myös tietoturvariski - ks. luku Muista tietoturva.

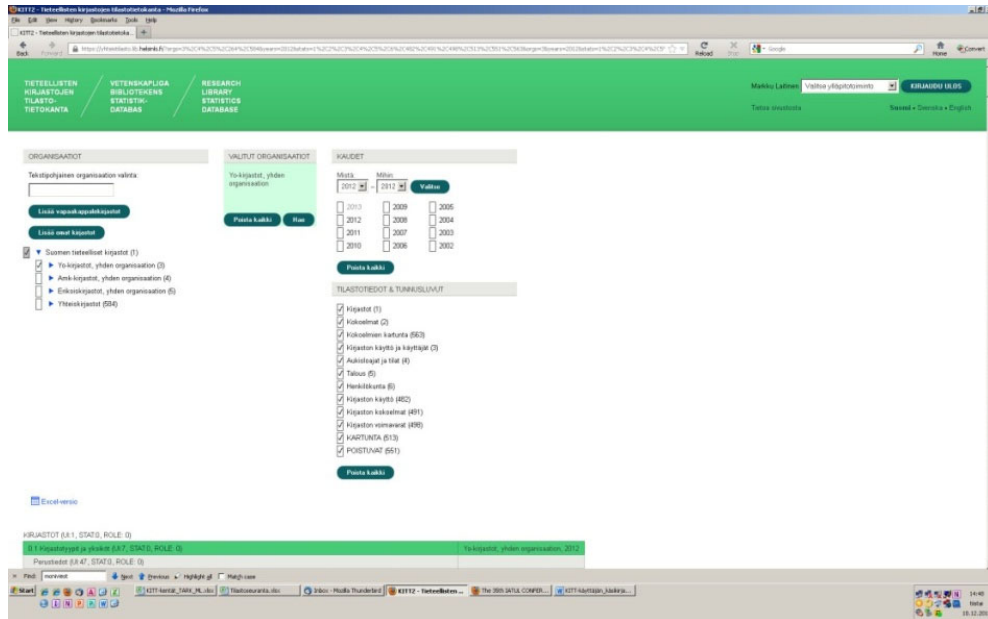
Perustilastojen lisäksi tietokannassa on mahdollisuus hakea aikasarjoja, tiettyjä tunnuslukuja sekä tehdä rajattuja hakuja eri kirjastojen tietoihin.

Tietokantaa, jossa operoimme vuositilaston tietoja syöttäessämme, siis varsinaista KITT2:iä, sanotaan **tuotantotietokannaksi**. Tiedon syöttöä voi ensin kokeilla ja tietokannassa operointia harjoitella **testitietokannassa**.

Testitietokannassa on samat tiedot ja tilastointikaudet kuin tuotantotietokannassa ja yleensä myös kuluvan vuoden syöttökausi, jotta tietojen syöttöä voidaan testata myös kuluvan vuoden osalta. Tämä voi olla hyödyllistä esim. kirjaston organisaationmuutoksen yhteydessä, kun halutaan katsoa, miten uusi organisaatio toimii tilastoinnissa tai kun halutaan testata tilaston poiminta-ajon konfiguraatiota.

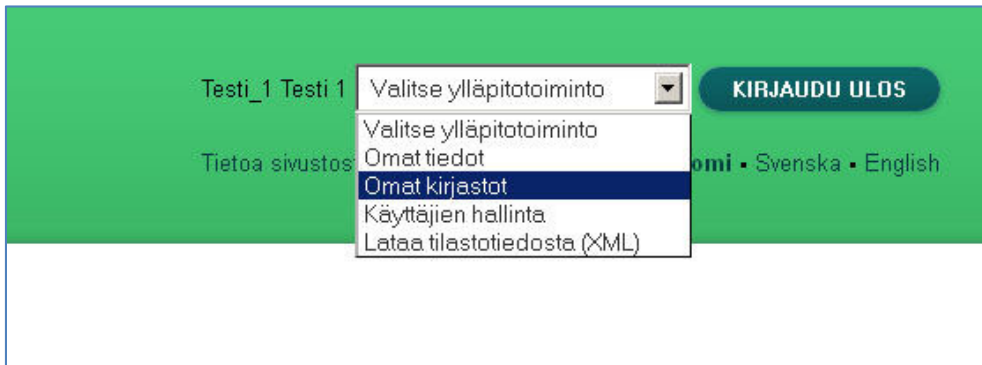
HUOM! Myös testitietokantaan syötettäessä on syöttöohjelman kaudeksi aina määrättävä 12 kk jakso 1.1. -31.12., vaikka syötettäisiinkin vain osa vuoden tiedot, koska tietokanta pystyy ottamaan vastaan vain ennalta määrätyn kauden tietoja.

Tunnukset, salasanat ja osoitteet jakaa KITT2-pääkäyttäjä.



Kuva 8. KITT2-tietokannan käyttöliittymä.

KITT2:n syöttölomakkeen (Kuva 6 ja Kuva 11) voi tulostaa selaimesta menemällä sisään tietokantaan Ylläpito-linkin kautta, ottamalla oman kirjaston halutun tason lomakkeen esille (Kuva 9 ja Kuva 10) ja antamalla tulostuskäsky. Kun tilasto on täytetty, voi myös täytetyn lomakkeen tulostaa netistä.



Kuva 9. Yhteistilaston syöttölomakkeelle pääsee sisään kirjautumisen jälkeen Valitse ylläpito toiminto- ja Omat kirjastot -linkkien kautta.

Valitse organisaatio

- Valitse organisaatio
- Lty:n yhteiset
- Vaasan yo
- Lahden amk:n yhteiset
- Ilmatieteenlaitoksen kirjasto
- Franzenia (Hhsug)
- Matkailun yksikkö, Imatra (->2007)
- Kemin oppimiskeskus
- Pääkirjasto
- Metsä- ja puutalous
- Baltia-kirjasto
- HUMAK, Nurmijärven kampus

Kuva 10. Kirjastoyksiköt, joihin on myönnetty syöttöoikeus, löytyvät Omat kirjastot -linkin (Kuva 9) valitsemisen jälkeen vasemalle avautuvasta alasvetovalikosta.

Päivä

KIRJASTOT (UJ.1, STAT0, ROLE: 0)

0.1 Kirjastotyyppi ja yksiköt (UJ.7, STAT0, ROLE: 0)	Lahden amk:n yhteiset, 2012	Lahden amk:n yhteiset, 2013, talletettu (laskettu, peitetty)	Muutos	Arvo
Perustiedot (UJ.47, STAT0, ROLE: 0)				
hallinnolliset yksiköt (UJ.156, STAT4, ROLE: 2)	1	*		
toimipisteet (UJ.157, STAT5, ROLE: 2)	8	*		
pääkirjasto (UJ.397, STAT12, ROLE: 2)	1	*		
muut toimipisteet (UJ.368, STAT13, ROLE: 2)	7	*		
kehysorganisaation (UJ.48, STAT0, ROLE: 0)				
henkilöstömäärä *** (UJ.159, STAT15, ROLE: 2)	1 679	*	2000	19.12%
opiskelijamäärä *** (UJ.160, STAT16, ROLE: 2)	12 215	*	13211	8.16%
käytännöskoulutusopiskelijat (UJ.162, STAT18, ROLE: 2)	*	*		
henkilöstön määrä(öte-lukuna) (UJ.163, STAT19, ROLE: 2)	*	*		
kokoaksoiskielijoiden määrä (UJ.164, STAT20, ROLE: 2)	*	*		
alotuspäivät *** (UJ.165, STAT21, ROLE: 2)	*	*		
kokonaismenot (ilmoitettu 1000 euroina) *** (UJ.166, STAT22, ROLE: 2)	*	*		
henkilöstömenot (ilmoitettu 1000 euroina) (UJ.304, STAT366, ROLE: 2)	*	*		
avoimen ammattikorkeakoulun opiskelijamäärä (UJ.337, STAT450, ROLE: 2)	*	*		
kirjasto palvelu useampia yhteisöjä (UJ.143, STAT397, ROLE: 4)	X	*		

Päivä

KOKOELMAT (UJ.2, STAT0, ROLE: 0)

1.1 Kijät (UJ.6, STAT0, ROLE: 0)	Lahden amk:n yhteiset, 2012	Lahden amk:n yhteiset, 2013, talletettu (laskettu, peitetty)	Muutos	Arvo
a) kokoelmat (UJ.49, STAT0, ROLE: 0)				
Painetut *** (UJ.167, STAT31, ROLE: 2)	102 120	*		
Sähkökijät (UJ.518, STAT0, ROLE: 0)				
paikalliskäytössä (UJ.519, STAT133, ROLE: 2)	484	*		
verkko-kijät (UJ.520, STAT136, ROLE: 2)	79 996	*		
Sähkökijät yhteensä (UJ.521, STAT1030, ROLE: 0)	80 480	*		
Mikromuotoiset kijat (2013 alkaen) (UJ.523, STAT1033, ROLE: 2)	*	*		

Kuva 11. Yhteistilaston syöttölomake. Lomakkeella näkyy vertailua varten edellisen →tilastointivuoden tieto ja syöttökenttien oikealla puolella näkyy muutos prosentteina edelliseen tilastointikauteen verrattuna.

TIETOJEN TUOMINEN KORKEAKOULUJEN KIRJASTOJÄRJESTELMISTÄ

TIETOJEN TUOMINEN VOYAGERISTA

Voyager-kirjastoja koskevat kohdat on mainittu oppaassa erikseen. Voyager-järjestelmästä saatavia tietoja varten on rakennettu Tilastopaiminta-ohjelma, jonka uusin versio on saatavilla CSC:n kirjastopalvelimien (armas, linnea1, linnea3) /m1/shared/tilastopaiminta-hakemistosta.

TIETOJEN TUOMINEN MUISTA KIRJASTOJÄRJESTELMISTÄ

Kirjastot ovat siirtyneet tai siirtymässä muuhun järjestelmään kuin Voyageriin. Niitä koskeva tiedonkeruu koskee tilastointivuotta 2020, eikä ohjeita ei tätä opasta varten ole toistaiseksi käytettävissä.

TUTUSTU YHTEISTILASTON INFOSIVUUN

KITT2-tietokannan infisivulla <https://yhteistilasto.lib.helsinki.fi/intro.php> on:

- Ohjeita
 - Vuositalaston aikataulu
 - KITT2-käyttäjän käsikirjan uusin painos
 - KITT2-valmennusvideot
 - Kävijämäärän laskentapäivät →tilastointivuonna
- Tunnuslukujen laskentakaavat
- Työkaluja
 - Yhteistilaston tarkistustaulukko kaikille tieteellisille kirjastoille
- Tiedotteet

Muista myös Yhteistilaston palveluosoite (kk-kitt(at]helsinki.fi)

HANKI VALMIUDET JA PIDÄ NIITÄ YLLÄ

Vuositalaston syöttöön voi perehtyä itseopiskeluna tämän käsikirjan avulla sekä katsomalla KITT2-valmennuksen tallenteet verkossa: Kaksi valmennusvideota on saatavilla KITT2:n Infosivulla osoitteessa <https://yhteistilasto.lib.helsinki.fi/intro.php>. (Viimeksi vierailtu 22.1.2019)

YLEISTÄ TILASTOTIETOJEN KERÄÄMISESTÄ

Tilastotiedot ilmoitetaan kalenterivuodelta eli 1.1. -31.12. →tilastointivuonna. Kokoelmatiedot ja erät muut tiedot ilmoitetaan →tilastointivuoden 31.12. tilanteen mukaisina. Viralliset OKM:n määräämät opiskelijatilastot ilmoitetaan →tilastointivuoden viimeisimmän ajopäivämäärän mukaisina.

Tilastojen oikeellisuuden ja vertailtavuuden kannalta on tärkeää, että tiedot annetaan kattavasti ja annettujen ohjeiden mukaan. Kaikki pyydetyt tilaston kohdat on täytettävä. Tarkkojen lukujen puuttuessa annetaan arvioluku.

TÄHTI JA NOLLA YHTEISTILASTOSSA

Tilanne poikkeaa vanhasta Kittistä siten, että jos haluat poistaa kentästä sinne syöttämäsi luvun, teidän pitää syöttää kenttään tähti eli * eli toimitaan päinvastoin kuin vanhassa Kittissä jossa tähden syöttäminen

oli estetty - tämä on ohjelmallinen "turvakikka", joka estää luvun poistamisen vahingossa, esim. siirryttäessä tabulaattorilla kentästä toiseen ja voi tulla painettua del-näppäintä, välilyöntiä tms. mitä ei ollut tarkoitus tehdä.

Tähti näkyy tilastoa selattaessa silloin, kun tiedon tallentaja ei ole syöttänyt kenttään mitään arvoa. Nolla syötetään silloin, kun annetaan faktatietona nolla (=ei ole). Kenttä jätetään koskematta eli jätetään siihen oletusarvona oleva tähti, jos tietoa ei kyetä antamaan, mikä näyttää kentässä tähden myös tilaston katselijalle.

Huom: Jos tunnuslukulaskennassa käytettävään kenttään ei syötetä lukua, kyseistä tunnuslukua ei pystytä laskemaan. Myös kertoimena tai jakajana käytettävään kenttään syötetty nolla estää kyseisen tunnusluvun laskennan.

ARVIOTIEDON ANTAMINEN

Arvio tulee antaa myös kaikissa tilaston kohdissa, mikäli täsmällistä lukua ei kyetä antamaan – meidän on vain omaksuttava ajatus, että tilasto on aina ja parhaimmillaankin vain mahdollisimman hyvin tehty arvio todellisuudesta.

Paras asiantuntemus arviotiedon antamiseksi on siellä, missä työ tehdään, eli kirjastoissa, siis juuri Sinulla. Ohjeita arvioinnin tekemiseksi saa yhteistilastovastaavalta.



TYHJÄ TILASTO EI KUVAA MITÄÄN, MUTTA
KIRJASTON JA SEN KEHYSORGANISAATION
TUNTEMUKSEEN PERUSTUVA ARVIO ANTAA
YLEISKUVAN TILANTEESTA.

SFS-ISO 2789 -standardin (Tieto ja dokumentointi. Kirjastojen kansainvälinen tilastostandardi) mukaan tilastonpitäjä voi täydentää aikasarjaa sellaisen kirjaston kohdalla, joka ei kykene toimittamaan tietoa, tekemällä standardin ohjeen mukaisen arvion (*SFS-ISO 2789:2015; Liite B*).

Kyseessä ei siis ole tilastotiedon "manipulointi", vaan puuttuvan tiedon täydentäminen kansainvälisen ohjeistuksen mukaisesti, jotta tilasto kuvaisi kirjastojen tilannetta mahdollisimman hyvin ja vertailukelpoisesti – *hyvä arvio antaa yleiskuvan, mutta tilasto, josta puuttuu tieto, ei kuvaa mitään*. Lisätietoa standardin ohjeistuksesta saa yhteistilastovastaavalta tai hankkimalla standardin.

Kun vuositilaston kaikki tiedot on syötetty, yhteistilastovastaava suorittaa aikasarjojen tarkistuksen sektoritasolla. Tämä merkitsee tilastossa olevien epäloogisuuksien etsimistä valtakunnan tasolla kirjastosektoreittain.

Tässä vaiheessa on mahdollista puuttua ainoastaan sellaisiin epäloogisuuksiin, virheisiin tai tiedon puutteisiin, jotka vaikuttavat valtakunnantason laskentaan. Kirjaston omalle kontrolle jää pienempien epätark-

kuuksien korjaaminen. Se on kuitenkin erittäin tärkeää, koska tilastovirhe, joka ei vaikuta valtakunnantason laskentaan, voi paikallistasolla merkittävästi heikentää tilaston luotettavuutta oman kirjaston toiminnan raportoinnissa ja arvioinnissa.

Valtakunnantasolle heijastuvat virheet tai puutteet ”jäljitetään” kirjastoihin ja asianomaiseen kirjastoon otetaan yhteyttä oikean tiedon tai arvion saamiseksi. Mikäli kirjasto ei kykene puuttuvaa tietoa antamaan tai ilmeisen virheellistä tietoa korjaamaan, korjaus tai arvio voidaan tehdä kirjaston puolesta. Käytettävä menetelmä perustuu SFS-ISO 2789 -tilastostandardin Liitteeseen B ”Suhteuttaminen”. **Mikäli ohjetta on tarkoitus soveltaa, siitä neuvotellaan aina asianomaisen kirjaston kanssa.**

TILASTOJEN LATAAMINEN EXCELIIN - LASKENNAN AKTIVOIMINEN EXCELISSÄ

Kun lataat tilaston Exceliin joko KITT2:n Excel-linkin avulla tai leikkaa-liimaa -komennolla tarkistustyökaluun, taulukkoon ilmestyy myös tähtiä kenttiin, joihin ei ole tallennettu tietoa.

Tähti laskukaavan tarvitsemassa kentässä sotkee laskennan, joten tähdet on poistettava. Ne voi korvata Excelissä käynnistämällä Etsi/korvaa-toiminto (muokkaa/korvaa tai ctrl-H) ja laittamalla etsittäväksi/replace ~* ja jättämällä korvaavan rivin tyhjäksi (ts. *ei mitään merkkiä*, ei edes tyhjää merkkiä eli välilyöntiä).

TILASTOTIEDON LAADUNVARMISTUS

TILASTON TARKASTUS JA VIRHEELLISTEN TIETOJEN KORJAAMINEN

Pyykki on pantu ja pysyy - niin myös tilasto! Kun tilasto on julkaistu, sitä ei pääsääntöisesti voi enää muuttaa. Osa yhteistilastotietokannan tiedoista (mm. säilytysyksiköt, käyttötilastot ja tietyt taloustiedot) ilmoitetaan vuosittain Tilastokeskuksen julkaisemaan Suomen viralliseen tilastoon ja kansainvälisiin tilastoihin. Yleisen käytännön mukaan jo julkaistua tilastoa ei muuteta jälkikäteen, vaan muutoksia voidaan tehdä pääsääntöisesti vain tilaston valmistumisen yhteydessä.

Jotta tietoa voitaisiin muuttaa jälkikäteen, tulee virheen olla oleellinen ja luonteeltaan sellainen, että sen korjaaminen tilaston käytön kannalta on välttämätöntä, ja tiedon korjaamisesta tulee ilmoittaa julkisuu-teen.

Mikäli esimerkiksi tilastointiperusteita muutetaan, tulee muutoksen perustua kansainvälisen standardin ohjeistukseen tai standardin hengessä tehtyyn valtakunnalliseen linjaukseen, josta on kirjastojen kesken sovittu. Silloinkin tilastoinnin muutos tehdään vasta seuraavasta julkaistavasta vuodesta lukien, eikä muu-
tosta tehdä aikasarjaan taannehtivasti.

RISTIINTAULUKOINTI

Kun olet syöttänyt kaikki tiedot, suorita ristiintaulukointi: käy kirjastosi kaikkien yksiköiden tiedot läpi tiheällä kammalla. Etsi epäloogisuuksia, vertaile tilaston eri kohdissa annettuja tietoja, epäile, kyseenalaista ja tarkista:

- Vastaavatko esim. menojen lisäykset toiminnan muutosta; näkyykö lisäys **aineisto** menoissa lisäyksenä aineistonhankinnassa?
- Vastaako muutos henkilötyövuosissa muutosta henkilöstömenoissa?
- Entä Tilakustannukset? Näkyvätkö **laskennalliset** Tilakustannukset myös **epäsuorana** rahoituksena?

Siinä oli vain muutama esimerkki, sillä tilaston tarkistuksessa vain mielikuvitus on rajana (niin, ja aika, mutta sitä *pitää* varata riittävästi: työhuoneen ovi kiinni, puhelin / kännykkä kiinni tai äänettömälle, kahvia, teetä tai kaakaota mukaan ja KITT2iä kampaamaan – *Kyllä siitä hyvä tulee.*)

TILASTON TARKISTUSTYÖKALU

Tilastosi ”kampaamisessa” on yhteistilaston infosivulta (<https://yhteistilasto.lib.helsinki.fi/intro.php> - Viimeksi verailtu 22.1.2019) saatava Excel-työkalu erinomainen apu – käytä sitä. Muista, että KITT2 summaa kirjastosi eri yksiköt alhaalta ylöspäin korkeakoulun / kirjaston / kehysorganisaation ylätasolle, joten kaikkien alayksiköitten tietojen on oltava kunnossa, jotta laskenta ylätasolla menee oikein.

YHTEISTILASTO-OHJE

YLEISTÄ

KITT2-tietokannassa noudatetaan yleisen kirjastotilastostandardin SFS-ISO 2789:2015 mukaista tilastointitapaa, jota on tarvittaessa täydennetty kansallisella ohjeistuksella. Riitatapauksissa pätee alkuperäinen englanninkielinen standardi ISO 2789:2013(E), ellei asiayhteydessä ole viitattu mahdolliseen kansalliseen ohjeeseen standardin soveltamisesta.

Yhteistilastossa ilmoitettavat luvut ovat pääsääntöisesti kokonaislukuja, lukuun ottamatta hyllymetrejä, talouslukuja ja joitakin henkilöstölukuja. Vaikka KITT2 ottaa vastaan kaksi desimaalia, yhden desimaalin tarkkuus riittää.

HENKILÖSTÖLUKUJEN ILMOITTAMINEN KITT2:SSA

AINA KOKONAISSLUKUJA

A.1.2 Kehysorganisaation

- Henkilöstömäärä
- Opiskelijamäärä
- Avoimen yliopiston opiskelijamäärä
- Avoimen ammattikorkeakoulun opiskelijamäärä
- Täydennyskoulutusopiskelijat
- Kokoaikaopiskelijoiden määrä
- Aloituspaikat

F.1 Kirjaston henkilökunta

F.1.1 Henkilöstön määrä vuoden lopussa*

F.2.2 Koulutuksen saaneen henkilöstön määrä*

* - "pääluku"; myös osa-aikaisena työskentelevä "pää" on kokonaisluku, jonka arvo on vähintään 1.

DESIMAALILUKUJA VOIVAT OLLA

A.1.2 Kehysorganisaation

- Henkilöstön määrä (*htv-lukuna*)

F.1.2 Henkilötyövuodet (htv), josta

- Kirjaston rahoituksella palkattuja (htv) ***
- Maksullisen palvelutoiminnan rahoituksella palkattuja (htv) ***
- Kirjaston ulkopuolisella rahoituksella palkattuja (htv) ***

F.1.3 Henkilötyövuosista

- Kirjastoammatillinen henkilökunta (htv), josta
 - ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita (htv)
- Muut asiantuntijat (htv)
- Muu kirjaston henkilökunta (htv)

F.2.1 Koulutuspäivät yhteensä

A KIRJASTOT

YLEISTÄ

Kirjasto on organisaatio tai organisaation osa, jonka päätarkoitus on tarjota käyttäjilleen mahdollisuus käyttää sellaisia tietoresursseja ja palveluja, joita he tarvitsevat tyydyttääkseen tiedonsaannin, tutkimuksen, koulutuksen, kulttuurin tai virkistyksen tarpeensa. (SFS-ISO 2789:2015;2.1.6.)

Kokoelmat voivat olla painettuja, elektronisia tai muussa muodossa olevia. Kirjasto vastaa käyttäjiensä tiedollisiin ja tutkimuksellisiin, koulutuksellisiin sekä kulttuurillisiin tarpeisiin. Kirjastolla voi olla myös muita tehtäviä (esim. toimia oppimisympäristönä).

KITT2:ssa sama tieto on mahdollista esittää useassa paikassa tilastoa, minkä ansiosta esim. äänikirjat voidaan esittää sekä kirjojen että av-aineiston kohdalla.

A.1 KIRJASTOTYYPIT JA YKSIKÖT

YHTEISKIRJASTOJEN TILASTOINTI

SFS-ISO 2789:2015;3.2 mukaan jos kirjastolla on useampi kuin yksi tehtävä (esimerkiksi yleinen kirjasto ja koulukirjasto) sen täytyy joko päättää, mikä on sen ensisijainen tehtävä tai toiminnat täytyy jakaa ja raportoida tilastossa sen mukaisesti.

Kansallinen ohje Suomen tieteellisten kirjastojen tilastoinnissa on omaksuttu kirjastolähtöinen tilastointitapa, jossa itsetarkoitus ei ole kirjastosektorikohtainen tilastointi, vaan kirjaston raportointitarpeista lähtevä tilastointi. Tämä helpottaa huomattavasti kirjaston vuositilaston toimittamista ja antaa todenmukaisemman kuvan kirjaston toiminnoista.

Yhteiskirjastot voivat käyttää yhtä seuraavassa esitetystä tavoista.

1) KAIKKI KEHYSORGANISAATIOT OVAT YHTEISTILASTOSSA MUKANA

A TILASTOIDAAN KIRJASTOTASOLLA. Kirjasto on useamman kuin yhden organisaation yksikkö ja kirjastoa koskevat tilastotiedot kootaan yhtenä kokonaisuutena. Tilastoinnissa on huolehdittava siitä, että kaikki luvut (kirjasto- ja kehysorganisaatioiden henkilöstöt ja opiskelijat, rahat, tilat, niteet, lainat, jne.) ilmoitetaan yhteistilastossa vain yhteen kertaan (jaosta sovittava osallistuvien organisaatioiden kesken).

Kun yhteistyöorganisaatiolla on myös muu kirjasto kuin yhteiskirjasto, muun kirjaston tiedot ilmoitetaan ilman yhteiskirjaston osuutta.

Esimerkki: Tritonia ilmoittaa kehysorganisaatietiedoissa:

- Vaasan yliopiston koko henkilökunnan ja opiskelijat - Åbo Akademin ja Hankenin Vaasan toimipisteiden (ja niihin kuuluvien yksiköiden) henkilökunnan ja opiskelijat
- Åbo Akademin bibliotek ja Hankens bibliotek eivät ilmoita omissa tilastoissaan Vaasan yksiköihin ja Tritoniaan kuuluvaa toimintaa.

B TILASTOIDAAN KEHYSORGANISAATIOIDEN TASOLLA ELI KIRJASTO EI TEE OMAA TILASTOA. Kun yhteisen kirjaston toiminta on tarpeen tilastossa kohdentaa useammalle kuin yhdelle rahoittajalle (kehysorganisaatiolle), jaosta on samoin sovittava osallistujien kesken pitäen huolta, että kaikki luvut ilmoitetaan yhteistilastossa vain kerran.

Esimerkki: Turun ICT-kirjasto: Tiedot ilmoitetaan vain Turun ammattikorkeakoulun, Turun yliopiston ja Åbo Akademin kirjastojen tilastoissa jaettuina organisaatioissa sovitulla tavalla.

2) KAIKKI KEHYSORGANISAATIOT EIVÄT OLE YHTEISTILASTOISSA MUKANA (ESIMERKIKSI TOINEN ASTE)

Kirjastolla yksi ensisijainen tai pääasiallinen tehtävä: Kirjasto tilastoi toimintansa ensisijaisen tehtävänsä mukaisesti.

MUTTA: Kirjaston kokonaisuuden tilastoinnin kannalta voi kuitenkin olla perusteltua ottaa myös toisen asteen kirjastoyksikkö mukaan tilastoon (vrt. kansallinen ohje yllä.)

Kirjastolla useampia tasavertaisia tehtäviä: Kirjasto jakaa toimintansa tehtäviensä suhteessa.

A.1.1 PERUSTIEDOT

Jokainen kirjasto kuuluu johonkin SFS-ISO 2789 -standardissa määriteltyyn kategoriaan sen pääasiallisen toiminnan mukaan. Suomen tieteellisten kirjastojen yhteistilastoon määritellyt kategoriat ovat:

- yliopistokirjastot
- ammattikorkeakoulukirjastot
- erikoiskirjastot
- yhteiskirjastot
- kansalliskirjasto

Kullekin kategorialle tulee mahdollisuuksien mukaan määritellä hallinnolliset yksiköt, keskus/pääkirjastojen sekä sivukirjastojen määrä.

HALLINNOLLISET YKSIKÖT

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Kirjaston hallinnollinen yksikkö on itsenäinen kirjasto tai ryhmä kirjastoja, joilla on yhteinen johto tai hallinto (SFS-ISO 2789:2015;2.1.2).

Kaikki tieteelliset kirjastot: Tässä kohdassa ilmoitetaan hallinnollisten yksikköjen sekä toimipisteiden määrä, pääkirjasto, sivukirjastot, yliopistojen tiedekunta-, laitos ja kampuskirjastot sekä kirjastoautot ja -veneet.

TOIMIPISTEET

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Toimipiste on mikä tahansa kirjasto tai kirjaston osa, jossa tuotetaan erillisissä tiloissa palveluja kirjaston käyttäjille, riippumatta siitä, onko kyseessä itsenäinen kirjasto tai suuremman organisaation osa.

Toimipisteeltä edellytetään organisoitua kokoelmaa. Siellä ei välttämättä ole henkilökuntaa ja palvelua koko ajan. **Toimipisteiden määrä on sama tai suurempi kuin hallinnollisten yksiköiden määrä** – kirjastolla on siis vähintään yksi toimipiste.

Samassa kirjastorakennuksessa olevat erilliset palvelupisteet, kirjaston etävarastot ja eri osastot (esim. luettelointi- ja hankintaosasto) eivät ole toimipisteitä.

Esimerkki 1

Yliopistossa on pääkirjasto, jonka alaisuudessa on kaksi tiedekuntakirjastoa ja kolme laitoskirjastoa. Lisäksi yliopistossa on kolme muuta laitoskirjastoa.

pääkirjaston tiedot:	
hallinnolliset yksiköt	1
toimipisteet	
pääkirjastot	1
muut toimipisteet	5
toimipisteet yhteensä	6

Muiden kirjastojen tiedot voidaan ilmoittaa erikseen ja sitten yhdistää saman yliopiston kirjastojen tiedot tietokannassa.

muiden kirjastojen tiedot:	
hallinnolliset yksiköt	3
toimipisteet	3

Esimerkki 2

Tiedekunnan kirjasto, joka koostuu viidestä erillisestä laitoskirjastosta. Kirjastossa on yksi johtaja, mutta viisi toimipistettä.

hallinnolliset yksiköt	1
toimipisteet	5

Esimerkki 3

Ammattikorkeakoulukirjasto, jolla on 10 toimipistettä, joilla on yhteinen johtaja ja / tai hallinto

hallinnolliset yksiköt	1
toimipisteet	
pääkirjastot	1
muut toimipisteet	9
toimipisteet yhteensä	10

PÄÄKIRJASTO

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Pääkirjastola tarkoitetaan sitä hallinnollisen yksikön osaa tai osia, jossa tärkeimmät johdon toiminnot ja kirjaston keskeiset kokoelmat ja palvelut sijaitsevat (*SFS-ISO 2789:2015;2.1.4*). Useista sivu- tai osastokirjastoista koostuvassa hallinnollisessa yksikössä kuitenkin ei välttämättä ole pääkirjastoa (*SFS-ISO 2789:2015; Huom 1 määritelmään*).

KAMPUSKIRJASTON TMS. HALLINNOLLISEN YKSIKÖN PÄÄKIRJASTO

Kampuksen tai vastaavan yksikön omaa tilastointia varten saattaa olla tarkoituksenmukaista määritellä yksikölle oma pääkirjasto, joka kuitenkin kehysorganisaation kannalta katsoen on esim. tiedekuntakirjastoon verrattava hallinnollinen yksikkö.

Tällainen kirjasto voidaan merkitä yhteistilastoon kampuksen tasolla pääkirjastoksi.

MUUT TOIMIPISTEET

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Kirjaston toimipiste, jota ei ole määritelty pääkirjastoksi, lasketaan kohtaan muut toimipisteet.

KANSALLISKIRJASTOA KOSKEVA ERITYISOHJE

Kansalliskirjaston lomakkeella on edellä mainittujen lisäksi kohta ”Maan väkiluku (raportointikauden alussa)”, jonka kansallinen tilastovastaava tai hänen valtuuttamansa kerää Tilastokeskukselta. Koska Kansalliskirjasto kuuluu hallinnollisesti Helsingin yliopistoon, tieto summautuu KITT2:ssa tasolle Yo-kirjastot sekä valtakunnan tasolle Suomen tieteelliset kirjastot, mutta kenttä näkyy vain sellaisissa hakutuloksissa, joissa Kansalliskirjasto erikseen valittuna on mukana.

A.1.2 KEHYSORGANISAATION TIEDOT

HENKILÖSTÖMÄÄRÄ

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Huom! Yhteistilastossa kysytään henkilöstömäärä sekä ”päälukuna”, että htv-lukuna!

KOTA- ja AMKOTA-tietokannat, joista tiedot ennen saatiin, ovat poistuneet käytöstä, eikä niiden seurajassa, opetushallinnon raportointiportaali Vipusessa (<https://vipunen.fi/fi-fi> - Vierailtu 11.12.2017) näitä tietoja ole, vaan **tiedot on ainakin toistaiseksi hankittava omalta korkeakoululta.**

Sekä yo- että amk-kirjastot ilmoittavat korkeakoulun henkilöstömäärän htv-luvun osalta Vipusen tietojen mukaisena. Pääluke on selvitettävä omasta korkeakoulusta.

Tässä ilmoitetaan sekä opetus- ja tutkimushenkilökunta että muu henkilökunta, joiden määrä on itse laskeettava Vipusesta kerättävistä tiedoista, ja sekä budjettivaroin että ulkopuolisella rahoituksella palkatut tutkijat, tutkijakoulujen opiskelijat, että muu henkilökunta yhteensä.

OPISKELIJAMÄÄRÄ

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Opiskelijamäärällä tarkoitetaan oman organisaation hallinnosta saatavaa kokonaisopiskelijamäärää, joka kattaa sekä läsnä olevat että poissaolevat. Mukaan luetaan kaikki **tutkintoon johtava** koulutus: nuoret, aikuis- ja jatkotutkintokoulutus.

AVOIMEN YLIOPISTON / AMMATTIKORKEAKOULUN OPISKELIJAMÄÄRÄ

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Avoimen korkeakoulun opiskelijoiden määränä käytetään ns. **nettolukua** eli opiskelijamäärää huomioiden mitta sitä montaako kurssia hän opiskelee.

TÄYDENNYSKOULUTUSOPISKELIJAT

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Tieto täydennyskoulutusopiskelijoiden määrästä yhteensä hankitaan omalta korkeakoululta.

HENKILÖSTÖN MÄÄRÄ(HTV-LUKUNA)

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Tieto hankitaan omalta kehysorganisaatiolta.

KOKOAIKAOPISKELIJOIDEN MÄÄRÄ

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Suomen korkeakouluissa käytetään eurooppalaista opintosuoritusten siirto- ja kertymisjärjestelmää ECTS (European Credit Transfer and Accumulation System). Järjestelmä on käytössä kaikissa EU-maissa ja se edistää näin osaltaan eri Euroopan maissa suoritettujen tutkintojen vertailtavuutta.

Voidaan ilmoittaa **laskennalliset kokopäiväiset opiskelijat (FTE, full time equivalent)** kalenterivuoden eli →tilastointivuoden päivämäärän 20.9. tilanteen mukaisesti.

Luvussa otetaan huomioon opiskelijan läsnäolo, opintosuoritusten määrä ja opintojen aloitus. Mukaan luetaan **tutkintoa suorittavat** opiskelijat eli ylemmää kk-tutkintoa suorittavat + alempaa kk-tutkintoa suorittavat + tieteellistä jatkotutkintoja suorittavat + muita tutkintoja suorittavat.

Kokopäiväopiskelijoita laskettaessa käytettävä FTE1-luku sisältää läsnä olevat, ennen →tilastointivuotta aloittaneet alemman tai ylemmän korkeakoulututkinnon opiskelijat, jotka ovat edellisellä lukukaudella suorittaneet 30 opintopistettä tai enemmän (aiemmin: 20 opintoviikkoa tai enemmän suorittaneet) sekä uudet, →tilastointivuonna aloittaneet ylemmän tai alemman korkeakoulututkinnon opiskelijat.

Tieto saadaan omalta korkeakoululta.

ALOITUSPAIKAT

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Uusilla opiskelijoilla tarkoitetaan ao. koulutuslalle ensimmäistä kertaa uusina kirjoittautuvat joko läsnä- tai poissaolevina alempaa ja ylemmää korkeakoulututkintoa suorittavat (= sekä aikuis- että nuorisokoulutukseen tulevat).

Tiedot hankitaan omalta korkeakoululta.

KOKONAISMENOT (ILMOITETTU 1000 EUROINA)

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Taloustiedot ilmoitetaan *tuhansina euroina (x 1000 €) ja yhden desimaalin tarkkuudella*. Kuten kirjaston omien menojen kohdalla, myös kehysorganisaation tiedoissa menot ilmoitetaan arvonlisäverollisina jos vero maksetaan saamatta siitä palautusta (SFS-ISO 2789:2015;2.6.3).

Tieto hankitaan omalta kehysorganisaatiolta.

HENKILÖSTÖMENOT (ILMOITETTU 1000 EUROINA)

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Henkilöstömenoissa ilmoitetaan palkkakulut sivukuluineen (= sotu- ja eläketurvamaksut), ei muita esim. koulutuskuluja, jotka ilmoitetaan omassa kohdassaan ja henkilöstömenot yhteensä = palkat sivukuluineen + henkilöstön koulutuskulut.

Tieto hankitaan omalta kehysorganisaatiolta.

A.1.3 KIRJASTO PALVELEE USEAMPIA YHTEISÖJÄ (X/-)

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Mikäli kirjasto palvelee myös muita yhteisöjä, se ilmoitetaan Kehysorganisaatio-kohdassa merkitsemällä rasti.

B KOKOELMAT

YLEISTÄ

Kirjastoaineisto tilastoidaan nimekkeinä ja säilytysyksikköinä. Ainoastaan käsikirjoituksista sekä arkistoaineistosta ja muusta aineistosta voidaan ilmoittaa hyllymetrit.

Huomautus *Voyager-kirjastoille* Kun nimekemäärät lasketaan Tilastopiminta-ohjelmalla organisaation alatasoille, niiden ei kuulu summautua aritmeettisesti, vaan summa lasketaan tähän kohtaan Tilastopiminta-ohjelmassa. Ohjelma laskee siis kaikki kirjastotilastostandardin (*SFS-ISO 2789:2015*) mukaan laskettavat organisaatiotasolle kuuluvat bib-tietueet, eikä se laske samaa nimekettä kahdesti. Tällöin alatasojen summa ei ole sama kuin käsin laskettaessa aliorganisaatioiden aritmeettinen summa.

KANSALLINEN OHJE ELEKTRONISTEN AINEISTOJEN SÄILYTYSYKSIKÖIDEN LASKEMISEKSI

SFS-ISO 2789:2015 -standardi ohjeistaa laskemaan painetut kirjat fyysisinä säilytysyksikköinä sekä nimekkeinä (*SFS-ISO 2789:2015;6.3.2*) ja elektroniset kirjat ohjeistetaan laskemaan vain nimekkeinä (*SFS-ISO 2789:2015;6.3.11*).

Suomessa on kuitenkin Yhteistilaston alusta lukien omaksuttu kansallinen käytäntö, jonka mukaisesti elektronisista kirjoista lasketaan myös säilytysyksiköt eli CD- tai DVD-levyllä olevat elektroniset kirjat (äänikirjat erikseen, vrt. Sanasto-osa). Elektroninen kirja voi siis olla joko paikallisesti työasemalla käytettävä tai verkon kautta käytettävä.

Huom. 1 Kansainvälinen kirjastotilastostandardi ohjeistaa verkon kautta käytettävien elektronisten aineistojen laskennasta ainoastaan elektronisten kausijulkaisujen osalta (*SFS-ISO 2789:2015;6.3.14.2*) mainiten, että tähän sisältyvät sekä paikalliset että etäkäyttöiset nimekkeet. Tätä voidaan soveltaa myös elektronisiin kirjoihin esim. siten, että jos aineiston käyttö on rajoitettu vain intranetin kautta käytettäväksi, se tulee silti laskea verkkokäyttöiseksi.

MAKSUTON INTERNET-AINEISTO

Kansainvälisen kirjastotilastostandardin (*SFS-ISO 2789:2015;6.3.15*) mukaan kirjaston kokoelmatietokantaan luetteloitu maksuton Internet-aineisto tulisi tilastoida erikseen (linkkien lukumäärä), mutta yhteistilastossa ei ole sille paikkaa. *Kokoelmatietokantaan luetteloitu* maksuton Internet-aineisto on kuitenkin katsottu sen luetteloineessa kirjastossa asiakkaille tarpeelliseksi aineistoksi ja sen käyttömahdollisuuden tarjoaminen asiakkaille saattaa vaikuttaa kirjaston muun materiaalin valintoihin, resurssitarpeisiin ja kustannuksiin säästöinä. Sen vuoksi on pienempi virhe tilastoida tämä materiaali asianomaisissa kohdissa kuin jättää se huomiotta. (Ks. Sanasto: elektroninen kokoelma.) Kuitenkin, mikäli sama aineisto on luetteloitu kahdesti, tulisi raportoida vain yksi linkki.

SÄILYTYSYKSIKÖN MÄÄRITTELY

Aineisto, joka on kiinteä kokonaisuus, muodostaa yhden säilytysyksikön (ks. Sanasto). Se on usein erikseen säilytettävissä, lainattavissa tai muuten käytettävissä. Painettujen kausijulkaisujen osalta se on vuosikerta. Sitomattomat ja sidotut lehdet lasketaan kuin ne olisivat vuosikerroiksi sidottuja (ei volyymeja).

Esimerkki:

- kirjan nide = 1 sy
- sitomaton tai sidottu kausijulkaisu, 1 vsk = 1 sy (ei numeroiden tai volyymien mukaan vaan vsk)
- painettu kausijulkaisu, 5 vuosikertaa sitomattomia tai sidottuja = 5 sy
- kausijulkaisun yksi vuosikerta, vajaa = 1 sy, jos yli 50 % numeroista tallella
- mikrokortti tai mikrofilmirulla = 1 sy
- tietosanakirja, 20 osaa eli nidettä = 20 sy
- kirja kuudella mikrokortilla = 6 sy (kuin sama kirja olisi 6 niteenä)
- 3 kirjaa yhdellä mikrokortilla = 1 sy (kiinteä kokonaisuus fyysisesti, jakamaton)
- 4 kuunnelmaa yhdellä kasetilla = 1 sy
- CD-ROM -levy = 1 sy (vaikka CD-ROM levy on kausijulkaisu, silti 1 levy = 1 sy)
- tietokoneohjelma, sis. 5 levyä = 1 sy (ohjelma vaatii viisi levyä eli kyseessä kiinteä kokonaisuus)
- tietokonelevyke = 1 sy
- opetuspaketti (kirja + diat + kasetit) = 1 sy, jos lainattavissa vain pakettina

TILASTOINKO TIETOKANNAN VAI TIETOKANNAN + N KPL ELEKTRONISIA DOKUMENTTEJA?

Elektronisissa aineistoissa törmätään jatkuvasti rajanvetoon, onko kirjasto ostanut vain tietokannan, jolla on tietty sisältö vai sekä tietokannan, että n kpl elektronisia dokumentteja vai ainoastaan n kpl elektronisia dokumentteja.

Asian hahmottamista helpottanee, kun miettii vastausta kysymykseen ”Voinko hankkia vain yhden dokumentin erikseen?”. Jos kirjasto esim. on hankkinut käyttöoikeuden kuva- tai äänitetietokantaan, sitä voi verrata hakuteokseen, josta ei voi ostaa erillistä dokumenttia, vaan on hankittava koko teos. Hakuohjelman ansiosta tästä ”elektronisesta hakuteoksesta” voi hakea tiettyä dokumenttia, minkä perusteella on luontevaa tilastoida se tietokantana, mutta ei lasketa (eikä tilastoida) sen sisältämien dokumenttien määrää.

OSTOT

Voyager-järjestelmässä Tilastopaiminta-ohjelma laskee ostot niteisiin liittyvien hankintatietueiden määrästä (nide/Linltem). Tämä on ainoa tapa laskea ostot Tilastopaiminta-ohjelmalla.

Jos kirjastossa ei käytetä Voyager-hankintaa, tässä esimerkkejä siitä miten kirjasto voi itse laskea ostot:

1. Ostojen erottelamiseen voidaan käyttää varastotietueen (MFHD:n) 008-kentän hankintatapa-kohtaa (merkkipaikka 07). Tosin tätä tapaa ei voida käyttää niissä kirjastoissa, joilla on ”niputettuja” varastotietueita, eli joissa useita (eri tavoin hankittuja) niteitä kiinnittyy yhteen varastotietueeseen. Tämän tavan käyttöä kuitenkin suositellaan, jos se suinkin on mahdollista, koska näin muut kuin ostetut julkaisut voidaan erotella tarvittaessa tarkemmin (esim. lahjat, vaihtokappaleet, vapaakappaleet).

2. Ostot voidaan erotella muista myös merkitsemällä ostettujen teosten hinta nidetietueen hintakenttään. Tällöin ostot voidaan erotella sillä, että tuo kohta ei ole tyhjä tai nolla. Hinnan ei tarvitse olla oikea hinta, vaan se voi olla jokin standardiluku, esim. 1,00. Tosin tässä on se ongelma, että niteen hintatieto siirtyy suoraan asiakkaan maksettavaksi, jos nide katoaa (tätä toimintoa ei voi ottaa pois päältä). Ehdotus on, että standardiluku voisi olla mahdollisimman pieni, esim. 0,01 euroa.

B.1 KOKOELMAT (SÄILYTYSYKSIKÖJÄ TAI NIMEKKEITÄ)

YLEISTÄ

B-kohdassa tilastoidaan **sekä säilytysyksiköjä eli nidemääriä että nimekkeitä**. Jos esim. kirja (nimeke!) on kirjastossa sekä painettuna, että elektronisessa muodossa, on kirjastossa ”kaksi kirjaa” – voihan kumpaakin niistä käyttää erikseen.

HUOM!

Vaikka nimekkeitä ja säilytysyksiköitä ei yleensä voi eikä saa laskea yhteen, muodostaa tämä kohta säännöstä selkeän poikkeuksen, koska tässä kerätään *käytössä olevien tietokantojen yhteismäärää (ei nimekkeitä tai säilytysyksiköitä)*: Kirjastolla voi olla yksi tietokanta, joka on cd-rom levyllä ja sitä käytetään jossain tietyssä koneessa. Sen lisäksi sillä voi olla toinen tietokanta, joka on käytössä verkon kautta. Näin kirjastolla on:

1. cd-rom levyllä oleva tietokanta (1 säilytysyksikkö)
2. verkon kautta käytettävä tietokanta (1 nimeke)

Yhteensä siis kaksi tietokantaa. Tämä on siis ainoa tapaus, jossa nimekkeitä ja säilytysyksiköitä saa / pitää laskea yhteen.

B.1.1 KIRJAT

PAINETUT KIRJAT

Tyyppi: X

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Tässä ilmoitetaan **myös monografiasarjat, karttakirjat ja opinnäytteet, jotka ovat painettuja**. Jos opinnäyte on aikanaan luetteloitu käsikirjoitukseksi, se tulee yhä tilastoida käsikirjoituksiin (Tilastopointa-ohjelma ottaa tämän huomioon). Elektroniset opinnäytetyöt ilmoitetaan elektronisissa kirjoissa. Jos opinnäyte on kirjastossa sekä paperisena että elektronisessa tai mikromuodossa se ilmoitetaan kummassakin ryhmässä.

ELEKTRONISET KIRJAT

Tyyppi: X

Käyttö: Kokoelmalaskenta

Elektronisella kirjalla eli sähkökirjalla (myös: e-kirja) tarkoitetaan digitaalista dokumenttia, ei sarjajulkaisua (lisensoitu tai ei), jossa teksti on vallitseva ja jota voidaan pitää analogisena painetulle kirjalle (monografialle). Ks. tarkemmin: Sanasto.

Yhteistilastossa elektroniset kirjat jaetaan verkko- ja paikalliskäyttöisiin. Verkkokirjat ovat luonnollisesti verkon kautta käytettäviä, kun taas paikalliskäyttöisillä elektronisilla kirjoilla tarkoitetaan fyysistä säilytysyksikköä, kuten CD- tai DVD-levyllä olevaa elektronista kirjaa, jonka asiakas saa käyttöönsä kirjaston palvelupisteestä tai hyllystä ja siirtyä käyttämään sitä työasemalle.

Äänikirjoille ja puheäänitteille on tilastossa oma kohtansa (ks. luvut Äänikirjat, puheäänitteet ja B.1.5 Audiovisuaaliset aineistot).

Elektronisissa kirjoissa ilmoitetaan kaikki, joihin on pääsy (esim. Ebook Academic Complete: ilmoitetaan yksi tietokanta ja kohdassa paketissa olevien elektronisten kirjojen määrä kumpikin omassa kohdassaan). FinELibin kautta lisensoitujen elektronisten kirjojen määrät kirjasto pystyy itse tarkistamaan seuraavasta linkistä:

<https://www.kiwi.fi/display/finelib/FinELib-aineistot> (linkki: FinELib-aineistojen määrät 2019)

Tässä ilmoitetaan myös elektronisessa muodossa olevat opinnäytetyöt, jos ne ovat verkossa ja luetteloitu kirjastojärjestelmään (vrt. paperiaineistossa analogia monografiaan).

Esim. omassa verkossa olevat omat väitöskirjat lasketaan mukaan e- aineistoon, jos ne on luetteloitu kirjaston tietokantaan.

ÄÄNIKIRJAT, PUHEÄÄNITTEET

Tyyppi: X

Käyttö: Kokoelmalaskenta

Äänikirjalla tarkoitetaan puheäänitettä, esim. ns. kasettikirjaa. Ne eritellään verkko- ja paikalliskäyttöisiin.

MIKROMUOTOISET KIRJAT

Tyyppi: X

Käyttö: Kokoelmalaskenta

Mikromuotoiset kirjat on tallennettu joko mikrokorteille tai mikrofilmille. Ks. tarkemmin: Sanasto.

KÄSIKIRJOITUKSET

Tyyppi: X

Käyttö: Kokoelmalaskenta

Käsi kirjoitukset ovat julkaisematonta aineistoa. Tässä kohdassa ei kuitenkaan ilmoiteta opinnäytetöitä, vaan ne lasketaan monografioiksi. Kuitenkin, jos opinnäyte on aikanaan luetteloitu käsi kirjoitukseksi, se tulee yhä tilastoida tähän (Tilastopöytä-ohjelma ottaa tämän huomioon).

Elektroniset opinnäytetyöt ilmoitetaan elektronisissa kirjoissa. Jos opinnäyte on kirjastossa sekä paperisena että elektronisessa muodossa se ilmoitetaan kummassakin ryhmässä.

Mikrokortteina tai mikrofilmillä olevat opinnäytteet ilmoitetaan mikromuotoisissa kirjoissa, jos ne on luetteloitu kirjastojärjestelmään.

Käsikirjoitusten hyllymetrimäärä ilmoitetaan tässä kohdassa.

B.1.2 KAUSIJULKAISUT

PAINETUT KAUSIJULKAISUT, SÄILYTYSYKSIKÖJÄ

Tyyppi: X

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Tässä säilytysyksikkö (*SFS-ISO 2789:2015;2.3.44*) = vuosikerta. Sitomattomat ja sidotut lehdet lasketaan kuin ne olisivat vuosikerroiksi sidottuja (ei volyymeja). Säilytysyksikkö, ks. tarkemmin: Sanasto.

OHJE KAUSIJULKAISUJEN SÄILYTYSYKSIKÖITTEN MÄÄRÄN ARVIOIMISEKSI

Tieto voidaan antaa arviona, koska esim. Voyager-järjestelmästä tietoa ei kausijulkaisujen kohdalla saada automaattisesti.

Jos tunnetaan kausijulkaisukokoelman hyllymetrit, voidaan säilytysyksiköiden määrä laskea hyllymetrihin perustuvana arviona. Koska kirjastojen kokoelmat voivat poiketa toisistaan paljonkin, on yleispätevää ohjetta säilytysyksikkömäärän arvioimiseksi kuitenkin vaikea antaa. Parhaiten sen voi omassa kirjastossa arvioida laskemalla omalle kirjastolle tyypillisessä kokoelmassa esim. 10–20 m matkalla olevien vuosikerrojen määrä; mittauksen voi toistaa eri kohdissa kokoelmaa.

Kausijulkaisujen säilytysyksiköiden määrä voidaan myös arvioida karkeasti joko nidemäärään perustuen tai kausijulkaisujen keskimääräiseen tilankulutukseen perustuen. (*DIN-Fachbericht 13 (1998): 5.2.1.4 / 5.2.2.2 – 5.2.2.7.*)

Edellä olevaa ohjetta sovellettaessa on otettava huomioon, että sidottujen kausijulkaisujen laskentaohje perustuu **nidemäärien** laskentaan kirjasto/aineistotyypeittäin, kun yhteistilastoon tulee ilmoittaa vuosikertoihin perustuva **säilytysyksikkömäärä**. Ohjeen mukaan kirjojen tai sidottujen kausijulkaisujen avokokoelman nidemäärä on 20–30 nidettä / juoksumetri (jm) ja suljetussa varastossa 25–30 nidettä / jm.

Tämän jälkeen on arvioitava kirjastokohtaisesti kausijulkaisu vuosikerran nidemäärä ja suhteutettava se kokoelman käytössä olevaan hyllymetrimäärään (tädyt hyllymetrit).

Sitomattomien aikakausjulkaisujen säilytysyksikkölaskenta tulee suorittaa kuin ne olisivat vuosikerroiksi sidottuja.

ELEKTRONISET KAUSIJULKAISUT

Tyyppi: X

Käyttö: Kokoelmalaskenta

Elektroniset kausijulkaisut (e-lehdet) jaetaan vuoden 2015 tilastoinnista alkaen verkko- ja paikalliskäyttöisiin. Paikalliskäyttöisellä elektronisella kausijulkaisulla tarkoitetaan sellaista fyysisenä säilytysyksikkönä säilytettävää elektronista kausijulkaisua, jonka asiakas saa käyttöönsä palvelupisteestä tai hyllystä ja siirtyä käyttämään sitä työasemalle.

MIKROMUOTOISET KAUSIJULKAISUT (2013 -)

Tyyppi: X

Käyttö: Kokoelmalaskenta

Mikromuotoiset kausijulkaisut on tallennettu joko mikrokorteille tai mikrofilmille. Ks. tarkemmin: Sanasto.

B.1.3 KARTAT

Tyyppi: X

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Ilmoitetaan kaksi- ja kolmiulotteiset kartat, karttalehdet, karttapallot, pohjapiirroksiset, topografiset mallit.

Karttakirjat ilmoitetaan ilmestymismuotonsa mukaisesti kohdassa B.1.1

Muut kartat ilmoitetaan tässä ilmestymismuotonsa mukaisesti:

- painetut kartat ***
- elektroniset kartat (2015 -) (paikalliskäyttöiset (2015 -), verkkokäyttöiset (2015 -))
- mikromuotoiset kartat (2013 -)

Karttakäsikirjoitukset, jos niitä on, ilmoitetaan tässä 2015 lukien.

B.1.4 MUSIIKKIAINEISTOT

Tyyppi: X

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Ilmoitetaan:

- painetut, säilytysyksikköjä ***
- painetut, nimekkeet
- musiikkiäänitteet, sy
- musiikkiäänitteet (verkossa)
- musiikkiaineistot, yhteensä

Musiikkikäsikirjoitukset ilmoitetaan omana ryhmänään 2015 alkaen.

B.1.5 AUDIOVISUAALISET AINEISTOT

FYYSISET AV-AINEISTOT

GRAAFINEN AINEISTO (SY)

Tyyppi: X

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Tähän tilastoidaan kuva-aineistot, jotka eivät tarvitse laitetta katselemiseen (esim. julisteet, maalaukset, piirroukset, painokuvat ja valokuvat). Ks. sanasto.

ELEKTRONISET AV-AINEISTOT

Tyyppi: X

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Tilastoidaan dokumentit, joissa ääni ja/tai kuva ovat oleellisessa osassa, ja joiden kuunteluun/katseluun tarvitaan laite. Tämä sisältää äänitteet kuten levyt, kasetit, ääni-cd-levyt, digitaaliset äänitiedostot; visuaaliset dokumentit, kuten diat, kalvot ja yhdistetyt audiovisuaaliset dokumentit kuten elokuvat, videonauhaukset jne. Mikromuotoista aineistoa ei tilastoida tähän, vaan kohtaan 1.4. (SFS-ISO 2789:2015;2.3.3).

JAOTTELU

Verkkoaineistot

- musiikkiäänitteet
- äänikirjat
- visuaaliset
- muut audiovisuaaliset verkkoaineistot

Paikalliskäyttöiset

- Musiikkiäänitteet, säilytysyksikköä
- Äänikirjat, puheäänitteet
- visuaaliset, säilytysyksikköä
- audiovisuaaliset, säilytysyksikköä
- erittelemättömät, säilytysyksikköä

B.1.6 PATENTTIJULKAISUT

Tyyppi: X

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Tähän tilastoidaan kaikki patenttijulkaisut ilmiänsä mukaisesti.

Patentteja ei saada Voyagerista (koska MARC-formaatissa ei ole niille omaa koodia), ellei niille ole omaa kokoelmaa. Jos on, silloin tiedot voidaan laskea kokoelman koon mukaan. Silloin tämä kokoelma on kuitenkin jätettävä pois muista kohdista (esim. jos patentit on luetteloitu monografiaina, ne eivät saa tulla mukaan tähän). Jos patenteilla ei ole omaa kokoelmaa, Tilastopointa laskee ne aineistokoodin mukaisesti muihin yhteistilaston kohtiin.

Painetut

- säilytysyksikköjä ***
- Elektroniset (verkkokäyttöiset ja paikalliskäyttöiset)
- Mikromuotoiset

B.1.7 ARKISTOAINEISTO

Tyyppi: X

Käyttö: Kokoelmalaskenta

Arkistoaineistoa (ks. sanasto) ovat asiakirjakokonaisuudet, kuten esim. tutkimusaineistot. Tässä kohdassa tilastoidaan arkistonmuodostajien, säilytysyksikköjen ja hyllymetrien määrää.

Arkistonmuodostajalla tarkoitetaan yhteisöä tai yksityistä, jonka toiminnan tuloksena sen haltuun kertyy arkisto. (Tarkemmin sanastossa.)

Elektronisella arkistolla tarkoitetaan arkistoitua elektronisen aineiston määrää ilmaistuina Gigatavuina (Gt). Jos elektronisessa arkistossa on mukana tietokanta (ks. sanasto), tilastoidaan myös yksi tietokanta omaan kohtaansa.

fyysiset kokoelmat

- arkistonmuodostajat
- paperimuotoiset, säilytysyksikköjä
- hyllymetrit

elektroniset arkistot

- arkistonmuodostajat
- aineiston koko (Gigatavuina)

B.1.8 MUUT AINEISTOT

Tyyppi: X

Käyttö: Kokoelmalaskenta / ***

JAOTTELU

Fyysiset aineistot

- Koodeksimuotoiset, säilytysyksikköjä
- Esineet
- Hyllymetrit

Elektroniset aineistot

- Tietokannat (verkossa/työasemilla olevat tietokannat (nimekkeet) ***, paikalliskäyttöiset (sy)

- Tietokoneohjelmat
- Numeerinen data
- Muut digitaaliset aineistot (verkkoaineisto)
- Erittelemätön

FYYSISET AINEISTOT

Muuta (kirjasto)aineistoa ovat esim. **pienpainatteet** sekä myös **luetteloimaton aineisto**, kuten toimintakertomukset ym.

Tähän kohtaan tilastoidaan myös **moniviestimet** (*sisältää useita tallennemuotoja, joista mikään ei ole ensisijainen*): esim. kirja + videokasetti tai nuotti + CD-levy).

Jos moniviestimen jokin tallennemuoto on ensisijainen (esim. kirja), dokumentti tilastoidaan kuin se olisi tuo tallenne (tässä tapauksessa kirja). Tähän kohtaan ei tilastoida multimediaa, vaan se tilastoidaan pääominaisuuden mukaisesti (ks. sanasto).

Voyagerissa Tilastopaiminta-ohjelma laskee tähän kohtaan moniviestimet, esineet, koosteet ja pelit.

ELEKTRONISET AINEISTOT

TIETOKANNAT

Ilmoitetaan kaikki **tietokannat**, joihin on pääsy (käyttöoikeus): e-lehtitietokannat, bibliografiset tietokannat, hakuteostietokannat. Esim. ACS: ilmoitetaan yksi tietokanta ja e-lehtiin x kpl e-lehteä (tarkista lukumäärä!). ProQuest: useita tietokantoja, määrä vaihtelee riippuen siitä, minkälaisen paketin kirjasto on tilannut.

Kirjasto pystyy itse tarkistamaan omien FinELib-tietokantojensa määrän osoitteesta:

<https://www.kiwi.fi/display/finelib/FinELib-aineistot> (linkki: FinELib-aineistojen määrät 2019)

HUOM! Esim. MOT-tietokannan sanastojen lukumäärä on tarkistettava Haltista Omat aineistot, aineiston hinnan lisätiedot-kentästä (MOT Ylläpito tai MOT Sanakirjat). Tietokannalla tarkoitetaan elektronisesti tallennetun tiedon kokoelmaa tai tiedostoa. Se voi olla CD:ROM:lla, levykkeellä tai tiedostona (faktatietoa, bibliografista tietoa tai tekstitietoa), jossa on *mukana tiedonhaku- ja käsittelyohjelma*. Tällöin myös elektronisessa muodossa olevat sanakirjat ja hakuteokset lasketaan mukaan tietokantoihin.

Esim. elektronisessa muodossa olevat hakuteokset (esim. Nationalencyclopedin), joissa on mukana tiedonhaku- ja käsittelyohjelma, tilastoidaan tietokantoihin (ks. sanasto).

Jos elektronisessa muodossa oleva dokumentti on **kausijulkaisu**, se tilastoidaan nimekkeenä aina kohtaan B.2 riippumatta onko siinä hakuohjelma vai ei, ja siitä tilastoidaan lisäksi säilytysyksiköt tai nimeke joko kohtaan riippuen, onko siinä hakuohjelma vai ei.

Tämän kohdan kentät ovat syöttökenttiä, joihin Tilastopaiminta ei syötä lukuja, eikä siinä ole nimekkeitten tuplatarkistusta.

Mikäli tässä kohdassa ilmoitetaan kirjastoyksikkökohtaisesti kaikki tietokannat, joihin on pääsy, tilastoidaan tosiasiaa yhteyksien määrää, ei tietokantojen määrää. Periaatteessa on mahdollista tilastoida

myös tietokantojen määrää, mutta siinä tapauksessa kaikki tietokannat tulisi ilmoittaa kohdassa Yhteiset, eikä eri kirjastoyksiköissä saisi ilmoittaa tietokantojen määriä lainkaan. Yleensä tietokannat ovatkin koko kirjaston yhteisiä, eikä pääsyä niihin ole rajattu tiettyjen kirjastoüksiköiden koneille. Mutta mikäli näin on tehty, ilmoitetaan tietokanta vain kyseisessä kirjastoüksikössä, eikä sitä silloin saa sisällyttää Yhteiset-osiin ilmoitettuun lukuun. Näin toimien tietokantojen määrä summautuu oikein organisaation ylätasolle.

FinELib-aineistossa olevista tietokannoista tiedot päivitetään vuosittain tammikuussa ja →tilastointivuoden tiedot löytyvät päivituksen valmistuttua osoitteesta:

<https://www.kiwi.fi/display/finelib/FinELib-aineistot> (linkki: FinELib-aineistojen määrät 2019)

B.1.9 KORKEAKOULUKIRJASTOJEN KANSALLISET PALVELUT

Korkeakoulukirjastojen kansallisia palveluja ovat yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen sekä Kansalliskirjaston tuottamat kansallisesti käytettävissä olevat palvelut, kuten Finna ja Kansalliskirjaston verkkoarkisto.

Kansallisen kirjastotoiminnan vaikuttavuuden arviointiryhmän 21.12.2016 tekemän linjauksen mukaisesti on vuoden 2016 tilastoinnista lukien kerätty KITT2:een seuraavat luvut (Taulukko 1). Tavoite on saada sekä kansallisen että kirjastojen oman Finna-näkymän kautta tehdyt haut näkyviksi ja kerättyä kirjastojen näkymien käyttötiedot yhteistilastoon.

Taulukko 1. Finnan tietojen vieminen yhteistilastoon

Luku	Tiedon lähde	Poimija	Sijainti KITT2:ssa	Peruste
Indeksin korkeakoulukirjasto-toimialan tietueiden määrä	Indeksin tilastointi	Kansalliskirjasto	B.1.9 Korkeakoulukirjastojen kansalliset palvelut / B.1.9.1 Korkeakoulukirjastojen tietueiden määrä Finnan indeksissä	SFS-ISO 2789:2015;6.4.5a sovellettuna kansallisesti *
Hakujen määrä	Finna-Hallintaliittymä	Omaa Finna-näkymää ylläpitävä kirjasto	C.9.2 Kokoava tiedonhakupalvelu / C.9.2.1 Tiedonhakujen määrä	SFS-ISO 2789:2015;2.2.32
Yhteydenotot	Finna-Hallintaliittymä	Omaa Finna-näkymää ylläpitävä kirjasto	C.9.2 Kokoava tiedonhakupalvelu / C.9.2.2 Yhteydenotokerrat	SFS-ISO 2789:2015;2.2.1

*1) Kansallinen ohje Standardin SFS-ISO 2789:2015;6.4.5a ohjetta "kirjaston kokoelmatietokannan bibliografisten tietueiden määrä raportointikauden lopussa" sovelletaan Finnan indeksin tilastoinnissa siten, että tilastoitavaksi luvuksi on valittu Indeksin korkeakoulukirjasto-toimialan tietueiden määrä.

B.1.9.1 KORKEAKOULUKIRJASTOJEN TIETUEIDEN MÄÄRÄ FINNAN INDEKSISSÄ

Tyyppi: (F)/SK – toistaiseksi tieto poimitaan käsin

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

KANSALLISKIRJASTO seuraa päivittäin indeksin tietueiden (Finna.fi) määrän kehittymistä ja poimii taulukossa mainitun tietueiden määrän itse.

OMAA FINNA-NÄKYMÄÄ YLLÄPITÄVÄ KIRJASTO poimii **muut luvut kuin tietueiden määrän** Finna-hallintaliittymän käyttöohjeiden mukaan **ja ilmoittaa ne kohdassa C.9.2 Kokoava tiedonhakupalvelu (Finna)**. Ohje löytyy osoitteesta <https://www.kiwi.fi/x/RQsXAw> kohdasta Tietojen poiminta Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta KITT:iin.

B.1.9.2 KANSALLISKIRJASTON VERKKOARKISTO

Tyyppi: SK

Käyttö: Kokoelmalaskenta

Kansalliskirjaston ylläpitämään suomalaiseen verkkoarkistoon tallennetaan ja säilytetään Suomessa yleisön saataville asetettuja verkkoaineistoja.

Verkkoarkistoon pyritään tallentamaan kaikki .fi- ja .ax-päätteiset sivut sekä muut kotimaiset sivustot. Otos sisältää sekä yhteisöjen että yksityisten kansalaisten tuottamaa aineistoa.

Kansalliskirjastossa on tallennettu avoimissa tietoverkoissa julkaistuja aineistoja tekijänoikeuslain nojalla vuodesta 2006 alkaen. Verkkoarkiston asiakaskäyttöön saattamisen teki kuitenkin mahdolliseksi vasta uusi laki kulttuuriaineistojen tallentamisesta ja säilyttämisestä, joka astui voimaan vuoden 2008 alussa.

B.1.10 ERITTELEMÄTÖN AINEISTO

Tyyppi: X

Käyttö: Kokoelmalaskenta

Tähän tilastoidaan kaikki se aineisto, mikä ei sovi mihinkään kohdista B.1.1-9.

B.2 KOKOELMAT, NIMEKKEITÄ

B.2.1 KIRJAT

PAINETUT KIRJAT, NIMEKETTÄ

Tyyppi: X

Käyttö: Nimekelaskenta

Tässä ilmoitetaan **myös monografiasarjojen, karttakirjojen ja opinnäytteiden, jotka ovat painettuja, nimekkeet**. Jos opinnäyte on aikanaan luetteloitu käsikirjoitukseksi, se tulee yhä tilastoida käsikirjoituksiin (Tilastopaiminta-ohjelma ottaa tämän huomioon).

ELEKTRONISET KIRJAT, NIMEKKEET

Tyyppi: X

Käyttö: Nimekelaskenta

Elektronisten kirjojen nimekkeet sekä elektronisten opinnäytetöitten nimekemäärä ilmoitetaan tässä.

Jos opinnäyte on kirjastossa sekä paperisena että elektronisessa tai mikromuodossa se ilmoitetaan kummassakin ryhmässä.

B.2.2 KAUSIJULKAISUT

PAINETUT NIMEKETTÄ

Tyyppi: X

Käyttö: Nimekelaskenta

Huom: monografiasarjat tulee ilmoittaa monografioina kohdassa 1.1, niitä ei pidä ilmoittaa kausijulkaisujen mukana. Tilastopaiminta-ohjelma ottaa tämän huomioon.

Kun monografiasarja eritellään, koko sarjasta tehdään jatkuva julkaisu -tietue (jossa jatkuvan julkaisun tyyppiä (008/21) merkitään m = monografiasarja) + kaikista osista tehdään monografiatietueet. Näin kaikki kyseisen sarjan osat + kokonaisuuden tietue tilastoituvat monografioihin.

Kun monografiasarjaa ei eritellä, siitä tehdään jatkuva julkaisu -tietue. Jos siihen merkitään jatkuvan julkaisun tyyppiä (008/21) m = monografiasarja, se tilastoituu monografioihin, muuten tilastoituu kausijulkaisuihin.

ELEKTRONISET KAUSIJULKAISUT NIMEKKEET

Tyyppi: X

Käyttö: Nimekelaskenta

Elektronisissa kausijulkaisuissa tilastoidaan kaikki nimekkeet, joihin kirjastolla on käyttöoikeus. Jos sama kausijulkaisu on hankittu sekä elektronisena että painettuna, se tilastoidaan erikseen kummassakin kohdassa formaattinsa mukaan.

Tähän ei merkitä niitä Open Access -lehtiä, joita ei ole luetteloitu kirjaston johonkin tietokantaan.

Jaottelu

- Paikalliskäyttöiset, nimekkeet (2015 -)
- Verkkolehdet, nimekkeitä

MIKROMUOTOISET KAUSIJULKAISUT, NIMEKKEET (2013 -)

Tyyppi: X

Käyttö: Nimekelaskenta

Tilastoidaan tähän vuodesta 2013 lukien, mikäli niitä on.

KÄSIKIRJOITUKSET, NIMEKKEET

Tyyppi: X

Käyttö: Nimekelaskenta

Käsi kirjoitusten nimekemäärä ilmoitetaan tässä ottaen huomioon mitä käsi kirjoitusten tilastoinnista on sanottu luvussa B.1.1 Kirjat / Käsi kirjoitukset.

B.3 SAAPUVAT KAUSIJULKAISUT

Ilmoitetaan kaikkien saapuvien kausijulkaisujen määrä (ostot, vaihdot, vapaakappaleet) ilmestymismuodosta riippumatta. Sanomalehdet **sisältyvät** kausijulkaisuihin. Jos kirjastoon tilataan sama lehti esim. kolmena kappaleena, on nimekkeiden määrä yksi ja tilausten määrä kolme.

Voyager-järjestelmässä Tilastopiminta-ohjelma erottelee jatkuvasti ilmestyvät verkkolehdet kirjaston kokoelmätietokannassa seuraavilla kriteereillä:

- aikaindikaattori merkkipaikassa 008/06 (c = jatkuva kausijulkaisu)
- merkkipaikassa 007/00-01 cr (=elektroninen aineisto, suora käyttö/online).

Saapuvat tilaukset eritellään käyttämällä varastotietueen 008-kentän hankinnan tilaa merkkipaikassa 06 (4 = saadaan lasketaan saapuviksi).

Huom: Mikäli kaikkia e-lehtinimekkeitä ei saada ajona kirjastotietokannasta, kokonaismäärä arvioidaan tilattujen verkkolehtipakettien määrän mukaisena, tilanteen 31.12. mukaisesti tilastointivuonna.

B.3.1 PAINETUT JA MIKROMUOTOISET KAUSIJULKAISUT

KAUSIJULKAISUTILAUSTEN MÄÄRÄ

Tyyppi: X

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Kausijulkaisutilauksiin (ks. Sanasto) lasketaan sekä painetut, mikromuotoiset että elektroniset yhteensä. Tilausten määrä = maksettujen tai vaihtoina (ks. Sanasto) saatujen lehtien määrä. Jos esim. tilauskerta sisältää useita tilattavia lehtiä, tilastoidaan niin monta tilausta, kuin lehtiä saadaan. Jos samaa nimekettä tilataan useita kappaleita, tehdään silloin myös useampi kuin yksi tilaus. **Eli tilastoidaan tilausten, ei tilauskertojen, määriä.**

KAUSIJULKAISUNIMEKKEIDEN MÄÄRÄ ***

Tyyppi: X

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Kausijulkaisunimekkeisiin lasketaan sekä painetut, mikromuotoiset että elektroniset yhteensä.

B.3.2 ELEKTRONISET / VERKKOLEHDET, NIMEKETTÄ

Tyyppi: X

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Tässä kohdassa ilmoitetaan kaikkien niiden elektronisten kausijulkaisujen nimekkeitten kokonaismäärä, joihin kirjaston asiakkailta on pääsy. Käytännössä verkkolehdet.

B.3.3 KAUSIJULKAISUT YHTEENSÄ

Tyyppi: X

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Tässä kohdassa ilmoitetaan voimassa olevat kausijulkaisutilatukset ja kausijulkaisunimekkeet yhteensä.

Huom. Kohdan B.3.3 kenttien erotuksesta voidaan laskea päällekkäisten kausijulkaisu- ja sanomalehtitilausten määrä.

B.4 LUETTELOINTI

YLEISTÄ

Mikäli julkaisuluettelon (ks. sanasto) tietueet on tallennettu kokoelmatietokantaan, niitä ei lasketa kohtiin 1.15.a-b, vaan ne ilmoitetaan kohdassa 1.15.c. **Tämä ei kuitenkaan koske tietueita, jotka samalla kuuluvat kirjaston kokoelmiin.**

Voyager-tietokannoissa vain julkaisuluetteloon kuuluvat tietueet luetteloidaan omassa Happening Locationissaan, joka jätetään pois Tilastopiminta-ajon asetuksissa. Tämä on voimassa vuodesta 2007 lukien.

B.4.1 LUETTELOTIETUEIDEN MÄÄRÄ

Tyyppi: X

Käyttö: vuosiraportit

Tässä tarkoitetaan kirjaston kokoelmatietokannan tietueitten määrää.

Voyagerissa Tilastopiminta-ohjelma laskee alayksiköittäin varastotietueisiin liittyvien bib-tietueiden määrät. Varastotietueettomat bib-tietueet lasketaan rinnakaistasolle yhteisiin. Nimekkeiden kokonaismäärään lasketaan mukaan myös osakohdetietueet.

POIMINTALUETTELOIDUT JA ALKUPERÄISLUETTELOIDUT

Tyyppi: X

Käyttö: vuosiraportit

Voyagerissa lisättyjen tietueiden laskenta tapahtuu tietokantatasolla, eli siinä ei huomioida varastotietueita. Kaikki bib-tietueet, joissa 579\$ sisältää merkinnän XLUETTELOITU, lasketaan Tilastopiminta-ohjelmalla alkuperäisluetteloiduiksi ja loput tietueet lasketaan poimintaluetteloiduiksi. Voyager-kirjastoissa tulisi huolehtia siitä, että kaikkiin tallennusaluustoihin (template) on lisätty kenttä 579 merkinnällä \$XLUETTELOITU – myös osakohteisiin ja julkaisuluettelotietueisiin. Poimintaluetteloitujen ja alkuperäisluetteloitujen tietueiden jako organisaatioille perustuu luetteloinnin Happening Locationiin. Tästä syystä tietueita ladattaessa on syytä muistaa määritellä latauksen Happening Location.

MUUTOS LASKENNASSA VUODEN 2017 TILASTOINNISTA ALKAEN

Vuoden 2017 alusta alkaen kuvailijat tallentavat alkuperäisluetteloimiinsa tietueisiin kentän 579 merkinnän XLUETTELOITU sijasta oman ISIL-tunnuksensa (<http://isil.kansalliskirjasto.fi/>) (Vierailtu 29.12.2017) kentän 040 osakenttään ja. Tästä johtuen **vuoden 2018 alussa kerättävään vuoden 2017 tilastoon** lasketaan vuonna 2017 alkuperäisluetteloitujen tietueiden määrä kentän 040 perusteella, tämä ei siis vaikuta vuoden 2016 tilastojen keruuseen.

ENSILUETTELOIDUT JA KONVERTOINTILUETTELOIDUT

Tyyppi: X

Käyttö: vuosiraportit

Vuoden 2007 yhteistilastosta alkaen tietueet on jaettu ensiluetteloituihin ja konvertointiluetteloituihin. Ensiluetteloituja ovat kaikki sellaiset kyseisessä kirjastossa ensimmäistä kertaa luetteloidut tietueet, jotka eivät ole konvertointiluetteloituja.

Voyagerissa Tilastopiminta-ohjelma erottelee konvertointiluetteloidut ensiluetteloituista varastotietueen hankintatapakoodin perusteella. Voyager-kirjastoissa konvertointiluetteloidut on sovittu merkittäväksi varastotietueen merkkipaikkaan 008/07 hankintatapakoodilla z=muu. Jako organisaatioittain perustuu edelleen bib-tietueen luonti -Happening Locationiin. Varastotietueettomat bib-tietueet lasketaan eritelmättömiin.

B.4.2 LISÄTYT TIETUEET YHTEENSÄ

Tyyppi: X

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Lisätyt tietueet jaetaan **paimintaluetteloituihin** (ks. sanasto) ja **alkuperäisluetteloituihin** (ks. sanasto). Lisäksi sekä paiminta- että alkuperäisluetteloidut tietueet jaetaan **ensiluetteloituihin** (ks. sanasto) ja **konvertointiluetteloituihin** (ks. sanasto).

B.4.3 LUETTELOINTI MUIHIN TIETOKANTOIHIN

Tyyppi: X

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Tilastoidaan vuoden aikana muihin tietokantoihin luetteloidut tietueet.

Tässä ei tilastoida esim. omasta luettelotietokannasta automaattiajolla LINDAan tms. siirtyvää aineistoa.

Tässä ilmoitetaan myös esim. virtuaalikirjastoihin tehdyt tietueet.

B.5 KOKOELMIEN KARTUNTA

YLEISTÄ

Kartunta on aina *nolla tai jokin positiivinen luku*, samoin poistot. Poistoja ei enää kerätä yhteistilastoon, mutta **nettokartunta tai -vähenemä** voidaan laskea vähentämällä luvusta 31.12. →tilastointivuonna luku, joka oli ilmoitettu 31.12. edellisenä vuonna.

Voyager-kirjastoissa Tilastopiminta laskee kunkin nimekkeen (bib-tietueen) kuuluvaksi tietyille KITT2-organisaatiotasolle siihen liittyvien varastotietueiden perusteella. Yhdellä organisaatiotasolla lasketaan

sama nimeke vain kertaalleen. Varastotietueettomat nimekkeet voidaan laskea tietokannan yhteiselle rinnakkaistalolle (Yhteiset-taso), jos sellainen on. Jos tietokannassa on useampia eri organisaatioita (esim. Helka-tietokannassa), tämä ei ole mahdollista.

Kartuntaan ilmoitetaan kokoelmien kasvu eli hankinnat →tilastointivuoden aikana. Kartunnasta annetaan ostetun aineiston määrä säilytysyksikköinä. Kirjaston kokoelmien laajuus ilmoitetaan →tilastointivuoden viimeisen päivän 31.12. mukaan.

Kadonneitten käsittely:

- Kun kadonnut nide poistetaan tietokannasta, niin se samalla tilastoidaan poistoksi (ei tule enää KITT2:een), mutta jos asiakas tuo kadonneen niteen tilalle uuden saman nimekkeen ja painoksen niteen, niin kokoelmassa ei tapahdu tilastoitavaa muutosta.
- Jos asiakas tuo kadonneen niteen tilalle toisen nimekkeen tai uudemman painoksen niteen, niin tapahtuu yksi poisto ja yksi kartunta, **jos kirjalla on uusi ISBN-numero.**
- Jos asiakas korvaa kadonneen niteen hankintakustannuksen (eli maksaa rahaa) niin tapahtuu yksi poisto (ei tilastoida KITT2:een).

VIRHELÄHTEITÄ

Tilastopiminta-ohjelma ei voi laskea poistoiksi tai kartunnaksi sellaisia niteitä, jotka on siirretty KITT2:ssa näkyvästä kirjastoyskiköstä toiseen esim. PickAndScan-toiminnolla tai relinkkaamalla. Tämä on otettava huomioon mahdollisena virhelähteenä, mikäli lukuja ei ole kirjattu tavalla tai toisella. Jos saman KITT2:ssa näkyvän kirjastoyskikön sisällä suoritetaan niteiden siirtoa siten, että ne ensin poistetaan ja luodaan tietue uudestaan, syntyy virheellisiä poisto- ja kartuntalukuja, jos niteen viivakoodi vaihtuu.

KOKOELMIEN MUUTOS YHDISTETTÄESSÄ KIRJASTOYKSIKÖITÄ SAMAN ORGANISAATION SISÄLLÄ

Kun kirjastoyskiköitä yhdistetään:

- lakkautettavan yksikön kokoelmat merkitään poistoiksi (ei tilastoida KITT2:een)
- perustettavan uuden yksikön kokoelmiin (tai yksikköön, johon lakkautettava yksikkö liitetään) merkitään vastaavan suuruinen kartunta
- näennäiskartunnan ja kaksinkertaisen tilastoinnin välttämiseksi korjataan todelliset kartuntaluvut organisaation ylätasolle käsin

Kun →tilastointivuoden aikana yhdistetään kirjastoyskiköitä, on siis huolehdittava siitä, että muodostuvaan uuteen yksikköön merkityt kokoelmatiedot eivät aiheuta tietokantaan näennäiskartuntaa. On kuitenkin luonnollisesti lisättävä →tilastointivuoden normaalit kartunnat.

Ne lakkautettavan yksikön säilytysyksiköt, jotka siirtyvät kartuntana uuteen kokoelmaan saman organisaation sisällä, eivät kuitenkaan ole organisaatiotasolla laskettuna todellisia kartuntoja, joten ne eivät saa summautua organisaation ylätasolle kartuntalukuina. Kun KITT2 kuitenkin summaa kaikki kartuntaluvut organisaatiossa ylöspäin, joudutaan todelliset, näennäiskartunnasta siivotut luvut, poikkeuksellisesti syötämään oman organisaation ylätasolle käsin.

NIDEKARTUNTA

Nidekartuntaan kerätään fyysisten säilytysyksikköjen kartunta → tilastointivuoden 1.1.–31.12. aikana. Säilytysyksikön määrittely on esitetty luvussa B Kokoelmat / Säilytysyksikön määrittely.

Ostojen kartunta (eli hankinnat) säilytysyksikköinä tilastoidaan tässä osiossa.

Tyyppi: X

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

KIRJOJEN KARTUNTA

Tyyppi: X

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Kirjojen fyysisten säilytysyksiköiden ("niteiden") kartunta ja ostojen osuus (lkm) ilmoitetaan ilmestymismuodon mukaisesti ryhmiteltyinä.

KAUSIJULKAISUJEN KARTUNTA

Painetut, säilytysyksikköä

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Tämä kohta kertoo → tilastointivuoden aikana tilattujen tai muuten hankittujen uusien säilytysyksiköiden ja uusien nimekkeiden määrän. (HUOM: uusi säilytysyksikkö tarkoittaa kokoelmiin saapuvaa säilytysyksikköä riippumatta onko lehti tilattu → tilastointivuonna vai aiemmin.) Kohta B.5. on siis varastokirjanpitoa, eli siinä lasketaan kokoelmissa tapahtuneita muutoksia. (Kaikkien nimekkeitten määrä, joissa on kartuntaa, on puolestaan kohdassa B.3.)

Tilastopointinta ei pysty laskemaan säilytysyksikköjen kartuntaa.

Tässä kohdassa tilastoitavien säilytysyksikköjen kartunta sisältää sekä uusina karttuvien nimekkeitten säilytysyksiköt, että vanhojen nimekkeitten säilytysyksiköt, joissa on kartuntaa.

Ostojen laskenta on kerrottu luvussa Ostot.

NIMEKEKARTUNTA

Nimekekartuntaan kerätään →tilastointivuoden 1.1.–31.12 aikana karttuneitten eli hankittujen nimekkeitten määrä.

Jaottelu

- Kirjojen kartunta
 - o Painettujen kirjojen kartunta
 - o Elektronisten kirjojen kartunta
 - Paikalliskäyttöiset
 - Verkkokirjat
 - o Mikromuotoisten kirjojen kartunta (2013 -)
- Kausijulkaisujen kartunta
 - o Painetut, nimekettä
 - o Elektroniset, nimekkeitä (2015 -)
 - Paikalliskäyttöiset
 - Verkkolehdet
 - o Mikromuotoiset, nimekettä (2013 -)
- Karttojen kartunta
 - o Painetut kartat (2013 -)
 - o Mikromuotoiset kartat (2013 -)
 - o Muun elektronisen aineiston kartunta
 - o Digitaaliset tallenteet (sy)
- Verkkodokumentit (nimekkeet)
 - o Joista ostettuja
- Tietokantojen kartunta
 - o Tietokantojen määrä
 - o Digitaaliset tallenteet (sy)

Verkossa/työasemilla olevat tietokannat (nimekkeet)

C KIRJASTON KÄYTTÖ JA KÄYTTÄJÄT

YLEISTÄ

Korkeakoulukirjastojen asiakkaat tilastoidaan asiakasryhmäluokituksen mukaan, samoin erikoiskirjastojen asiakkaat. Jos tietoja ei saada kirjastojärjestelmästä, ne hankitaan otannalla. Tiedot ilmoitetaan tilaston joka vuosi tilanteen 31.12. mukaisena.

C.1 KÄYTTÄJÄT

KITT:N ASIAKASRYHMÄT

KITT2:ssa asiakasryhmät perustuvat valtakunnallisesti sovittuun asiakkaitten tilastokategorialuokitteluun, joka on otettava huomioon kirjastojärjestelmissä kirjastojen siirtyessä Voyagerista muuhun järjestelmään ja tietoja KITT2:een syöttävissä poimintaohjelmissa (Taulukko 2).

Taulukko 2. KITT2:n asiakasryhmät.

Asiakasryhmä	Selite	KITT2 id	Käytössä (rasti)			
			YO	AMK	ERIK	YHTEISK
C.1.1 Uudet asiakkaat		UI:94 STAT:187 ROLE: 8	X	X	X	X
A	Oma henkilökunta (amk)	UI:599 STAT:1067 ROLE: 2		X		X
B	Oma henkilökunta (yo)	UI:306 STAT:419 ROLE: 2	X			X
C	Oman organisaation henkilökunta	UI:307 STAT:420 ROLE: 2			X	
L	Toisen asteen henkilökunta	UI:669 STAT:1065 ROLE: 2	X	X		X
F	Ulkopuolisen amk:n henkilökunta	UI:311 STAT:424 ROLE: 2		X		X
I	Ulkopuolisen yliopiston henkilökunta	UI:310 STAT:423 ROLE: 2	X			X
D	Oma opiskelija (amk)	UI:598 STAT:1066 ROLE: 2		X		X
E	Oma opiskelija (yo)	UI:305 STAT:418 ROLE: 2	X			X

Asiakasryhmä	Selite	KITT2 id	Käytössä (rasti)			
			YO	AMK	ERIK	YHTEISK
M	Toisen asteen opiskelija	UI:671 STAT:1064 ROLE: 2	X	X		X
G	Ulkopuolisen amk:n opiskelija	UI:309 STAT:422 ROLE: 2		X		X
J	Ulkopuolisen yliopiston opiskelija	UI:308 STAT:421 ROLE: 2	X			X
H	Amk:n opiskelija tai henkilökunta	UI:312 STAT:425 ROLE: 2	X			
K	Yliopiston opiskelija tai henkilökunta	UI:313 STAT:426 ROLE: 2		X		
P	Muun oppilaitoksen opiskelija tai henkilökunta	UI:314 STAT:427 ROLE: 2	X	X		X
Q	Opiskelija tai muun organisaation tutkija	UI:316 STAT:429 ROLE: 2	X	X	X	X
R	Elinkeinoelämän edustaja	UI:317 STAT:430 ROLE: 2	X	X	X	X
S	Julkishallinnon edustaja	UI:315 STAT:428 ROLE: 2	X	X	X	X
T	Media	UI:668 STAT:1063 ROLE: 2	X	X	X	X
N	Kotimainen kaukopalveluasiakas	UI:318 STAT:431 ROLE: 2	X	X	X	X
O	Ulkomainen kaukopalveluasiakas	UI:319 STAT:432 ROLE: 2	X	X	X	X
U	Muut	UI:320 STAT:433 ROLE: 2	X	X	X	X
C.1.2 Aktiiviset lainaajat		UI:95 STAT:188 ROLE: 8	X	X	X	X
A	Oma henkilökunta (amk)	UI:602 STAT:1062 ROLE: 2		X		X

Asiakasryhmä	Selite	KITT2 id	Käytössä (rasti)			
			YO	AMK	ERIK	YHTEISK
B	Oma henkilökunta (yo)	UI:322 STAT:435 ROLE: 2	X			X
C	Oman organisaation henkilökunta	UI:323 STAT:436 ROLE: 2			X	
L	Toisen asteen henkilökunta	UI:672 STAT:1060 ROLE: 2	X	X		X
F	Ulkopuolisen amk:n henkilökunta	UI:327 STAT:440 ROLE: 2		X		X
I	Ulkopuolisen yliopiston henkilökunta	UI:326 STAT:439 ROLE: 2	X			X
D	Oma opiskelija (amk)	UI:603 STAT:1061 ROLE: 2		X		X
E	Oma opiskelija (yo)	UI:321 STAT:434 ROLE: 2	X			X
M	Toisen asteen opiskelija	UI:673 STAT:1059 ROLE: 2	X	X		X
G	Ulkopuolisen amk:n opiskelija	UI:325 STAT:438 ROLE: 2		X		X
J	Ulkopuolisen yliopiston opiskelija	UI:324 STAT:437 ROLE: 2	X			X
H	Amk:n opiskelija tai henkilökunta	UI:328 STAT:441 ROLE: 2	X			
K	Yliopiston opiskelija tai henkilökunta	UI:329 STAT:442 ROLE: 2		X		
P	Muun oppilaitoksen opiskelija tai henkilökunta	UI:330 STAT:443 ROLE: 2	X	X		X
Q	Opiskelija tai muun organisaation tutkija	UI:332 STAT:445 ROLE: 2	X	X	X	X
R	Elinkeinoelämän edustaja	UI:333 STAT:446 ROLE: 2	X	X	X	X

Asiakasryhmä	Selite	KITT2 id	YO	Käytössä (rasti)		
				AMK	ERIK	YHTEISK
S	Julkishallinnon edustaja	UI:331 STAT:444 ROLE: 2	X	X	X	X
T	Media	UI:674 STAT:1058 ROLE: 2	X	X	X	X
N	Kotimainen kaukopalvelu-asiakas	UI:334 STAT:447 ROLE: 2	X	X	X	X
O	Ulkomainen kaukopalvelu-asiakas	UI:335 STAT:448 ROLE: 2	X	X	X	X
U	Muut	UI:336 STAT:449 ROLE: 2	X	X	X	X
C.1.3 Rekisteröidyt lainaajat		UI:96 STAT:189 ROLE: 8	X	X	X	X
A	Oma henkilökunta (amk)	UI:601 STAT:1057 ROLE: 2		X		X
B	Oma henkilökunta (yo)	UI:229 STAT:192 ROLE: 2	X			X
C	Oman organisaation henkilökunta	UI:242 STAT:215 ROLE: 2			X	
L	Toisen asteen henkilökunta	UI:675 STAT:1055 ROLE: 2	X	X		X
F	Ulkopuolisen amk:n henkilökunta	UI:240 STAT:206 ROLE: 2		X		X
I	Ulkopuolisen yliopiston henkilökunta	UI:231 STAT:194 ROLE: 2	X			X
D	Oma opiskelija (amk)	UI:600 STAT:1056 ROLE: 2		X		X
E	Oma opiskelija (yo)	UI:228 STAT:191 ROLE: 2	X			X
M	Toisen asteen opiskelija	UI:676 STAT:1054 ROLE: 2	X	X		X

Asiakasryhmä	Selite	KITT2 id	Käytössä (rasti)			
			YO	AMK	ERIK	YHTEISK
G	Ulkopuolisen amk:n opiskelija	UI:239 STAT:205 ROLE: 2		X		X
J	Ulkopuolisen yliopiston opiskelija	UI:230 STAT:193 ROLE: 2	X			X
H	Amk:n opiskelija tai henkilökunta	UI:232 STAT:195 ROLE: 2	X			
K	Yliopiston opiskelija tai henkilökunta	UI:241 STAT:207 ROLE: 2		X		
P	Muun oppilaitoksen opiskelija tai henkilökunta	UI:233 STAT:196 ROLE: 2	X	X		X
Q	Opiskelija tai muun organisaation tutkija	UI:338 STAT:451 ROLE: 2	X	X	X	X
R	Elinkeinoelämän edustaja	UI:235 STAT:198 ROLE: 2	X	X	X	X
S	Julkishallinnon edustaja	UI:234 STAT:197 ROLE: 2	X	X	X	X
T	Media	UI:677 STAT:1053 ROLE: 2	X	X	X	X
N	Kotimainen kaukopalveluasiakas	UI:236 STAT:199 ROLE: 2	X	X	X	X
O	Ulkomainen kaukopalveluasiakas	UI:237 STAT:200 ROLE: 2	X	X	X	X
U	Muut	UI:238 STAT:201 ROLE: 2	X	X	X	X

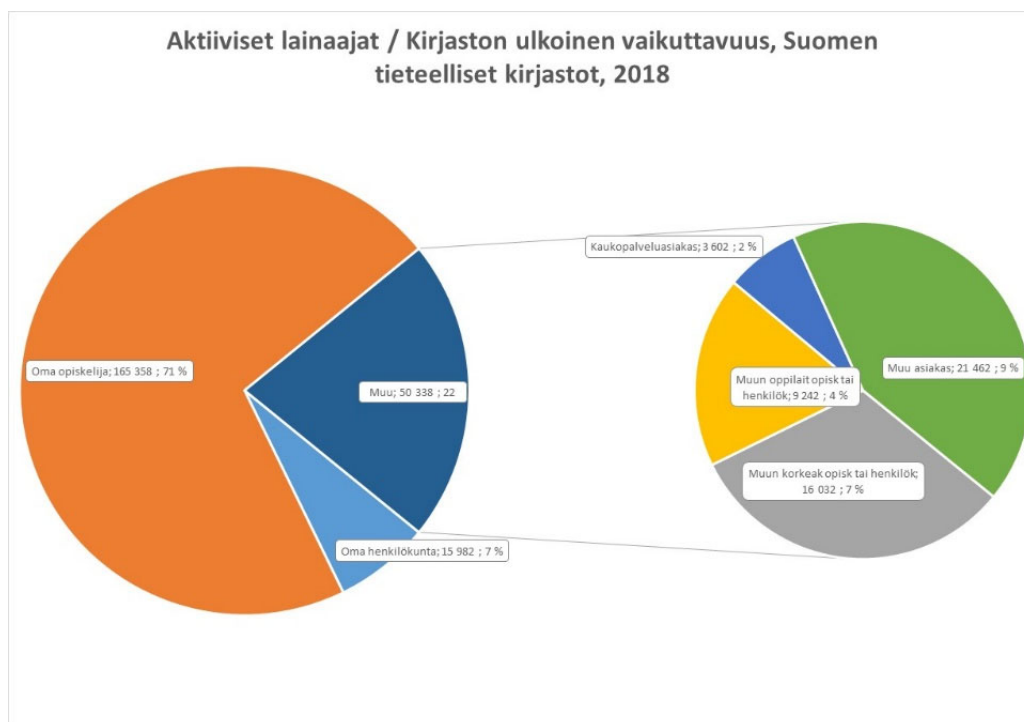
ASIAKASRYHMITTELY MAHDOLLISSA TULEVAISUUDEN TILASTOINNISSA

KITT2:ssa noudatettava asiakasryhmittely on koettu liian yksityiskohtaiseksi ja on havaittu, että kaikkiin ryhmiin ei saada lainkaan dataa. Alkuperäinen tarkoitus oli hyvä, sillä KITT2:ta perustettaessa oli asiakasryhmittelyn eräänä ajatuksena saada tietoa kirjaston ulkoisesta vaikuttavuudesta. Käytäntö siis osoitti, että ulkoisesta vaikuttavuudesta ei saa niin yksityiskohtaista tietoa kuin haluttiin, mutta kuten seuraavassa kuvassa (Kuva 12) esitetään, KITT2:n asiakasryhmiä sopivasti yhdistämällä saadaan tietoa kirjaston

ulkoisesta vaikuttavuudesta. Tämä olkoon pohjana kirjastojen tulevaisuuden tilastoinnille – yhteistyössä tai ilman. Asiakasryhmät tulevaisuuden tilastossa voisivat olla seuraavat (Taulukko 3).

Taulukko 3. Ehdotus tulevaisuuden tilaston (KITT2030) asiakasryhmiksi.

Asiakasryhmät KITT2030	Aktiiviset lainaajat 2018	Kaikilla samat ryhmät			Yhteensä	Yhdistettävät KITT2:n ryhmät
		YO	AMK	YHTEISK		
A	Oman korkeakoulun henkilökunta	9 295	4 779	1 573	15 647	= A + B + C
B	Oman korkeakoulun opiskelija	82 301	66 651	16 406	165 358	= D + E
C	Muun korkeakoulun opiskelija tai henkilökunta	10 341	5 189	502	16 032	= F + I + G + J + H + K
D	Muun oppilaitoksen opiskelija tai henkilökunta	2 295	4 464	992	7 751	= L + M + P + Q
E	Kaukopalveluasiakas	1 658	918	365	2 941	= N + O
F	Muut asiakkaat	11 504	7 913	1 551	20 968	= R + S + T + U
Yhteensä		117 394	89 914	21 389	228 697	
A + B	Kohderyhmään kuuluvat asiakkaat	91 596	71 430	17 979	181 005	
C + D + E + F	Ulkoiset asiakkaat	25 798	18 484	3 410	47 692	
Yhteensä		117 394	89 914	21 389	228 697	
A + B	Kohderyhmään kuuluvat asiakkaat, %	78,0 %	79,4 %	84,1 %	79,1 %	
C + D + E + F	Ulkoiset asiakkaat, %	22,0 %	20,6 %	15,9 %	20,9 %	
Yhteensä		100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	



Kuva 12. Kirjaston varsinaisen kohderyhmän ulkopuolisten käyttäjien osuus kertoo kirjaston ulkoisesta vaikuttavuudesta.

HUOM!

Kullakin käyttäjällä (asiakkaalla) pitää olla yksi, ja vain yksi sellainen tilastoryhmä, joka tulee mukaan yhteistilastoajoon. Kirjaston omia tarpeita varten koodia voidaan jatkaa muilla merkeillä, mikäli käytössä oleva kirjastojärjestelmä sen sallii, tai rinnalle voidaan luoda oma kooditus, joka ei saa alkaa valtakunnallisilla merkeillä.

Kirjastojärjestelmässä asiakastietueiden poistot ja tilastoryhmien päivitykset tulisi jäädyttää 31.12. eteenpäin, kunnes tilastot ovat valmiit. Tämä siksi, että muutokset voivat vaikuttaa →tilastointivuoden lukuihin.

TILASTOPOIMINTA-AJOSSE ERITYISESTI HUOMIOITAVAA

Ennen Tilastopoiminta-ajon suorittamista on ehdottomasti varmistettava, että asiakasryhmät ovat oikein koodatut.

Selvitettäessä KITT2:n kohtien C.1.1-3 yhteen laskennassa havaittuja virheitä (luku lainaajat yhteensä oli suurempi kuin otsikon alla olevien asiakasryhmien summa) paljastuu vuosittain, että väärin koodattuja asiakaslukuja tallentuu sellaisiinkin kenttiin, joita ao. kirjastosektorin lomakkeella ei näy. Nämä ”haamuluvut” kuitenkin summautuvat käyttäjiin yhteensä.

Tilastopoiminta-ajo EI anna virheilmoitusta, mikäli tietoa yritetään syöttää kenttään, jonka näkyvyys sektorilla on estetty. Käytännössä väärin koodattu asiakasryhmän luku kuitenkin tallentuu näkymättömissä olevan toiselle sektorille tarkoitettuun kenttään, mikä aiheuttaa ilmiön, jossa yksittäinen kirjasto tai sektori yhteensä näyttää suuremman summaluvun kuin sen alla haussa näkyvät luvut.

Käyttäjätietoja syötettäessä on siis joka kerta ennen Tilastopoiminta-ajoa tehtävä seuraavat toimenpiteet:

- varmistaa asiakasryhmien oikea koodaus kirjaston tietokannassa ennen Tilastopoiminta-ajon suorittamista;
- poistaa Tilastopoiminta-ohjelmasta ne asiakasryhmät, jotka eivät kuulu omalle kirjastosektorille;
- Tilastopoiminta-ajon jälkeen tulee kohtien C.1.1, C.1.2 ja C.1.3 summalukuja verrata näkyvissä olevien lainaajien summaan: mikäli otsikkotason summa on suurempi kuin alakohdientien summa, on tietoa päätynyt väärän sektorin kenttään, joka ei oman sektorin selaustilassa näy.
- Mikäli vahinko tapahtuu, asiasta tulee ilmoittaa kansalliselle tilastovastaavalle, joka pystyy korjaamaan vahingon käsin. Kirjaston on sen jälkeen konfiguroitava syöttönsä uudelleen ja tarkistettava asiakasryhmän koodaus kirjaston tietokannassa.

C.1.1 UUDET ASIAKKAAT

Tyyppi: X

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Tähän kohtaan tilastoidaan →tilastointivuoden 1.1.-31.12. aikana tulleet uudet asiakkaat kohdassa KITT:n **Asiakasryhmät** esitetyn ryhmittelyn mukaisesti.

C.1.2 AKTIIVISET LAINAAJAT

Tyyppi: X

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Aktiiviseksi lainaajaksi lasketaan sellainen rekisteröity kirjaston käyttäjä, joka on lainannut ainakin yhden nimikkeen raportointikauden (→tilastointivuosi) aikana. Aktiiviset lainaajat jaotellaan kohdassa KITT:n **Asiakasryhmät** esitetyn ryhmittelyn mukaisesti.

C.1.3 REKISTERÖIDYT LAINAAJAT

Tyyppi: X

Käyttö: Vuosiraportointi

Asiakasrekisteriä tulee seurata säännöllisesti, vähintään joka kolmas vuosi, jotta ei-aktiiviset käyttäjät voidaan poistaa rekisteristä. (SFS-ISO 2789:2015;2.2.28.Huom.2 määritelmään).

C.2 LAINAUS

C.2.1 KOTILAINAT (SFS-ISO 2789 6.2.3.1 A)

Tyyppi: X

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Tilastoidaan kotilainojen määrä pois lukien lukusalilainat ja lainojen uusinnat (SFS-ISO 2789:2015;2.2.19 Huom. 1 määritelmään). Itsepalvelulainat ja lainat palvelutiskiltä tilastoidaan erikseen, ja KITT2 laskee ne yhteen automaattisesti.

Lainoiksi lasketaan myös dokumentit, joista on annettu asiakkaalle lainan sijasta jäljenne (kuten fax-kopio) tai kirjaston henkilökunnan käyttäjille e-aineistoista tekemät tulosteet. (SFS-ISO 2789:2015;2.2.19 Huom. 3 määritelmään). Kotilainoissa ei kuitenkaan eritellä lainoina ja jäljenteinä annettuja erikseen, eikä maksullisuutta tai maksuttomuutta tilastoida – jos jäljenteestä peritään maksu, se tilastoituu maksullisen palvelutoimintaan.

C.2.2 LUKUSALILAINAT

Tyyppi: X

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Rekisteröidyt lukusalilainat lasketaan mukaan lainoihin (*SFS-ISO 2789:2015;2.2.19 Huom. 1 määritelmään*).

ELEKTRONISTEN KIRJOJEN LAINAUS

Tyyppi: X

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Tässä tarkoitetaan asiakkaalle verkon kautta henkilökohtaiseen käyttöön joko määräajaksi tai ilman rajoitusta toimitettua elektronista kirjaa, jonka hän voi tallentaa omalle koneelleen, toisin kuin Yhteistilaston kohdassa 2.9 tarkoitettussa aineiston latauksissa.

Elektronisten kirjojen lainaus siis tilastoidaan (*SFS-ISO 2789:2015;2.2.19*)

kohtaan C.2.1 Kotilainat, **mikäli laina-aika on rajoitettu**

kohtaan C.6 Elektroninen dokumenttien toimitus, **mikäli laina-aikaa ei ole rajoitettu** ottaen huomioon mitä asiasta on ohjeistettu (ks. luku C.6 Elektroninen dokumenttien toimitus).

C.2.1 KOTILAINAT

Tyyppi: X

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Ilmoitetaan erikseen lainojen ja uusintojen määrät. Lainoissa sekä uusinnoissa ilmoitetaan itsepalvelulainat/-uusinnat ja virkailijan suorittama lainaus/uusinta erikseen.

Lainat

itsepalvelulainat

lainat palvelutiskiltä

UUSINNAT

Tyyppi: X

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Laskettaessa kirjaston toimintaan perustuvia tunnuslukuja, joissa on mukana lainausluvut, ei uusintoja lasketa mukaan (*SFS-ISO 2789:2015;2.2.19*).

Tilastopojinta erottelee automaattitapahtumat operaattorin tunnuksen mukaan.

Mikäli kirjastossa on käytössä lainojen automaattinen uusinta, ilmoitetaan automaattiuusintojen lukumäärä omassa kohdassaan.

Uusintojen jaottelu

itsepalvelu-uusinnat ***

uusinta palvelutiskiltä ***

automaattiuusinnat

C.2.2 LUKUSALILAINAT ***

Tyyppi: X

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Lukusalilaina on rekisteröity laina, jota asiakas ei saa viedä kirjaston ulkopuolelle (SFS-ISO 2789:2015;2.2.22) eli laina on tarkoitettu käytettäväksi vain kirjaston tiloissa ja toimitetaan yleensä suljetusta varastosta.

LEHTIKIERTO

Lehtikiertoa (ja sisällysluettelokopioita) ei yhteistilastossa kysytä, *eikä se myöskään ole samaa kuin lainaus*. Kirjastot voivat halutessaan kerätä lehtikiertoa koskevaa tietoa paikallisessa tilastoinnissaan.

C.3 TIEDONHAKU, TOIMEKSIANNOT

C.3.1 TOIMEKSIANTOJEN MÄÄRÄ

Tyyppi: SK (voidaan antaa myös arviona)

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Tiedonhaun toimeksiannolla tarkoitetaan standardin määrittelemää tiedonhakupyynnöä (SFS-ISO 2789:2.2.26), joka koskee asiakkaan kirjaston henkilökunnalle tekemää pyynnöä etsiä tietoa.

Tiedonhakujen määrä voidaan tilastoida otannalla, jolloin otanta tehdään esim. kuutena päivänä vuodessa (joka toinen kuukausi):

$$\frac{(\text{Tiedonhakuja yht. otantapäivinä})}{(\text{Otantapäivien määrä})} * \text{Kirjaston aukiolopvt vuodessa} = \text{tiedonhakujen määrä vuodessa}$$

Jaottelu

Maksulliset

Maksuttomat

HUOM **Bibliometriset toimeksiannot**

SFS-ISO 2789:2015: A.2.1.3 ohjeistaa, miten tiedonhakupyynnöt voidaan jakaa eri luokkiin. Yhteistilastossa tätä jakoa ei kuitenkaan noudateta, vaan kaikki tiedonhakupyynnöt lasketaan yhteen ja esitetään erityyppisten tiedonhakujen summana.

Mainitun kohdan momentin e) mukaan laajat tiedonhakukysymykset (jotka voivat olla maksullisia esim. siksi että niiden selvittämiseen menee ennalta asetettua ylärajaa enemmän aikaa). Bibliometriset toimeksiannot soveltuvat tähän, joten ne lasketaan toistaiseksi mukaan Yhteistilaston kohtaan C.3 Tiedonhaku, toimeksiannot.

Tiedonhaku-termin tarkempi selitys ja esimerkkejä sanastossa

KAUKOLAINAUS (YHTEISTILASTON KOHDAT C.4 JA C.5)

YLEISTÄ KAUKOLAINAUKSESTA

Kaukolainojen määrät tilastoidaan kalenterivuodelta 1.1.-31.12.

Kohdissa C.4 Kaukolainaus kotimaassa ja C.5 Kansainvälinen kaukolainaus noudatetaan samoja tilastointiperiaatteita.

Kaukopalvelusta on kyse, kun kirjastot asioivat toisten kirjastojen kanssa. Toisella kirjastolla tarkoitetaan kirjastoa, *joka ei kuulu samaan kehysorganisaatioon*. Kaikki tilaukset kirjataan, vaikka ne raukeaisivatkin myöhemmin.

Kaukolainauksessa ei tilastoida uusintoja, eikä nykyinen kansainvälinen ohjeistukseen anna siinä neuvoja.

Jäljennepalvelussa on otettava huomioon tekijänoikeuslain säädökset (Ks. sanasto: Tekijänoikeus.)

ANTAVA, SAAVA JA VÄLITTÄVÄ KIRJASTO

Antava kirjasto Kirjasto, jonka kokoelmiin lainaksi annettava materiaali kuuluu.

Saava kirjasto Lainan asiakkaalle luovuttava kirjasto.

Välittävä kirjasto Koskee erityisesti UB-lainoja (universal borrowing), jotka tilataan noudettavaksi toisesta kirjastosta. Niitä kohdellaan kaukolainoina. Jos asiakas palauttaa UB-lainan kolmannen kirjaston kautta, palautuksen välittävä kirjasto *ei* tee kaukolainasta tilastomerkitä.

KAUKOLAINAUS KOTIMAASSA JA KANSAINVÄLINEN KAUKOLAINAUS

ANNETUT KAUKOLAINAT

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Ilmoitetaan toisista kirjastoista omaan kirjastoon saapuneiden kaukolainatilausten määrä. Kaikki saapuneet tilaukset kirjataan, myös edelleen lähetetyt sekä ne, joita ei voitu toteuttaa. Kirjataan omista kokoelmista sekä lainoina että jäljenteinä lähteneet lainat (SFS-ISO 2789:2.2.16).

Lainoina annetut kaukolainat voidaan luotettavasti saada Voyagerista vain siinä tapauksessa, että tilastoryhmä "kaukolainakirjastot" merkitään vain ja ainoastaan antavan kirjaston asiakastietueille, joilla on antavan kirjaston ylläpitämä kaukolainatunnus. Kaukolainauksen tulisi tapahtua vain näitä tietueita käytäen.

Jaottelu

- Vastaanotetut tilaukset

- Annetut lainat

 - Lainana

 - Jäljenteenä

SAADUT KAUKOLAINAT

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

LÄHETETYT TILAUKSET

Ilmoitetaan omasta kirjastosta toiseen kirjastoon lähetettyjen kaukolainatilausten määrä. Kaikki lähetetyt tilaukset kirjataan, myös ne, joita ei saatu. Kirjataan omista sekä lainoina että jäljenteinä saadut lainat (SFS-ISO 2789:2.2.16). Kansallinen tulkinta: Saman toimeksiannon perusteella tehdyt tilaukset tilastoidaan jokaisella kerralla, mikäli se joudutaan lähettämään useamman kerran.

SAADUT LAINAT

Ilmoitetaan sekä lainana että jäljenteenä saatujen lainojen määrä. Välitetyt kaukolainat ja jäljenteet lasketaan tähän kohtaan mukaan ja ne eivät toistu annetut kaukolainat -kohdassa.

Jaottelu

- Lainana

- Jäljenteenä

C.6 ELEKTRONINEN DOKUMENTTIEN VÄLITYS

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Elektronisella dokumenttien välityksellä tarkoitetaan dokumentin tai sen osan elektronista siirtämistä kirjaston kokoelmista käyttäjälle suoraan tai toisen kirjaston välityksellä (SFS-ISO 2789:2015;2.2.7) **mikäli laina-aikaa ei ole rajoitettu** (SFS-ISO 2789:2015;2.2.19/Huom. 5 määritelmään).

Tässä tilastoidaan jo alkuperältään elektronisen aineiston välittämistä (esim. digitoidusta arkistosta, elektronisista lehdistä jne.) elektronisesti. (Mikäli asiakkaalle tehdään e-aineistosta tuloste, se lasketaan paikallislainoihin: C.2.1 / lainat palvelutiskiltä.)

HUOM Kansainvälisen ohjeistuksen mukaan tähän EI siis lueta esim. skannauksia, ne ovat verrattavissa kopiopalveluun.

Eli aineiston toimitus on:

- a) ollut nimenomaan elektronista dokumenttien toimitusta (eli ei ole tulostettu ja faksattu / postitettu digitaalisessa muodossa olevaa dokumenttia tai lähetetty skannattua dokumenttia sähköpostina).
- b) kohdistunut sellaiseen aineistoon, jonka välittämistä edelleen aineistosopimus tai tekijänoikeuslaki ei kiellä. Ks. sanasto: Tekijänoikeus.)

Jaottelu:

- C.6.1 Kokonaismäärä
- Maksulliset
- Maksuttomat

C.7 KIRJASTON JÄRJESTÄMÄT TAPAHTUMAT

C.7 YLEISTÄ

Näyttelyistä ja tapahtumista yhdessä puhuttaessa käytetään tässä käsikirjassa termiä "tilaisuus".

Lasketaan vain kirjaston joko itse tai yhteistyössä jonkin muun toimijan kanssa järjestämät tilaisuudet, myös muualla kuin kirjaston omissa tiloissa järjestetyt. Muiden organisaatioiden kirjastossa järjestämiä tilaisuuksia ei lasketa mukaan, vaikka ne järjestettäisiinkin kirjaston tiloissa (*SFS-ISO 2789:205;2.2.9 Huom. 2 määritelmään*).

C.7.1 NÄYTTELYJEN MÄÄRÄ

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Näyttely on ajallisesti rajattu objektien esittely, jonka kirjasto on organisoinut yhdessä tai yhteistyössä muun toimijan kanssa ja se voidaan pitää joko kirjaston tai muun organisaation tiloissa (*SFS-ISO 2789:2015;2.2.10*).

C.7.2 TAPAHTUMIEN MÄÄRÄ

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Kirjaston järjestämiin tapahtumiin luetaan tyypillisesti kirjallisuus-, kulttuuri- tai koulutustarkoituksessa järjestetyt tapahtumat (*SFS-ISO 2789:2015;2.2.9*).

Virtuaaliset tapahtumat (SFS-ISO 2789:2015;2.2.38) luetaan mukaan. (SFS-ISO 2789:2015;6.2.9.1). (Ks. sanasto: →näyttely (SFS-ISO 2789:2015;2.2.10).)

C.8 KIRJASTON JULKAISUTOIMINTA

YLEISTÄ

Tässä on erotettava toisistaan kirjaston *tuottama* ja kirjaston *toimittama* julkaisutoiminta.

Julkaisulla tarkoitetaan julkisuuteen saatettua dokumenttia (SFS-ISO 5127:2004;2.1.11). Se voi olla ilmestynyt painetussa tai elektronisessa muodossa ja sillä tulee olla tunniste, esim. ISSN, ISBN, URN tai se on muuten selvästi itsenäinen julkaisu.

Kirjastojen julkaisutoiminnalla (SFS-ISO 2789:2015;2.5.8) tarkoitetaan sekä perinteistä että elektronista julkaisutoimintaa, joka voi olla kaupallista tai ei-kaupallista.

Julkaisu voi olla kaupallinen (SFS-ISO 2789:2015;2.3.7), virallisjulkaisu (SFS-ISO 2789:2015;2.3.24) (ei yleensä liity kirjaston julkaisutoimintaan), ei-kaupallinen (SFS-ISO 2789:2015;2.3.37) tai kirjaston henkilökunnan tutkimusjulkaisu (SFS-ISO 2789:2015;2.5.4). Viimeksi mainittu tilastoidaan tässä vain, jos kirjasto on kyseisen julkaisun kustantaja.

C.8.1 JULKAISUJEN KOKONAISMÄÄRÄ

Tyyppi: AL

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Julkaisujen kokonaismäärässä ilmoitetaan painetut ja elektroniset erikseen ja KITT2 laskee niiden summan automaattisesti.

C.8.2 KIRJASTON OMAT JULKAISUT

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Tilastoidaan kirjaston **tuottamia** julkaisuja. Ilmoitetaan painetut ja elektroniset erikseen ja KITT2 laskee niiden summan automaattisesti.

C.8.2.1 PAINETTUJA

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Kun kirjaston aiemmin tuottamasta julkaisusta otetaan uusi painos tai tuotetaan verkkoon päivitetty versio, tilastoidaan myös se, mikäli sen tuottamiseksi on tehty ”oleellinen määrä” toimituksellista työtä.

C.8.2.2 ELEKTRONISIA

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Yhteisesti tehdyt verkkokurssit ilmoittaa se yhteistyökumppani, joka on päävastuussa kurssista. (Esim. kurssi korkeakoulun/kirjaston palvelimella). Jos kurseja tehdään useampia, voidaan sopia yhteisesti kuka ilmoittaa omassa tilastossaan tietyn kurssin. Yhden kurssin ilmoittaa kuitenkin aina vain yksi yhteistyökumppani ei useampi.

C.8.3 KEHYSORGANISAATIOILLE TOIMITTAMAT JULKAISUT

C.8.3.1 PAINETTUJA

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Perinteisten julkaisujen kohdalla edellytetään, jotta ne voitaisiin tilastoida tässä, että *kirjasto on tehnyt toimituksellista työtä eli kirjasto on osallistunut niiden toimittamiseen*. Kehysorganisaation julkaisemien teosten myyntiä tai välitystä ei tilastoida.

C.8.3.2 ELEKTRONISIA

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Tässä tilastoidaan kirjaston elektroniseen muotoon viemiä väitöskirjoja tai muita opinnäytteitä sekä muita kirjaston toimittamia elektronisia julkaisuja.

C.9 ELEKTRONISET PALVELUT

YLEISTÄ ELEKTRONISTEN PALVELUJEN TILASTOINNISTA

Tilastoitava käyttö viittaa kirjaston kokoelmien käyttöön. Yksittäisten teknisten tallenteiden (esim. CD-ROM- tai DVD-levyt) käyttö tilastoidaan lainoihin. Elektronisista palveluista tilastoidaan Yhteistilastoon vain poikkeustapauksissa sitä, kuinka usein käyttäjä on kirjautunut sisään elektroniseen palveluun (= yhteydenotokerrat – ks. luku Yleisohje kohtien C.9.2 - C.9.9 tietojen keruulle). Edelleen tilastoidaan, kuinka monta dokumenttia tai tietuetta on katsottu/tulostettu (= katsotut dokumentit tai tietueet; saadaan esim. Apachen logista) ja tiedonhakujen määrä eli montako tiedonhakua on tehty.

C.9.1 KOKOELMATIETOKANTA(NÄYTTÖLUETTELO)

Tyyppi: X/SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Tilastopaimintaohjelma poimii katsotut tietueet BIB_USAGE_LOG –taulusta.

Jaottelu

C.9.1.1 Katsotut tietueet

C.9.1.2 Tiedonhakujen määrä

C.9.1.3 Yhteydenottokerrat (2013 -)

YLEISOHJE KOHTIEN C.9.2 - C.9.9 TIETOJEN KERUULLE

Tyyppi: H / SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

FINELIB-AINEISTOJEN KÄYTTÖTILASTON KERUU

FinELib-aineistojen käyttötilastot löytyvät Halti-tietokannasta osoitteesta:

<https://halti.kansalliskirjasto.fi/login.php>. Halti-tietokannan käyttäjätunnus ja salasana on toimitettu organisaation FinELib-yhteyshenkilölle.

FinELib päivittää Halti-tietokantaan Counter-tilastosuosituksen (<https://www.projectcounter.org/> {Vierailtu 27.9.2018}) mukaista tilastoa niistä aineistoista, joista se on FinELibin tilastointiperiaatteiden mukaisesti mahdollista saada (ks. mitä kerättävästä aineistosta on edellä sanottu). **FinELib-käyttötilastot siirretään Haltista KITT2:een automaattisesti huhtikuun loppuun mennessä.**

FinELib tilastoi aineistoista lukukertoja tai latauksia (ent. artikkelilataukset), tiedonhakuja ja yhteydenottoja. Yhteydenottoja ei kuitenkaan enää ilmoiteta Yhteistilastoon, koska niitä ei saada yhteismitallisesti. Lukukerrat tai lataukset kerätään vain kokotekstiaineistoista. Tiedonhaut kerätään viitetietoaineistoista ja niistä kokotekstiaineistoista, joista ei lukukertoja tai latauksia saada. Yhteydenotot tilastoidaan vain niistä aineistoista, joista ei saada lukukertoja, latauksia tai tiedonhakuja. Käyttötilastot ovat nähtävissä Halti-tietokannassa, johon FinELib-yhteyshenkilöillä on käyttäjätunnukset.

Kaikki FinELib-aineistojen tuottajat eivät pysty toimittamaan käyttötilastoja. Seuraavan linkin kautta avautuvaan taulukkoon on listattu aineistoittain FinELibin keräämät tilastotiedot: <https://www.kiwi.fi/x/u4tjAg> (vierailtu 27.1.2020). Taulukkoon on myös merkitty ne aineistot, joista kirjastot saavat tilastot omalla käyttäjätunnuksellaan suoraan kustantajan palvelimelta. Kirjastojen on mahdollista saada käyttäjätunnuksillaan joistakin aineistoista tilastotietoja laajemmin kuin mitä FinELib kerää.

HUOM. Kohdan C.9.3 kenttä Katsotut tietueet. Bibliografiset tietokannat eivät ole kokotekstiaineistoja, joten niistä ei FinELib-aineistojen osalta ilmoiteta katsottujen tietueitten määrää; Haun tuloksena saatuja viitteitä/viitetietueita ei ilmoiteta.

MUUN KUIN FINELIB-AINEISTON KÄYTTÖTILASTON KERUU

Koska tilastoinnissa tulee pyrkiä yhdenmukaisiin periaatteisiin, on suositeltavaa, että edellä mainittua periaatetta preferenssijärjestyksestä noudatetaan myös muun kuin FinELib-aineiston käyttötilastojen keruussa.

Tiedot siis kerätään seuraavassa preferenssijärjestyksessä ja preferenssissä seuraavana oleva luku kerätään vain siinä tapauksessa, että preferenssissä ylempänä olevaa lukua ei saada:

1. Katsotut tietueet / Haetut dokumentit tai tietueet (koskee yhteistilaston kohtia C.9.3, C.9.4, C.9.5, C.9.6, C.9.7, C.9.8). Haltissa lukukerrat ja lataukset = katsotut tietueet / haetut dokumentit tai tietueet.
2. Tiedonhakujen määrä (kohdissa C.9.2, C.9.3, C.9.4, C.9.5)

C.9.2 KOKOAVA TIEDONHAKUPALVELU (FINNA)

Tässä tilastoidaan korkeakoulukirjastojen sekä Kansalliskirjaston kansallisesti tarjoamien hakupalvelujen kuten Finna käyttö → tilastointivuonna. (Kansalliskirjaston verkkoarkiston käyttö kuitenkin tilastoidaan omaan kohtaansa C.9.11.)

OMAA FINNA-NÄKYMÄÄ YLLÄPITÄVÄ KIRJASTO poimii käyttöluvut Finna-hallintaliittymän käyttöohjeiden mukaan ja ilmoittaa ne tässä. Ohje löytyy osoitteesta <https://www.kiwi.fi/x/RQsXAw> kohdasta Tietojen poiminta Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta KITT:iin.

Ilmoitetaan seuraavat tiedot.

C.9.2.1 Tiedonhakujen määrä

Tyyppi: (F)/SK – toistaiseksi tieto poimitaan käsin

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

C.9.2.2 Yhteydenottokerrat

Tyyppi: (F)/SK – toistaiseksi tieto poimitaan käsin

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

C.9.3 BIBLIOGRAFISET TIETOKANNAT

Tyyppi: X/SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Bibliografisista tietokannoista ilmoitetaan katsottujen tietueiden määrä sekä tiedonhakujen määrä eriteltynä FinELib- ja muut aineistot.

Bibliografiset tietokannat eivät ole kokotekstiaineistoja, joten niistä ei FinELib-aineistojen osalta ilmoiteta katsottujen tietueitten määrää; Haun tuloksena saatuja viitteitä/viitetietueita ei ilmoiteta.

C.9.4 HAKUTEOSTIETOKANNAT

Tyyppi: X/SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Hakuteostietokannoista ilmoitetaan haetut dokumentit tai tietueet ja tiedonhakujen määrä eriteltynä FinELib- ja muut aineistot.

C.9.5 SANAKIRJATIETOKANNAT

Tyyppi: X/SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Sanakirjatietokannoista ilmoitetaan haetut tietueet ja tiedonhakujen määrä eriteltynä FinELib- ja muut aineistot.

C.9.6 ELEKTRONISET KAUSIJULKAISUT

Tyyppi: X/SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Elektronisista kausijulkaisuista ilmoitetaan katsottujen dokumenttien määrä eriteltynä FinELib- ja muut aineistot.

C.9.7 ELEKTRONISTEN KIRJOJEN TIETOKANNAT

Tyyppi: X/SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Elektronisista kirjoista ilmoitetaan katsottujen dokumenttien määrä eriteltynä FinELib- ja muut aineistot.

C.9.8 MUUT DIGITAALISET DOKUMENTIT

Tyyppi: X/SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Tähän tilastoidaan kaikki muut digitaaliset dokumentit kuten elektroniset patentit, verkossa oleva av-aineisto ja muu digitoitu aineisto.

Näistä ilmoitetaan katsotut dokumentit ja yhteydenottokerrat eriteltynä FinELib- ja muut aineistot.

C.9.9 VALTAKUNNALLISET TIETOKANNAT

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Valtakunnallisella tietokannalla tarkoitetaan tässä tietokantoja, joissa on kansallisesti kattavaa sisältöä. Näitä ovat: ARTO, FENNICA, MELINDA ja VIOLA.

Tilastotietojen keräämisestä vastaa Kansalliskirjasto. Kenttä näkyy sen vuoksi kansallisilla tasoilla Suomen tieteelliset kirjastot ja Kansalliskirjasto. Tämän kentän luvut eivät ole minkään nimenomaisen kirjaston suoritteita, vaan kuvaavat yksinomaan tietokantojen valtakunnallista käyttöä.

C.9.10 KIRJASTON WWW-SIVUT

C.9.10.1 VIRTUAALISTEN KIRJASTOKÄYNTIEN MÄÄRÄ

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Virtuaalinen (*SFS-ISO 2789:2015;2.2.39*) tarkoittaa tässä käyttäjän vierailua kirjaston www-sivuilla kirjaston IP-numeroavaruuden ulkopuolelta ja tieto kerätään raportointikaudelta yhteensä (*SFS-ISO 2789:2015;6.2.13*).

Virtuaaliset kirjastokäynnit kuvaavat kirjastojen tuottamien ja/tai rahoittamien kirjaston toimialaan kuuluvien verkkopalvelujen ulkopuolista käyttöä. Virtuaalisen kirjastokäynnin aikana voi tapahtua useita eri toimintoja kuten fyysisen käynnin yhteydessä. Yksittäinen virtuaalinen kirjastokäynti voi sisältää esimerkiksi aineistotietokannan selailua, varauksenteon, lainojen uusinnan, seudullisen portaalin käytön jne.

Yksittäinen virtuaalinen kirjastokäynti on siis yhden kävijän suorittama useita sivulatauksia sisältävä istunto. Sen aikana tapahtuvia yksittäisiä sivulatauksia ei lasketa erillisiksi virtuaalisiksi kirjastokäynneiksi. Virtuaalisiksi kirjastokäynneiksi ei lasketa kirjaston tiloissa asiakkaiden käytössä olevilta työasemilta tai kirjaston henkilökunnan työasemilta tehtyjä käyntejä, koska ne ovat fyysisen käynnin aikana tapahtuvia toimintoja.

Virtuaalisten kirjastokäyntien kokonaismäärä perustuu automaattiseen verkkoseurantaan tai luotettavaan otantaan. Kirjastojen yhteisjärjestelmissä, mikäli lukua ei saada kirjastoittain eriteltyinä, jakajana käytetään ao. kirjastojen suhteellista prosenttiosuutta kohdeväestön kokonaismäärästä.

C.9.11 VERKKOARKISTO

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Verkkoarkiston käyttöluvut kerätään keskitetysti Kansalliskirjastossa.

Jaottelu

C.9.11.1 Katsotut dokumentit

C.9.11.2 Tiedonhakujen määrä

C.10 KIRJASTOKÄYNNIT

C.10.1 KÄYNTIEN MÄÄRÄ VUODESSA

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

YLEISTÄ

Tilastoidaan kirjastokäyntien määrä → tilastointivuonna 1.1.–31.12. Luku saadaan joko laskurilla (luku jaetaan 2:lla) tai arvioimalla otannan avulla.

KÄVIJÄLASKURIA KÄYTTÄVÄT KIRJASTOT

Mikäli kirjasto käyttää kävijälaskuria, ilmoitetaan kävijälaskurin ilmoittama luku 31.12. jaettuna kahdella.

Mikäli mahdollista, tulee kirjastohenkilökunnan arvioidut kulkemiset vähentää kävijäluvuista. Kirjastossa voidaan harkita mahdollisuutta, että henkilökunta arvioisi esim. viikon ajan kuukaudessa laskurin ohi kulkemisiaan. Yhteenlasketut luvut voidaan laajentaa koko kuukauden arvioksi ja edelleen koko → tilastointivuodelle.

Syytä on kuitenkin tiedostaa, että kävijämäärä on aina arvioluku käytetystä menetelmästä riippumatta.

KÄVIJÄMÄÄRIEN LASKEMINEN OTANTANA JA KÄVIJÄMÄÄRIEN LASKENTAPÄIVÄT

Niissä kirjastoissa, joissa ei ole kävijälaskuria, voidaan kävijälaskenta arvioida otantana.

Arviointi voidaan ALA:n (American Library Association) suositusten mukaan tehdä suorittamalla kävijälaskenta ”tyypillisen viikon aikana” ja kertomalla saatu luku 52:lla, seitsemänä viikonpäivänä jos kirjasto on auki kaikkina päivinä.

”Tyypillisellä viikolla” tarkoitetaan:

- kirjasto on auki normaalisti
- valittu viikko ole poikkeuksellisen vilkas eikä hiljainen
- valitulla viikolla ei ole pyhä- tai lomapäiviä eikä suuria tapahtumia

Kansallinen ohje Suomessa on vakiintunut käytännöksi tehdä kävijälaskenta kuuden päivän otantana, jossa viikonpäivät maanantaista lauantaihin jakautuvat tasaisesti pitkin vuotta. Menetelmä ottaa yhden viikon valintaa paremmin huomioon vuodenaikavaihtelun, mitä yhden kokoviikon valinta vuodessa ei tee.



KÄVIJÄMÄÄRÄT VUONNA 2020 LASKETAAN OTANTANA NIISSÄ
KIRJASTOYKSIKÖISSÄ, JOISSA EI OLE LASKURIA, SEURAAVASTI.

MAANANTAI	13.01.2020
TIISTAI	17.03.2020
KESKIVIKKO	13.05.2020
TORSTAI	16.07.2020
PERJANTAI	18.09.2020
LAUANTAI	14.11.2020

Kävijämäärä lasketaan otannan perusteella seuraavasta kaavasta.

(Otantapäivien käynnit yhteensä / Otantapäivien määrä) x aukiolopäivät

Jos kirjasto on suljettuna kävijälaskennan päivänä tai päivä ei osu kirjaston normaalille viikolle, tehdään laskenta toisena päivänä, jonka tulisi olla sama viikonpäivä - tosin jos kirjasto on aina esim. lauantaicin suljettu, on kuudenneksi otantapäiväksi valittava jokin muu viikonpäivä ja pitäydyttävä joka vuosi samassa korvaavassa viikonpäivässä, kunhan huolehditaan siitä, että otanta on edustava ajan, paikan ja valintatavan suhteen. On myös otettava huomioon, että otannassa voi aina olla virheitä – erityisesti sen koon vuoksi.

Jos tiedot saadaan arvioimalla, käytetty metodi (kävijäkirjat, otanta) tulee merkitä muistiin; vaikka tietoa käytetystä menetelmästä ei kerätä Internetissä julkaistavaan yhteistilastoon, tulee tietoa säilyttää kirjastossa.

C.11 KÄYTTÄJÄKOULUTUS

YLEISTÄ

Kohdassa C.11 ja sen alakohdissa tilastoidaan vain annetun opetuksen aika tunteina, osanottajien määrä sekä opintopisteiden määrä. **Opetuksen valmisteluun kulunut työaika ei ole tässä tilastoitavaa tietoa;** jos se haluttaisiin tilastoida, se kuuluisi kohtaan F Henkilökunta, jossa olisi mahdollista tilastoida otantana eri tehtäviin käytetty työaika henkilötyövuosiksi muunnettuna (SFS-ISO 2789:2015;6.7.6), mutta sitä ei ole Suomessa otettu yhteistilastoinnin piiriin.

C.11.1 KIRJASTONKÄYTÖN KOULUTUS / OPETUS

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Käyttäjäkoulutukseen tilastoidaan **ennalta valmistellut** asiakkaille pidetyt koulutustilaisuudet tunteina mukaan lukien kirjaston kokoelmia, palveluita ja tiloja sekä tiedonlähteiden käyttöä koskeva koulutus (SFS-ISO 2789:2015;6.2.11.b). Kaikki kirjaston asiakkaita varten suunniteltu koulutus siis kuuluu tähän, mutta ei kirjaston oman henkilökunnan koulutus. Ennalta valmistelun kriteeri täyttyy, jos koulutusta varten on tehty luentorunko tms. suunnitelma, jota käytetään, eikä sen tarvitse olla jokaista koulutuskertaa varten erikseen tehty. Koulutus voi olla myös tietylle asiakasryhmälle räätälöity.

Koulutustilaisuuteen osallistuvien vähimmäismäärää ei ole määritelty, joten myös yhdelle asiakkaalle järjestetty ennalta valmisteltu koulutus, jonka ajankohta on sovittu, on tilastoitavaa opetusta.

ISO 2789 -standardi (SFS-ISO 2789:2015;6.2.11.a) ohjeistaa laskemaan koulutustilaisuuksien lukumäärää, ei kurssien lukumäärää. KITT2:ssa ei kuitenkaan tätä tietoa kysytä, mutta standardin hengen mukaista on laskea esim. kurssin jokainen koulutuskerta itsenäisenä kirjaston antamana opetuskertana / koulutustilaisuutena. Tällöin samankin kurssin eri koulutuskertojen osallistujamäärä (SFS-ISO 2789:2015;6.2.11.c) lasketaan riippumatta siitä, onko paikalla ollut samoja tai eri henkilöitä.

On tärkeää tilastoida erityisesti myös opintopisteitä kartuttava koulutus sen sisällöstä riippumatta, mikäli kirjasto sitä antaa.

Tilastojen kansainvälisen vertailtavuuden takaamiseksi lasketaan todellisina tunteina, à 60 min., ei oppitunteina. (Yksi 45 min. oppitunti + mahdollinen/laskennallinen tauko = 1 tunti.)

Sovellusohje: Tunnit pyöristetään lähimpään puoleen tai täyteen tuntiin:

- 1 x 45 min. = 1,0 tuntia
- 2 x 45 min. ilman taukoa = 1,5 tuntia.
- 2 x 45 min. + tauko = 2,0 tuntia tauon pituudesta riippumatta.

Verkossa annettu opetus voi olla myös ennalta nauhoitettu tallenne, jonka katsoo tietty määrä opiskelijoita. Tällöin opetuksen kesto = tallenteen kesto tunteina ja osanottajamäärä = opintojakson osanottajamäärä (Huom. osanottajamäärä voi olla eri kuin kurssin loppuun suorittaneiden määrä).

Jos ennakolta valmisteltu verkko-opetus koostuu useasta osasta (esim. muutamasta videosta ja muista tiedostoista), joissa ei mahdollisesti ole perinteistä luento-osuutta eli ei lainkaan kirjaston ja asiakkaan välistä kontaktia, tilastoidaan silloinkin mahdollisuuksien mukaan kohtaan C.11.1 tallenteen kesto tunteina. Kirjaston omaa käyttöä varten voidaan kerätä tieto myös koulutuspalvelujen käyttökertojen määrä (SFS-ISO 2789:2015;6.2.11.d).

C.11.2 SUORITETTUIJEN KURSSIEN OPINTOPISTEMÄÄRÄ

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Vuoden aikana suoritettavat opintopisteet kirjasto- ja tiedonhallinnan kursseista ja verkkokursseista tilastoidaan annettujen kurssien ja verkkokurssien opintopisteisiin. Opintopisteitä laskettaessa otetaan huomioon ne opintopisteet, jotka sisältyvät korkeakoulun viralliseen opetukseen, ja niistä otetaan huomioon se osuus, jonka kirjasto on kyseisestä opetuksesta antanut.

Esimerkki: Kirjasto järjestää koko kurssin ja asiakas saa siitä esim. 5 op, kirjasto saa 5 op / osallistuja. Jos kirjasto järjestää vain osan kurssista tai vastaavan kokonaisuuden opetuksesta, se saa siitä vain sen osuuden, jonka kirjasto on järjestänyt.

Lasketaan: opintopisteet x suorittaneiden opiskelijamäärä, eli:

Suoritettujen kurssien opintopistemäärä:

Annettujen kurssien opintopistemäärä x kurssin suorittaneiden osanottajamäärä

Huom. Suoritettuihin kursseihin sisältyvät myös verkkokurssit – ks. luku C.11.3.

C.11.3 SUORITETTUIJEN VERKKOKURSSIEN OPINTOPISTEMÄÄRÄ

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Yleisohje: ks. mitä kohdassa C.11.2 on ohjeistettu.

Lasketaan: opintopisteet x suorittaneiden opiskelijamäärä, eli:

Suoritettujen verkkokurssien opintopistemäärä:

Annettujen verkkokurssien opintopistemäärä x Verkkokurssien suorittaneiden määrä.

Huom. Kenttä C.11.3 on kentän C.11.2 osajoukko, eli suoritettavat verkkokurssit sisältyvät suoritettuihin kursseihin; siten suoritettujen kurssien opintopistemäärä (C.11.2) on vähintään yhtä suuri kuin suoritettujen verkkokurssien opintopistemäärä (C.11.3).

C.11.4 VERKKOKURSSIEN SUORITTANEIDEN MÄÄRÄ

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Verkkokurssin suorittaneiden määrässä tilastoidaan sekä niiden verkkokurssien, joita ei ole virallisissa opintopisteissä, että opintopisteitä kartuttaneen kurssin suorittaneet.

D AUKIOLOAJAT JA TILAT

YLEISTÄ

Kirjastojen itsepalvelukäytön lisääntyttyä on tarvetta tilastoida kirjaston aukioloa myös siltä osin, onko kirjastossa paikalla palvelevaa henkilökuntaa vai onko se auki itsepalveluna (SFS-ISO 2789:2015;2.4.9).

Tiedot ilmoitetaan sekä pääkirjastosta että sivukirjastoista / toimipisteistä erikseen. Sivukirjastojen / toimipisteiden kohdalla ilmoitetaan keskimääräiset aukiolotunnit kussakin sivukirjastossa / toimipisteessä normaalin viikon aikana, jolloin kirjaston pääasialliset palvelut ovat käytettävissä (SFS-ISO 2789:2015;2.4.7); SFS-ISO 2789:2015;6.4.1.b). (**Maksimi tuntimäärä yhdessä toimipisteessä voi siis olla 7*24=168 t). Nämä summautuvat KITT2:ssa yhteen kirjaston ylätasolle standardin mukaisesti (SFS-ISO 2789:2015;6.4.1.c).**

Pääkirjasto on hallinnollisen yksikön se osa (osat) jossa tärkeimmät johdon toiminnot ja kirjaston keskeiset kokoelmat ja palvelut sijaitsevat. Useista sivu- tai osastokirjastoista koostuvassa hallinnollisessa yksikössä ei kuitenkaan välttämättä ole lainkaan pääkirjastoa. (SFS-ISO 2789:2015;2.1.4 sekä Huom. 1 määritelmään.)

Vaikka kokoelmat ja palvelut olisivat niin tasavertaisia, ettei pystyttäisi määrittelemään, missä tärkeä osa niistä sijaitsee, määritellään pääkirjasto sen mukaan, missä ”pääasiallinen hallinto” sijaitsee - se on esim. kirjastoyksikkö, jossa on kirjaston johtajan työhuone. Tämä vaaditaan, jotta KITT2 kykenisi laskemaan hallinnollisten yksiköiden ja pääkirjastojen määrän kansainvälistä tilastointia varten oikein.

KITT2 näyttää tilastolomakkeen samanlaisena kirjasto-organisaation kaikilla tasoilla, eli se ei osaa näyttää esim. kohdan 3.1. ja 3.2. pää- ja sivukirjaston lomaketta erikseen. Tämä kauneusvirhe on otettava huomioon kirjastoyksiköitten tietoja syötettäessä: pääkirjaston tietoja syötettäessä tietoja syötetään vain pääkirjasto-riville, ja muitten yksiköitten kohdalla tiedot syötetään muut toimipisteet -riville.

Jos kirjastolla on vain yksi toimipiste, pidetään sitä ”pääkirjastona” ja tiedot täytetään pääkirjasto-riville.

Kun aukiolotunnit ja -päivät summautuvat samalla tavalla kuin henkilötyövuodet, voidaan tunti/päivä- ja htv-lukuja käyttää laskennassa vertailukelpoisesti - esim. aukiolotunteja/päiviä per kirjastoammattilainen tms.

D.1 AUKIOLOTUNNIT

D.1.1 AUKIOLOTUNNIT VIIKON AIKANA

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Ilmoitetaan aukiolotunnit normaalin viikon aikana – aika, jolloin kirjaston pääasialliset palvelut ovat asiakkaiden käytössä.

Kirjastoyksikössä ei tarvitse olla sen aukioloaikana palvelevaa henkilökuntaa. Aukiololla ilman paikalla olevaa henkilökuntaa tarkoitetaan aikaa, jolloin kirjasto tai kirjastotoimintaan määritelty alue on *kontrolloidusti avoinna ilman läsnä olevaa henkilökuntaa*, mutta kirjastoa voi käyttää itsepalveluna. (SFS-ISO 2789:2015;2.4.7;2.4.9;6.4.1). Siten esim. ympärivuorokautinen käyttömahdollisuus, jolloin kirjastoon kuljetaan avaimella tai avainkortilla ei anna aiheutta merkityä kirjaston olevan auki 24/7.

Pää- ja sivukirjastoista ilmoitetaan aukiolotunnit erikseen sen mukaisesti, onko kirjasto ollut käytössä palveluna tai itsepalveluna (SFS-ISO 2789:2015;6.4.1).

Huom KITT2:n aukioloaikojen laskentalogiikka on korjattu automatisoimalla palvelu- ja itsepalveluaukiolojen yhteenlaskenta, minkä johdosta enää ei voi kirjoittaa summariveille.

Aiemmin sama tieto viikon aukioloajoista summautui kahteen paikkaan, ja tiedot saattoivat poiketa toisistaan tallennusvirheitten vuoksi.

Seuraavien, aiemmin syöttökenttien laskenta on automatisoitu:

- Pääkirjasto (UI:268, STAT:304, ROLE: 8)
- Muut toimipisteet (UI:269, STAT:305, ROLE: 8)

Seuraavat kentät, joissa saman otsikon alla olevat luvut olivat ristiriidassa keskenään, on poistettu:

- Pääkirjasto yhteensä (UI:634, STAT:1088, ROLE: 8) – sen korvaa automatisoitu kenttä Pääkirjasto (UI:268, STAT:304, ROLE: 8)
- Muut toimipisteet yhteensä (UI:637, STAT:1093, ROLE: 8) – sen korvaa automatisoitu kenttä Muut toimipisteet (UI:269, STAT:305, ROLE: 8)
- Aukiolotunnit viikon aikana yht. (UI:638, STAT:1094, ROLE: 8) – sen korvaa automatisoitu kenttä D.1.1 Aukiolotunnit viikon aikana (UI:120, STAT:303, ROLE: 8)

Nyt laskenta tapahtuu siis automaattisesti ja muutoksesta on seuraavat hyödyt:

- Kohdan D syöttökenttien määrä väheni kuudesta neljään
- Sama tieto ei enää ole kahdessa kentässä
- Koska käsin laskentaa ei tarvita, virhemahdollisuus ja ristiriitaisuudet saman otsikon alla olevissa luvuissa poistuivat
- Täsmentyneen laskennan ansiosta kirjastojen aukiolotuntien määrä keskimäärin nousi tai säilyi ennallaan, eli laskenta on nyt aiempaa luotettavampaa

Kaikki kirjastot eivät ole tähän mennessä eritelleet aukioloaikojaan palvelun ja itsepalvelun perusteella, mutta jatkossa on valittava, kumpaan kenttään aukioloaikansa merkitsee.

Kirjastojen, jotka eivät aiemmin ole eritelleet aukioloaikojaan tiedot säilyvät summakentissä kokoodattuina.

D.2 AUKIOLOPÄIVÄT

D.2.1 AUKIOLOPÄIVIEN MÄÄRÄ TILASTOINTIKAUDELTA

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Aukiolopäivät (SFS-ISO 2789:2015;6.4.2) ilmoitetaan koko tilastokaudelta (vuodelta) erikseen sekä pääkirjastosta että muista toimipisteistä. Ilmoitetaan kustakin toimipisteestä *toteutuneet* aukiolopäivät (=maksimiluku *yhdessä toimipisteessä voi siis olla 365 pv*).

D.3 ASIAKASPAIKAT

D.3.1 LUKU- JA TYÖSKENTELYPAIKAT YHTEENSÄ ***

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Asiakaspaikat ilmoitetaan tilanteen 31.12. mukaisena. Ilmoitetaan tilastointikauden lopussa asiakkaiden käytössä kirjastossa olevat luku- ja työskentelypaikat yhteensä sekä erikseen ryhmätyötiloissa ja tutkijanhuoneissa olevat tilastoidaan omassa kohdassaan.

Tässä ilmoitettaviin lukuihin sisältyvät myös kirjaston ne luku- ja työskentelypaikat, joista on mahdollisuus ottaa Internet-yhteys kirjaston verkon kautta asiakkaan omalla tietokoneella (*SFS-ISO 2789:2015;2.2.17;6.4.3*).

Yleensä ryhmätyötilalla tarkoitetaan erillistä tilaa, mutta joissakin erityistilanteissa, joissa ryhmätyöskentelymahdollisuus on järjestetty avotilaan, se voidaan laskea ryhmätyötilaksi.

D.4 TYÖASEMAT

D.4.1 ASIAKKAIDEN KÄYTÖSSÄ OLEVIEN TYÖASEMIEN MÄÄRÄ

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Tieto ilmoitetaan →tilastointivuoden 31.12. tilanteen mukaisena.

Tässä tilastoidaan asiakkaiden käytössä olevat kirjaston omistamat työasemat. Työasema voi olla liitetty verkkoon tai olla erillinen. Suomen tieteellisten kirjastojen tilastoinnissa ei siis ole omaksuttu Kansainvälisen standardin tarjoamaa mahdollisuutta tilastoida erikseen niitä asiakaspaikkoja, joista on mahdollisuus ottaa Internet-yhteys (*SFS-ISO 2789:2015;6.4.3; Huom. 2*). Myös kirjaston ulkopuolelle sijoitetut, mutta kirjaston omistamat työasemat tai työasemat, joiden ylläpidosta kirjasto vastaa, lasketaan. (*SFS-ISO 2789:2015;2.4.8;6.4.4*.) Kansainvälisessä ohjeistuksessa ei edellytetä, että työaseman kone olisi ns. pöytämalli, joten myös asiakkaille lainattavat kannettavat tietokoneet lasketaan mukaan.

D.4.2 HENKILÖKUNNAN TYÖASEMIEN MÄÄRÄ

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Tieto ilmoitetaan →tilastointivuoden 31.12. tilanteen mukaisena.

Lasketaan työasemat, jotka ovat ainoastaan henkilökunnan käytössä riippumatta siitä onko niistä yhteys Internetiin vai ei.

D.4.3 ASIAKKAIDEN KÄYTÖSSÄ OLEVAT INTERNET-YHTEYDET

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Tieto ilmoitetaan →tilastointivuoden 31.12. tilanteen mukaisena.

Asiakkaiden käytössä olevia Internet-yhteyksiä tilastoitaessa otetaan huomioon **sekä kirjaston tarjoamat työasemat, joista on Internet-yhteys, että asiakkaitten omilla tietokoneillaan tai mobiililaitteillaan kirjaston verkkoon kirjautumalla käyttämät Internet-yhteydet**. Tämä tieto kertoo, missä määrin kirjasto toimii asiakkailleen väylänä Internet-palveluihin joko työasemiensa tai tarjoamansa Internet-yhteyden ansiosta. (SFS-ISO 2789:2015;6.2.12.4.)

Internet-käytön tarkka tilastointi on kuitenkin mahdollista vain, jos asiakkaiden on rekisteröidyttävä tai autentikoitava itsensä verkkoon kirjautuessaan. Jos autentikointiin perustuvia tietoja ei ole käytettävissä, Internet-käyttö voidaan arvioida haastatteleamalla asiakkaita. (SFS-ISO 2789:2015;6.2.12.4; HUOM. 2 määritelmään.)

D.4.4 ASIAKKAIDEN KÄYTÖSSÄ OLEVIEN LISÄLAITTEIDEN MÄÄRÄ

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Tieto ilmoitetaan →tilastointivuoden 31.12. tilanteen mukaisena.

Lisälaitteilla, jotka ovat asiakkaiden itsepalvelukäytössä, tarkoitetaan kopiokoneita, tulostimia ja skanneereita (SFS-ISO 2789:2015;6.4.5) mutta myös muita itsepalvelukäytössä olevia laitteita, kuten mikrofilmin lukulaitteita, lainaus- ja palautusautomaatteja ym.

Myös asiakkaiden käytössä olevat elektronisten kirjojen lukijat soveltuvat laskettavaksi tässä (SFS-ISO 2789:2015;6.4.7).

D.5 KIRJASTON TILAT

D.5.1 KIRJASTON KÄYTÖSSÄ OLEVAT TILAT

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Kirjaston käytössä olevat tilat ilmoitetaan tilanteen 31.12. mukaisena.

NETTOPINTA-ALAN LASKEMINEN

Luvut ilmoitetaan *nettopinta-alana*, eli eteistiloja, liikennöitäviä alueita (esim. porras- ja yleiset käytävätilat, hissit) tai huoltotiloja (esim. siivousvälinevarastoja) ei lasketa mukaan.

Mukaan lasketaan kaikki asiakastilat, myös rentoutumiseen ja keskusteluun tarkoitettut alueet, kokoelmatilat, kirjaston hallinnon ja teknisten palvelujen tilat, näyttely- ja kokoustilat, välinevarastot, hyllyjen väliset käytävätilat, saniteettitilat ja kaikki muu kirjaston aineistoille ja palveluille varatut tilat.

(SFS-ISO 2789:2015;6.4.8.1).

Myös ryhmätyötilat ja asiakkaiden käytössä olevat tutkijain huoneet soveltuvat laskettaviksi tässä.

Ks. tarkempi laskentaohje jäljempänä.

On tärkeää, että tässä lasketaan kaikki em. tilat ja että niitä vastaavat joko todelliset tai laskennalliset kulut ilmoitetaan kohdassa E.1.1.4 Tilakulut tai laskennalliset tilakulut.

ASIAKASPALVELUTILAT (SIS. AVOKOKOELMATILAT)

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Mukaan lasketaan kaikki asiakastilat, myös rentoutumiseen ja keskusteluun tarkoitettut alueet, avokokoelmatilat ja kaikki muu kirjaston palveluille varatut tilat. Myös ryhmätyötilat ja asiakkaiden käytössä olevat tutkijain huoneet lasketaan tässä.

MUUT KIRJASTOTOIMINTAAN TARVITTAVAT TILAT

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Mukaan lasketaan suljetut kokoelmatilat, kirjavarastot, kirjaston hallinnon ja teknisten palvelujen tilat, henkilökunnan työhuoneet ja sosiaaliset tilat, välinevarastot. Suljettujen kokoelmien tilat ilmoitetaan erikseen ja ne sisältyvät ilmoitettuun lukuun Muut kirjastotoimintaan tarvittavat tilat.

MUUT TILAT (KOKOUS, NÄYTTELY YMS. TILAT)

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Mukaan lasketaan kaikki ne kirjaston käytössä olevat tilat, jotka eivät sovellu ilmoitettaviksi edellisissä kohdissa, kuten näyttely- ja kokoustilat sekä muut kirjaston kanssa samassa rakennuksessa olevat tilat, joita kirjasto käyttää.

D.5.2 KIRJASTORAKENNUKSEN KOKONAISPINTA-ALA NELIÖMETREINÄ

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Kirjastorakennusten pinta-ala ilmoitetaan *kokonaispinta-alana* neliömetreinä eli se sisältää myös ne tilat, joita ei ilmoiteta kohdassa D.5.1 (*SFS-ISO 2789:2015;6.4.8.3*).

Kansallinen ohje Jos kirjastolla ei ole omaa rakennusta, mutta se on kuitenkin selvästi oma kokonaisuutensa, josta voidaan ilmoittaa kokonaispinta-ala, se ilmoitetaan tässä.

Mikäli kirjaston omaa pinta-alaa ei pystytä rajaamaan selvästi, ilmoitetaan sama pinta-ala kuin kohdassa D.5.1.

D.5.3 HYLLYTILA

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Kirjaston kokoelmakäytössä olevat hyllytilat ilmoitetaan hyllymetreinä yhteensä (kokoelmien laajuus hyllymetreinä) ja siitä se osuus joka on avokokoelmina hyllymetreinä (*SFS-ISO 2789:2015;6.4.8.4*).

Huom. Voimassa oleva kirjastotilastostandardi kumoaa KITT-ohjausryhmän 17.10.2007 päätöksen täyttämättömien →hyllymetrien laskemisesta ja se painottaa nimenomaan kokoelmien laajuutta hyllymetreinä, ei kokonaishyllytilaa (*SFS-ISO 2789:2015;6.4.8.4*).

Kansainvälisen vertailukelpoisuuden vuoksi vuoden 2016 tilastoinnista lukien täyttämättömiä hyllyjä ei lasketa mukaan, vaan lasketaan vain kokoelmien laajuus hyllymetreinä, vuoden 2015 tilasto oli viimeinen, jossa laskenta tehtiin vanhaan tapaan.

Lainassa oleva materiaali tai vajaa hylly: noudatetaan tämän oppaan Sanasto-osassa olevaa ohjetta →hyllymetrin arvioinnista.

E TALOUS

YLEISTÄ

Taloustiedot ilmoitetaan *tuhansina euroina (x 1000 €)* ja *yhden desimaalin tarkkuudella siten kuin ne ovat toteutuneet* → tilastointivuoden aikana 1.1.–31.12.

Menot tulee ilmoittaa todellisina. Kirjanpidollisia meno- ja tulovaroja (siirtovelat ja -saamiset) ei ilmoiteta.

Meno ilmoitetaan verollisena, jos kirjasto maksaa arvonlisäveron saamatta siitä palautusta.

Meno ilmoitetaan ilman arvonlisäveroa, jos arvonlisävero palautuu kirjaston resurssiksi, ei kehysorganisaatiolle.

E.1 TOIMINTAKULUT (ILMOITETTU 1000 EUROINA)

Taloustiedot ilmoitetaan *tuhansina euroina (x 1000 €)* ja *yhden desimaalin tarkkuudella*.

E.1.1 TOIMINTAKULUT YHTEENSÄ

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Toimintakuluihin (kirjaston toimintaan käytetyt kulut) kuuluvat henkilöstömenot, vuokrat, aineiston ja lisenssien hankinnat, kokoelmien sidotuksen kulut, tietoverkkokustannukset (käyttö ja ylläpito), tietoliikennekustannukset, kiinteistökulut (sähkö, vesi, jätevesi, lämmitys jne.), kaluston ja tarpeiston korjaus- ja kunnossapitokulut, tapahtumien järjestämisen kustannukset jne. Arvonlisävero otetaan huomioon kuluksi, jos se on maksettu saamatta siitä palautusta. (SFS-ISO 2789:2015;2.6.3).

Menot tulee kirjata **rahoituslähteestä riippumatta**, vaikka ainoastaan aineistonhankintamenot eritellään rahoituslähteen mukaisesti.

E.1.1.1 HENKILÖSTÖKULUT

HENKILÖKUNNAN PALKAT JA SIVUKULUT

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Henkilöstökuluihin ilmoitetaan henkilökunnan palkat sivukuluineen (työnantajan lakisääteiset ja vapaaehtoiset sosiaalivakuutusmaksut, tapaturmavakuutus, työttömyysvakuutus, eläkevakuutus, ryhmähenkivakuutus) ja muut vastaavat kulut (SFS-ISO 2789:2015;6.6.1.1.a).

Eri henkilökuntaryhmien kuten kirjastoammatillisen henkilökunnan ja asiantuntijoiden palkkamenot voidaan tilastoida erikseen kirjaston omia raportointitarpeita varten, mutta eriteltyä tietoa ei kerätä Yhteis-tilastoon.

Tiedot otetaan kehysorganisaation tilinpäätöstiedoista.

HENKILÖKUNNAN KOULUTUSKULUT

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Henkilökunnan koulutuskuluissa ilmoitetaan koulutukseen osallistumiseen liittyvät kulut: ulkopuolisille kouluttajille maksetut kurssimaksut ja -materiaalit sekä matka- ja päivärahat. Koulutukseen käytetyn ajan palkkausta ei lasketa mukaan. (SFS-ISO 2789:2015;6.6.1.1.b.; Huom. 1).

E.1.1.2 KIRJASTOAINEISTOKULUT

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Kirjastoaineistokuluihin ilmoitetaan kaikki kirjastoaineistokulut, myös verkkoaineiston hankinta- ja lisenssimaksut sekä käyttöoikeusmaksut. Tiedot ilmoitetaan aineistoryhmittäin.

E.1.1.2.1 PAINETTU AINEISTO

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Painetun aineiston hankintakustannuksista eritellään kausijulkaisut, painetussa muodossa hankitut kurs- sikirjat ja muut monografiat sekä painetun aineistoin kustannukset yhteensä.

E.1.1.2.2 ELEKTRONINEN AINEISTO

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Elektronisen aineiston hankintakustannuksista eritellään kausijulkaisut, verkossa olevat kurssimateriaalit, elektroniset kirjat sekä muu elektroninen aineisto ja lasketaan kustannukset yhteensä.

E.1.1.2.3 MUU AINEISTO

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Muun kirjastoaineiston hankintakuluissa ilmoitetaan kaikki ne kirjastoaineiston hankintakulut, jotka eivät sovi edellä esitettyihin luokkiin.

E.1.1.3 KOKOELMIEN HUOLTO

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Kaikki kokoelmien huoltoon liittyvät kulut: *ulkoistetut* sitomo- ja konservointipalvelut, *ulkoistetut* digitointipalvelut sekä muut kokoelmien huoltokulut. Jos kirjastossa on sitomo, sen henkilökunnan palkkakuluja ei ilmoiteta tässä, vaan ne sisältyvät henkilöstökuluihin. (SFS-ISO 2789:2015;6.6.1.4.)

E.1.1.4 TILAKULUT TAI LASKENNALLISET TILAKULUT

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Tilakustannuksiin luetaan *todelliset tai laskennalliset tilakustannukset*, joista ei ole vähennetty mahdollisia tuloja (esim. ulkopuolisen vuokraamien tilojen vuokrat tms.). *Tilakustannukset ilmoitetaan riippumatta siitä ovatko ne jyvitetty vai ei.*

Tilakustannuksiin kuuluvat kaikki vuokra-, kunnossapito- ja huoltokulut (lämmitys, valaistus, vesi- ja jätevesimaksut) (SFS-ISO 2789:2015;6.6.1.5).

Laskennalliset tilakustannukset saadaan laskemalla kirjaston kiinteistön / korkeakoulun tiedossa oleva nettiövuokra kertaa vuokra-ala (vuodessa). **Laskennalliset tilakustannukset on otettava huomioon myös kirjaston epäsuorassa rahoituksessa.**

Esim. Vaikka useimpien kirjastojen maksettavaksi tulevat tilakulut, niin osa kirjastoista – esim. laitospirjastoista – saattaa olla laitosten tiloissa niin, että maksua ei tule kirjastolle. Jos tällainen kirjasto kuitenkin kuuluu kirjastolaitokseen, sen laskennalliset tilakulut tulee huomioida sekä epäsuorassa rahoituksessa että **laskennallisissa tilakustannuksissa.**

E.1.1.5 TIETOTEKNIikka JA TIETOLIIKENNE

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Tähän kohtaan kuuluvat tietokone-, tietoverkko-, ohjelmistolisenssi- ja tietoliikennekulut (SFS-ISO 2789:2015;6.6.1.6). Myös esim. palvelimien ylläpitokulut ilmoitetaan tässä.

Niitä voi olla joissakin tapauksissa vaikea erottaa kehysorganisaation kuluista. Tässä tapauksessa ne on arvioitava ja ilmoitettava että ne on arvioitu.

Atk-henkilöstön palkkausta ei ilmoiteta tässä, vaan jos kirjasto niitä maksaa, ne sisältyvät henkilöstökuluihin.

E.1.1.6 MUUT KULUT

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Tähän kohtaan merkitään kaikki ne toimintakulut, jotka eivät sovi edellisiin kohtiin. Näitä kuluja voivat olla esim. poimintaluetteloinnin tietokantamaksut, kopiointikulut, postimaksut, palvelujen markkinoinnin kulut, tapahtumien ja näyttelyiden kustannukset, kirjoitusmateriaalit, vakuutusmaksut, puhelinmaksut, konsultointi, muiden kuin tietoteknisten laitteiden huoltomaksut sekä lainojen korot (SFS-ISO 2789:2015;6.6.18).

E.2 KIRJASTOAINEISTOKULUT KOKO ORGANISAATIOSSA

E.2.1 KIRJASTOAINEISTOKULUT ORGANISAATIOSSA YHTEENSÄ

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Koska organisaatiot voivat hankkia kirjastoaineistoa myös muuta kautta kuin kirjaston budjetin kautta, tämän ns. epäsuoralla rahoituksella katetun aineistonhankinnan tilastoiminen on tärkeää.

Kirjastoilla saattaa myös olla yhteisprojekteja (toisen kirjaston tai muun organisaation kanssa), joiden aikana hankitaan kirjastoaineistoa projektin rahoituksella.

Laskemalla yhteen kirjaston budjettivaroin ja epäsuoralla rahoituksella sekä yhteisprojektien rahoituksella hankittu aineisto saadaan kokonaiskuva organisaatiossa kirjastoaineistoon käytetyistä varoista.

E.2.1.1 EPÄSUORALLA RAHOITUKSELLA KATETUT AINEISTONHANKINTAKULUT

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Tässä kohdassa ilmoitetaan epäsuoralla rahoituksella hankitun aineiston kulut ja niiden jako on sama kuin kohdassa, jossa ilmoitetaan kirjaston budjettivaroin hankittu aineisto. *Näitä kuluja ei saa ilmoittaa siellä.*

Tarvittaessa tästä voidaan antaa arvio.

Epäsuora rahoitus voi olla esim. kehysorganisaation osastojen tai laitosten kautta tai avoimen korkeakoulun kautta osoitettuja varoja kirjastolle tai esim. kirjaston kokoelmiin muulla kuin kirjaston budjettirahoituksella tehtyjä hankintoja. Se voi olla esim. laitoksille tai avoimelle korkeakoululle osoitettuja varoja, jolla hankitaan kirjallisuutta, yhteyksiä elektroniseen aineistoon tms.

E.2.1.1.1 PAINETTU AINEISTO

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Painetun aineiston epäsuoralla rahoituksella maksetuista hankintakustannuksista eritellään kausijulkaisut, painetussa muodossa hankitut kurssikirjat ja muut monografiat sekä painetun aineistoin kustannukset yhteensä.

E.2.1.1.2 ELEKTRONINEN AINEISTO

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Elektronisen aineiston epäsuoralla rahoituksella maksetuista hankintakustannuksista eritellään kausijulkaisut, verkossa olevat kurssimateriaalit, elektroniset kirjat sekä muu elektroninen aineisto ja lasketaan kustannukset yhteensä.

E.2.1.2 KIRJASTOAINEISTOKULUT (KIRJASTON BUDJETTI)

Tyyppi: AL

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Automaattisesti laskettava kenttä, johon KITT2 siirtää tiedon kohdasta E.1.1.2 Kirjastoaineistokulut

E.2.1.3 KESKITETYLLÄ RAHOITUKSELLA HANKITTU ELEKTRONINEN AINEISTO

E.2.1.3.1 AINEISTONHANKINNAT YHTEISPROJEKTIEIN RAHOITUKSELLA

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Tieto yhteisprojektien rahoituksella hankitusta aineistosta merkitään tähän. Kirjastojen välisissä yhteisprojekteissa yhteistyökirjastojen tulee sopia tietojen ilmoittaminen siten, että sama tieto ei tule yhteistilastoon kahdesti.

Tähän kohtaan ei tule merkitä Opetusministeriön myöntämää keskitettyä tukea korkeakoulukirjastojen elektronisen aineiston hankintaan - **ks. luku Lisätietoja**

E.3 PÄÄOMAKULUT

YLEISTÄ

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Suuret investointikulut, jotka ***budjetoidaan erikseen ja jotka eivät sisälly kirjaston normaalitoimintoihin osoitettaviin budjettivaroihin***, ilmoitetaan tässä. Tällaisia ovat rakennushankkeet, suuret kalustushankinnat, palvelinten hankinnat, uuden kirjastojärjestelmän hankinnat yms.

Investoinnit eivät saa sisältyä kirjaston ilmoittamiin toimintakuluihin (luku E.1 Toimintakulut (ilmoitettu 1000 euroina)), mutta kirjaston *vuotuisen budjettiin* sisältyvät kaluste- ja mikrohankinnat sen sijaan ilmoitetaan siellä.

E.3.1.1 RAKENTAMINEN

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Suuret investointikulut, kuten rakennushankkeet ja uuden kirjastorakennuksen suuret kalustushankinnat ym. vastaavat rakentamiseen liittyvät investoinnit ilmoitetaan tässä.

E.3.1.2 TIETOJÄRJESTELMÄT

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Esimerkki Kirjasto hankkii uuden kirjastojärjestelmän ja sitä varten uuden palvelimen. Ohjelmiston ja palvelimen hankintakulut ovat pääomakuluja. Kirjastojärjestelmän ylläpitämisestä vuosittain aiheutuvat kulut ovat toimintakuluja.

E.3.1.3 MUUT

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Tähän tilastoidaan ne pääomakulut, jotka eivät sovi edellisiin kohtiin.

Myös kirjaston perustamiseksi tehdyt normaalia suuremmat aineistohankinnat ovat pääomakuluja, vuosittainen hankinta hankintakuluja.

E.4 KIRJASTON RAHOITUS

YLEISTÄ

Kirjaston rahoitus eritellään rahoituslähteen mukaan. On huolehdittava, että samaa rahoitusta ei ilmoiteta kahdessa eri kohdassa. Kirjaston kehysorganisaatioltaan saama budjettirahoitus jaetaan suoraan rahoitukseen ja epäsuoraan rahoitukseen. Kohdassa ilmoitetaan →tilastointivuodelle myönnetyt määrärahat ja toimintavuoden aikana hankitut tulot. Kohdassa E.4.1.2 ilmoitetaan myös kirjaston hanke- ja projektirahoitus.

Myönnettyjen määrärahojen ja tulojen osalta tulee ilmoittaa vain ko. vuodelle myönnetyt, ilman siirtomäärärahoja. Jos siirtomäärärahat ilmoitettaisiin, tulisi sama raha ilmoitettua tilastoon useamman kerran, mikä antaisi väärän kuvan talouskehityksestä. Sen sijaan rahan käytössä tulee ilmoittaa kaikki käytetyt määrärahat, myös käytetyt siirtomäärärahat.

E.4.1 KIRJASTON RAHOITUS YHTEENSÄ

Tyyppi: AL

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Lukuun sisältyy kaikki kirjaston saama rahoitus rahoituslähteen mukaisesti eriteltynä, myös projekti- ja hankerahoitus sekä maksupalvelutulot.

E.4.1.1 RAHOITUS OMALTA KEHYSORGANISAATIOLTA

E.4.1.1.1 SUORA BUDJETTIRAHOTUS

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Suora budjettirahoitus on omalta kehysorganisaatiolta kirjaston normaalitoimintaan saatua rahoitusta.

E.4.1.1.2 EPÄSUORA BUDJETTIRAHOTUS

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Ilmoitetaan sellainen rahoitus, jonka kehysorganisaatio (tai esim. yliopiston laitos) on maksanut ja joka on tullut kirjaston resurssiksi niin, että se **ei ole sisällynyt kirjaston alkuperäiseen vuosibudjettiin**.

Tähän **rahoitusosuuteen** lasketaan siis mm. **laitosten tai kehysorganisaation keskushallinnon maksamat tilakustannukset, aineistokulut, henkilökunta- ym. kulut ja niiden tulee näkyä myös kuluissa**.

Esimerkki: Vaikka useimpien kirjastojen maksettavaksi tulevat *tilakulut*, niin osa kirjastoista – esim. laitospkirjasto – saattaa olla laitosten tiloissa niin että maksua ei tule kirjastolle. Jos tällainen

kirjasto kuitenkin kuuluu kirjasto-organisaatioon, sen laskennalliset tilakulut tulee huomioida sekä rahoituksessa että kuluissa.

E.4.1.1.3 HANKE- JA PROJEKTIRAHOITUS

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Kirjaston hanke- ja projektirahoitukseen ilmoitetaan *kehysorganisaatiolta* tähän tarkoitukseen saatu rahoitus.

Projektit ja hankkeet ovat *etukäteen suunniteltuja, niille on anottu ja saatu rahaa kehysorganisaatiolta ja ne on kirjattu suunnitelmiin.*

E.4.1.2 MUU JULKINEN RAHOITUS

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Muu julkinen rahoitus voi olla esimerkiksi opetusministeriöltä, Suomen Akatemialta tai muulta julkiselta taholta saatua rahoitusta tai EU:n projekti- tai hankerahoitusta. Muista julkisista lähteistä saatu hanke- ja projektirahoitus esitetään tässä kohdassa erikseen.

E.4.1.3 YKSITYINEN RAHOITUS

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Yksityistä rahoitusta voi olla esim. yritysten tai yhteisöjen antama rahoitus kirjastoaineistojen hankintaan tai säätiöiden ja seurojen maksamat korvaukset niiden kirjastokokoelmien sijoittamisesta kirjastoon ja hoitamisesta. On syytä muistaa ilmoittaa myös yliopiston rahastojen varat.

E.4.1.4 MAKSULLISEN PALVELUN TULOT

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Tässä kohdassa ilmoitetaan kaikki laskutetut tulot ilman mitään vähennyksiä. Niitä ei eritellä maksulähteen mukaisesti, vaan ilmoitetaan vuoden aikana saadut tulot kokonaisuutena.

Maksullisen palvelun tuloja ovat esim. kirjastopalveluista saadut tulot, mm. kaukopalvelusta, tietopalvelusta, jäljennepalvelusta, varauksista, karhuista tms. saadut maksut, jotka kirjasto perii asiakkaaltaan - myös korkeakoulun laitoksilta tai muilta organisaatioilta.

Tässä kohdassa ilmoitetaan myös sisäiset tulot, jos niitä on.

E.4.1.5 YHTEISPROJEKTIEIN RAHOITUS

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Tieto kirjastojen tai kirjaston ja muun organisaation välisten yhteisprojektien rahoituksesta merkitään tähän. Kirjastojen välisissä yhteisprojekteissa yhteistyökirjastojen tulee sopia tietojen jakaminen kirjastojen kesken siten, että sama tieto ei tule yhteistilastoon kahdesti.

E.4.1.6 MUU RAHOITUS

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Muuna rahoituksena ilmoitetaan kaikki sellainen rahoitus, joka ei sovellu mihinkään edellä esitetyistä kohdista.

E.5 LISÄTIETOJA

YLEISTÄ

Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) myöntämä aineistomääräraha korkeakoulukirjastojen elektronisen aineiston hankintaan jyvitetään Kansalliskirjastossa ja kirjastokohtainen tieto myönnetystä rahasta löytyy HALTI-tietokannasta.

Tätä ei lasketa tilastossa yhteen kirjaston muun resursoinnin tai kustannusten kanssa, koska OKM:n aineistomääräraha ei missään vaiheessa kulje kirjastojen tai niiden kehysorganisaatioiden budjetin kautta. Tästä on poikkeuksena Kansalliskirjasto, jonka budjettiin mainittu raha tulee ja Kansalliskirjasto merkitsee tämän rahan omiin taloustietoihinsa (Toimintamenot-kohtaan).

E.5.1 KIRJASTON BUDJETTIIN SISÄLTYVÄT FINELIBIN LISENSSIMAKSUT / E.5.2 KEHYSORGANISAATION BUDJETTIIN SISÄLTYVÄT FINELIBIN LISENSSIMAKSUT

Tyyppi: SK

Käyttö: Lisätietokenttä

Koska kohdassa E.1.1.2.2 esitetään kaikki elektronisen aineiston kulut erittelemättä, kirjastot voivat ilmoittaa itse maksamansa FinELib-aineistojen osuuden tässä.

E.5.2 KEHYSORGANISAATION BUDJETTIIN SISÄLTYVÄT FINELIBIN LISENSSIMAKSUT

Tyyppi: SK

Käyttö: Lisätietokenttä

E.5.3 KÄYTETTY OKM:N AINEISTOMÄÄRÄRAHA ELEKTRONISTEN AINEISTOJEN HANKINTAAN / E.5.4 MYÖNNETTY OKM:N AINEISTOMÄÄRÄRAHA ELEKTRONISTEN AINEISTOJEN HANKINTAAN

Tyyppi: SK

Käyttö: Lisätietokenttä

Tämän kohdan avulla kirjastot voivat osoittaa minkä verran ne ovat saaneet ja käyttäneet Kansalliskirjaston kautta kulkevaa määrärahaa elektronisten aineistojen hankintaan, jota ilman ne tarvitsisivat vastavan summan enemmän omaan tai kehysorganisaationsa budjettiin voidakseen tarjota asiakkailleen aineistoa nykyisessä laajuudessaan. Tämä kohta on siis tärkeä tieto kirjastoille ja kehysorganisaatioissa kirjastoasioista päättävälle.

FinELib-aineistoihin kohdennettu aineistokohtainen määräraha löytyy Halti-tietokannasta (<https://halti.kansalliskirjasto.fi/login.php>, polku: organisaatio-välilehti --> aineistomäärärahat; (vierailtu 28.11.2018).

F HENKILÖKUNTA

F.1 KIRJASTON HENKILÖKUNTA

HENKILÖTYÖVUOSI

Laskettaessa henkilökunnan työaikaa käytetään käsitettä →henkilötyövuosi (htv), joka kuvaa vuoden aikana kirjaston palveluksessa olleen henkilöstön määrää täysipäiväiseksi muunnettuna. Yksi henkilötyövuosi on siis työaika, minkä yksi kokopäiväinen työntekijä tekee vuodessa eli 12 x kuukauden työtunnit.

Vuosiloma ja muut palkalliset poissaolot sisältyvät henkilötyövuosiin. Palkattomat poissaolot eivät sisälly.

Htv-luku ilmoitetaan →tilastointivuoden summana ajalta 1.1.–31.12.

Henkilötyövuosien laskennassa käytetään kahta desimaalia, mutta **laskelman lopputulos ilmoitetaan tietokantaan pyöristettynä yhden desimaalin tarkkuudelle.**

Henkilöstön määrä voi vaihdella paljonkin vuoden aikana, joten henkilötyövuosi kuvaa paremmin vuoden aikana palvelussuhteessa olleen henkilöstön määrää kuin pelkkä henkilöstön lukumäärä 31.12. Osan vuotta kestäneet tai osa-aikaiset palvelussuhteet muutetaan täysiksi henkilötyövuosiksi (laskentaohje jäljempänä).

Henkilötyövuodet ilmoitetaan tietokantaan yhden desimaalin tarkkuudella.

Osa-aikaisen työntekijän henkilötyövuodet saadaan kaavasta:

$$\left(\frac{\text{tehty viikkotyöaika } h}{\text{vakioviikkotyöaika } h}\right) * \left(\frac{\text{tehty vuosityöaika } kk}{\text{vakiovuosityöaika } kk}\right) = htv$$

Esimerkki:

Osa-aikainen työntekijä työskentelee puoli vuotta 20 h/viikko. Jos vakiotyöaika on 36,25 h/viikko:

$$\left(\frac{20}{36,25}\right) * \left(\frac{6}{12}\right) = 0,28 = 0,3 htv$$

Tässä ilmoitettavan henkilökunnan tulee näkyä henkilöstökuluissa (vrt. luku E.1.1.1 Henkilöstökulut).

Ilmoitetaan:

- kaikki, jolle on maksettu palkkaa →tilastointivuonna
- työllistettyjen ja palkkaa saavien harjoittelijoiden tekemät henkilötyövuodet →tilastointivuonna (kohdassa kirjaston ulkopuolisella rahoituksella palkattuja (SFS-ISO 2789:2015;6.7.2.c).
- apurahoilla työskentelevät

Ei ilmoiteta:

- työvalmennettavia
- työkokeilussa olevia
- muuta henkilökuntaa, josta ei tule organisaatiolle palkkakustannuksia

- kirjaston kehysorganisaatiossa tehtyä hallinnollista työtä kirjaston hyväksi (esim. palkanlaskenta, kirjanpito, vahtimestarit)

Kun tiedetään kaikki kirjastossa tehdyt henkilötyövuodet, voidaan laskea:

Kaikki htv:t - maksullisen palvelutoiminnan rahoituksella palkattujen htv:t - ulkopuolisella rahoituksella palkattujen htv:t = kirjaston rahoituksella palkattujen htv:t

Yllä oleva kuvaa organisaation resursointia ja on usein lähellä niiden vakinaisten virkojen määrää ja muuta pysyväisluonteista henkilökuntaa, jotka kirjasto on voinut palkata.

F.1.1 HENKILÖSTÖN MÄÄRÄ VUODEN LOPUSSA

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Tässä ilmoitetaan henkilöstön määrä (= **pääluku, joka on aina kokonaisluku eli ei puolikkaita päitä - myös osapäiväisesti työskentelevä on kokonainen ihminen**) → tilastointivuoden lopussa tilanteen 31.12. mukaisesti (SFS-ISO 2789:2015;6.7.2.a).

F.1.2 HENKILÖTYÖVUODET (HTV), JOISTA

Tyyppi: AL

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

KIRJASTON RAHOITUKSELLA PALKATUJA (HTV)

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Kirjaston rahoituksella palkatun henkilöstön kulujen tulee näkyä vastaavasti henkilöstökuluissa asianomaisessa kohdassa.

MAKSULLISEN PALVELUTOIMINNAN RAHOITUKSELLA PALKATUJA (HTV)

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Maksullisen palvelutoiminnan rahoituksella palkatun henkilöstön kulujen tulee näkyä vastaavasti henkilöstökuluissa asianomaisessa kohdassa.

KIRJASTON ULKOPUOLISELLA RAHOITUKSELLA PALKATTUJA (HTV)

Tyyppi: SK

Käyttö: Vaikuttaa tunnuslukulaskentaan

Tähän merkitään muulla julkisella tai yksityisellä rahoituksella palkatut (htv) (SFS-ISO 2789:2015;6.7.2.c). Vastaavan kulun pitää näkyä henkilöstökuluissa asianomaisessa kohdassa.

F.1.3 HENKILÖTYÖVUOSISTA

KIRJASTOAMMATILLINEN HENKILÖKUNTA (HTV)

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Kirjastoammatillisella henkilökunnalla tarkoitetaan kirjasto- ja informaatioalan koulutuksen joko toisella asteella tai ammattikorkeakoulussa suorittaneita tai yliopistossa vähintään aineopinnot tai laajan täydennyskoulutuksen informaatio- ja kirjastoalalta suorittaneita henkilöitä *ja* jonka viran tai toimen hoitamisessa tarvitaan kirjastoammatillista osaamista.

JOISTA YLEMMÄN KORKEAKOULUTUTKINNON SUORITTANEITA (HTV)

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Tässä tarkoitetaan nimenomaan sellaista kirjastoammatillista henkilökuntaa, joka on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon.

MUUT ASiantuntijat (HTV)

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Muiden asiantuntijoiden ryhmään kuuluvat esim. web-toimittajat, atk-henkilökunta, henkilöstöhallinnon henkilökunta, kirjansitojat jne. joiden työ on kirjaston toiminnan kannalta keskeistä. Asiantuntijat saattavat olla myös korkeakoulututkinnon suorittaneita, mutta muulla kuin kirjasto- ja informaatioalalla ja jos he toimivat asiantuntijatehtävissä, heidän työpanoksensa lasketaan mukaan tähän kohtaan.

MUU KIRJASTON HENKILÖKUNTA (HTV)

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Kirjaston *muuhun henkilökuntaan* kuuluvat esim. kirjastoavustajat, kirjastosihteerit, vahtimestarit, siivousalan henkilökunta sekä korkeakoulussa muissa kuin kirjastotehtävissä työskentelevät, joiden palkkakustannuksiin kirjasto osallistuu. *Myös ne kirjastoammatillisissa tehtävissä toimivat henkilöt, joilla ei ole kirjasto- ja informaatioalan koulutusta, kuuluvat tähän.*

Kohdissa F.1.2 ja F.1.3. tulee henkilötyövuodet yhteensä olla sama luku. Kohdassa F.1.2. henkilötyövuodet on eritelty rahoituslähteen mukaan, kohdassa F.1.3. henkilöstön koulutuksen mukaan.

F.2 HENKILÖKUNNAN KOULUTUS

F.2.1 KOULUTUSPÄIVÄT YHTEENSÄ

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Kansallinen ohje Suomen lasketaan koulutuspäivien lukumäärä, vaikka päästandardi neuvoo laskemaan tunteina (SFS-ISO 2789:2015;6.7.4).

Koulutuspäiviksi lasketaan

sellaiset koulutukset, joihin työnantaja osallistuu maksamalla osallistumismaksuja (vähintään puolet) tai antamalla työaikaa käyttöön koulutukseen osallistujalle.

Koulutuspäivällä tarkoitetaan

osallistumista joko organisaation sisäiseen tai ulkoiseen koulutus- tai kehittämistilaisuuteen. Normaalilyöhön liittyvät suunnittelupäivät eivät kuulu tähän.

Koulutus- ja kehittämistilaisuudella tarkoitetaan

varsinaisen koulutuksen lisäksi erilaisia kehittämisprosesseihin liittyviä valmennuspäiviä ja osallistumista esim. kongresseihin.

Kokopäivän tilaisuus lasketaan sen kestosta riippumatta yhdeksi koulutuspäiväksi.

Neljä tuntia tai alle kestävä koulutustilaisuudet lasketaan puoleksi koulutuspäiväksi.

Periodikoulutukset esim. kielikoulutus, joka jatkuu viikoittain, lasketaan yhdeksi koulutukseksi ja sen tunnit yhteensä muutetaan päiviksi kirjaston normaalityöajan mukaan.

Koulutuspäivien määrä saadaan kertomalla kukin koulutuspäivä koulutettavien määrällä.

F.2.2 KOULUTUKSEN SAANEEN HENKILÖSTÖN MÄÄRÄ

Tyyppi: SK

Käyttö: Paikallinen / vuosiraportit

Koulutuksen saaneen henkilökunnan määrällä tarkoitetaan niiden henkilöiden määrää, jotka ovat osallistuneet →tilastointivuoden 1.1.-31.12 aikana koulutukseen vähintään yhden päivän. *Kukin henkilö laskeetaan mukaan vain kerran (= pääluku, joka on aina kokonaisluku eli ei puolikkaita päitä - myös puolipäiväisesti työskentelevä on kokonainen ihminen).*

alkuperäisluettelointi (käytetty myös termiä primääriluettelointi)

→luettelointi

aloituspaikat (ammattikorkeakoulut)

nuorten ja aikuisten yhteenlasketut aloituspaikkamäärät, jotka on sovittu opetusministeriössä vuosittain käydyissä tavoiteneuvotteluissa. Tieto saadaan omalta korkeakoululta

AMKOTA-tietokanta

Käytöstä poistunut ammattikorkeakoulujen toimintaa kuvaava päätös- ja tilastotietokanta. Päätöstoiminnallisuus on viety Kota Extranet -järjestelmään ja tilastotiedot siirretty opetushallinnon raportointiportaali →Vipuseen.

analogiset äänitteet

vinyyllilevyt, c-kasetit (myös ”kirjakasetit”), äänikelanauhat tai pianorullat joille on taltioitu musiikkia, puhetta tms.

analogiset kuva-aineistot

diat ja erilaiset heijastuskuvat

analoginen kuva + ääniteaineisto

videokasetit ja erilaiset elokuvakelanauhat, joille on mahdollista äänittää kuvaa ja ääntä

arkisto

yhteisön tai yksityisen henkilön (→arkistonmuodostajan) toiminnan tuloksena sen haltuun kertynyt →asiakirjakokonaisuus, joka koostuu arkistonmuodostajan vastaanottamista ja laatimista →asiakirjoista (esimerkiksi yhdistysarkisto, henkilöarkisto, sukuarkisto]

arkistoaineisto

→asiakirjat, jotka kuuluvat yhteisön tai yksityisen henkilön (→arkistonmuodostajan) toiminnan tuloksena sen haltuun kertyneeseen asiakirjakokonaisuuteen (→arkistoon); koostuu arkistonmuodostajan vastaanottamista ja laatimista asiakirjoista

arkistonmuodostaja

yhteisö (virasto, laitos, yhdistys, liikeyritys, suku, perhe) tai yksityinen henkilö, jonka toiminnan tuloksena sen haltuun kertyy →arkisto

asiakirja (SFS-ISO 5127:2004;2.2.1.08)

asiakirjallinen tieto. →Dokumentti, jonka organisaatio tai henkilö on luonut tai saanut ja jota se säilyttää täyttääkseen oikeudelliset velvoitteensa tai harjoittaessaan toimintaansa

asiakirja-aineisto

→arkistoaineisto

asiakirjakokoelma

→asiakirjoja sisältävä kokonaisuus, joka on muodostettu keräämällä →asiakirjoja jonkin yhteisen sisällöllisen ominaisuuden perusteella tai täydentämällä tätä periaatetta noudattaen →arkiston tunnusmerkit täyttävää asiakirjakokonaisuutta

asiantuntijat

→henkilökunta

bibliografinen tietokanta (SFS-ISO 5127:2004;4.3.2.1.05)

→tietokannan muodossa oleva bibliografinen →hakujärjestelmä

HUOM. Bibliografiset →tietokannat sisältävät usein myös sisällönkuvaailun.

bibliometriset tiedonhauk ja analyysit

→tiedonhakupyynnö / kansallinen ohje sekä tämän käsikirjan luku C.3.1

CD-ROM

Kansallinen ohje CD-ROM:lla oleva kirja tilastoidaan paikalliskäyttöisiin elektronisiin kirjoihin. (SFS-ISO 2789:2015;2.3.8 ei ota kantaa CD-levyllä oleviin kirjoihin, jotka standardia tarkoin noudatettaessa jouduttaisiin tilastoimaan elektronisiin dokumentteihin.)

data (SFS-ISO 5127:2004;1.1.4.01)

tiedot (mon.) - →tiedon viestintään, tulkintaan ja käsittelyyn soveltuva esitysmuoto (ISO 1087-2:2000)

digitaalinen dokumentti (SFS-ISO 2789:2015;2.3.13)

Kansallinen ohje yksi tietokanta ja x kpl digitaalisia dokumentteja

Digitaaliset dokumentit ovat osa →elektronista aineistoa, joihin kirjasto on hankkinut käyttöoikeuden ja jotka se on asettanut asiakkaiden käytettäväksi. Niiden käyttämiseksi tarvitaan erityisvälineitä.

Elektronisessa kokoelmassa voi siis olla mukana myös ilmaiseksi saatuja aineistoja, mutta niiden käytön tulee perustua jonkinlaiseen ”sopimukseen”, jotta ne voitaisiin tilastoida.

digitaalinen tallenne

fyysinen informaatiotallenne, jossa informaatio on digitaalisena bitti-informaationa. Esim. CD-levyt, CD-ROMit, tietokoneen erilaiset levykkeet, DAT-nauhat, MiniDisc-levyt, DVD-levyt jne.

dokumentointi (dokumentaatio) (SFS-ISO 5127:2004;1.2.01)

tallennetun → tiedon jatkuva ja järjestelmällinen kerääminen ja käsittely säilytystä, luokittamista, → hakua, käyttöä tai välittämistä varten

dokumentti (SFS-ISO 5127:2004;1.2.02)

tallennettu tieto tai aineellinen objekti, jota voidaan pitää yksikkönä dokumentointiprosessissa

elektroninen aineisto

elektronisessa muodossa oleva julkaisu, jonka käyttämiseksi tarvitaan erityisvälineitä

Elektronisia aineistoja ovat:

- → digitaaliset dokumentit (esim. → elektroniset kirjat, elektroniset → patentit, verkossa oleva → av-aineisto sekä muu digitoitu aineisto kuten raportit, kartat, lehtiartikkelit jne.)
- → tietokannat (yhteensä → viitetietokannat, → kokotekstitietokannat, → muut tietokannat)
- → elektroniset kausijulkaisut

ensiluettelointi

→ luettelointi

epäsuora rahoitus

tarkoitetaan esim. laitoksille tai avoimelle yliopistolle osoitettuja varoja, joilla hankitaan kirjastoon kirjallisuutta tai yhteyksiä → elektroniseen aineistoon, maksetaan tilakustannuksia tms.

Epäsuoralla rahoituksella tarkoitetaan sitä yliopiston rahoitusta, joka ei tule kirjaston tilille eli on organisaatiossa jollain muulla tilillä. Tähän luetaan mukaan siis mm. laitosten tai keskushallinnon maksamat tilakustannukset, aineistokulut, → henkilöstö- ym. kulut. Ja menojen puolella ne ovat eri menoryhmissä. Menoissa vain tietoaineistokulut on eroteltu suoriin ja epäsuoriin, mutta tarkoitus on, että muukin epäsuora **kulu** merkitään, vaikka ei ole erikseen eroteltu.

Esim. vaikka useimpien kirjastojen maksettavaksi tulevat tilakulut, niin osa kirjastoista – esim. laitospöytäkirja – saattaa olla laitosten tiloissa niin että maksua ei tule kirjastolle. Jos tällainen kirjasto kuitenkin kuuluu **kirjasto-organisaatioon**, sen laskennalliset tilakulut tulee huomioida sekä rahoituksessa että kuluissa.

erikoiskirjasto

kirjasto

erikoisasiantuntija

→ henkilökunta

etäkäyttö (SFS-ISO 5127:2004;5.4.02)

→pääkirjaston →tietoverkossa tarjoamien palvelujen käyttö hakuelementtien avulla pääkirjaston tai sen
→sivukirjastojen →tilojen ulkopuolelta

HUOM. Myös muut tieto- ja dokumentaatio-organisaatiot voivat tarjota etäkäyttöpalveluja.

hakemisto (SFS-ISO 5127:2004;4.3.2.1.08)

järjestetty luettelo tai osa →hakujärjestelmää, joka tarjoaa pääsyn sen muulla tavoin järjestettyyn osaan,
→dokumentin sijaintitietoihin tai →dokumenttiin itseensä

HUOM. Hakemistoissa →dokumenttien sijaintiin viittaavat termit on yleensä otettu itse →dokumen-
teista.

hakujärjestelmä (SFS-ISO 5127:2004;4.3.2.1.02)

järjestelmä, joka tarjoaa pääsyn →dokumenttien kuvauksiin ja niiden sijaintitiedot →kokoelmassa sekä
itse →dokumentit

hallinnollinen yksikkö

Kansallinen ohje →ammattikorkeakoulukirjastossa hallinnollisen yksikön voi myös muodostaa
joukko kirjastoyksiköitä, jotka ovat kehysorganisaation yhteisen hallinnon kautta
saman keskushallinnon alaisia

henkilökunta

kirjaston palvelukseen palkatut henkilöt

asiantuntijat / erikoisasiantuntijat

Kansallinen ohje asiantuntijoiden ryhmään kuuluvat esim. web-toimittajat, atk-henkilökunta, hen-
kilöstöhallinnon henkilökunta, kirjansitojat jne., joiden työ on kirjaston toimin-
nan kannalta keskeistä

kirjastoammatillinen henkilökunta

kirjastoammatillisella henkilökunnalla tarkoitetaan Suomessa

- 1.** kirjasto- ja informaatioalan koulutuksen joko toisella asteella tai ammattikorkeakoulussa suorit-
taneita tai yliopistossa vähintään aineopinnot tai vastaavan laajuisen täydennyskoulutuksen in-
formaatio- ja kirjastoalalta suorittaneita henkilöitä
ja
- 2.** joiden viran tai toimen hoitamisessa tarvitaan kirjastoammatillista osaamista.

Molempien edellä olevien ehtojen siis tulee täyttyä (SFS-ISO 2789:2015;2.7.4).

henkilötyövuosi (htv)

Yksi henkilötyövuosi on työaika, jonka yksi kokopäiväinen työntekijä tekee vuodessa, eli 12 x kuukausityötunnit. Vuosiloma sisältyy henkilötyövuosiin. Osa-aikaisen työntekijän henkilötyövuodet saadaan kaavasta:

$$\left(\frac{\text{tehty viikkotyöaika } h}{\text{vakioviikkotyöaika } h}\right) * \left(\frac{\text{tehty vuosityöaika } kk}{\text{vakiovuosityöaika } kk}\right) = htv$$

Esim. Osa-aikaisen työntekijä on työssä puoli vuotta 20 t / viikko, ja vakiotyöaika on 36,25 t / viikko:

$$\left(\frac{20}{36,25}\right) * \left(\frac{6}{12}\right) = 0,28 = 0,3 htv$$

hyllymetri (hm)

kuvaa kirjastoaineiston fyysistä laajuutta eli kokoelmien todellista metrimäärää (ei hyllyjen täyttöä). Aineisto mitataan siten kuin se on hyllylle asetettu. Jos aineisto on mitattu tilavuuden mukaan, niin 1 kuutiometri vastaa 10 hyllymetriä. Kaavaa voidaan käyttää esim. muiden kuin painatteiden hyllymetrien arvioinnissa. Tieto → arkiston määrästä voidaan antaa arviotietona, jos sitä ei saada tarkasti.

Koska mitataan nimenomaan aineistoa, tulee hyllymetrin olla täynnä (toisin kuin tilasuunnittelussa, jossa hyllymetriä pidetään täytenä, kun se on 80-prosenttisesti täynnä).

Esimerkki hyllymetrien arvioinnista

Kirjasto voi laskea montako nidettä tai säilytysyksikköä keskimäärin menee yhteen täyteen hyllymetriin ja käyttää tätä apuna arvioinnissa. **Eri aineistomuodot täyttävät kuitenkin hyllyjä eri tavoin, joten eri aineistoryhmistä tulee tehdä erilliset arviot. Aineiston hyllymetrit vaihtelevat myös aloittain.** (DIN-Fachbericht 13:5.2.1.4)

Laskuesimerkki:

Kirjasto mittaa kokoelmistaan 10 hyllymetriä ja mittauksen tuloksena tiedetään, että täyteen hyllymetriin mahtuu **tässä kirjastossa** keskim. 45 nidettä. Kirjaston kokoelmissa on 78 500 nidettä. Laskukaava on seuraava:

$$\frac{78500}{45} = 1744,4$$

hyötyneliömetri

kirjaston käytössä olevat tilat ilman portaikkoja, käytäviä, hissejä tms. tiloja

Kansallinen ohje Suomessa tilastoidaan sekä → hyötyneliömetrit että kokonaispinta-ala

informaatio (SFS-ISO 5127:2004;1.1.3.09)

(yleinen) viesti, jota käytetään edustamaan → tietoa viestintäprosessissa → tietämyksen lisäämiseksi

informaatiolukutaito (SFS-ISO 5127:2004;5.1.03)

tietoisuus → tiedon ja → informaation sekä niihin liittyvien lähteiden tarjoamista mahdollisuuksista ja kyky käyttää niitä

informaatiotalenne

→ tallennettu tieto

julkaisu (SFS-ISO 5127:2004;2.1.11)

julkaisuuteen saatettu → dokumentti, joka yleensä tuotetaan useina kopioina

julkaisuluettelo (käytetty myös termiä julkaisurekisteri)

luettelo kirjaston tai sen kehysorganisaation tuottamista julkaisuista. Se voi olla kirjaston ylläpitämä joko kirjaston kokoelmatietokannassa tai erillisessä → tietokannassa

kasettikirja

→ äänikirja

katsottu dokumentti tai → tietue

dokumentin tai tietueen onnistunut lataus

kaukopalvelu

kirjastojen ja → arkistojen välinen → dokumenttien → lainaaminen ja jäljenteiden välittäminen, kun kirjastot asioivat sellaisen kirjaston kanssa, joka ei kuulu samaan kehysorganisaatioon.

ks. myös → lainaus

kohderyhmä (SFS-ISO 5127:2004;5.1.04)

tietyn tieto- ja dokumentointiorganisaation tarjoamien tietopalvelujen todelliset tai mahdolliset → tietonkäyttäjät

kohdeväestö (SFS-ISO 2789;2.2.34)

kirjaston todellisista ja potentiaalisista käyttäjistä koostuvat asiakasryhmät, joille kirjasto tarjoaa erityispalveluita tai -kokoelmia

kokoelmien täsmäys

kirjastokokoelmien täsmäminen → kartunnan ja → poistojen suhteen vuosittain → tilastointivuoden loputtua.

Täsmäyskaava: tilanne 31.12.edellisenä vuonna + kartunta → tilastointivuonna - poistot → tilastointivuonna = tilanne 31.12. → tilastointivuonna

Kansallinen ohje Koska yhteistilastoon ei enää kerätä poistoja, kokoelmien täsmäystä tarvitaan kirjaston omaa käyttöä varten, mikäli se kirjastossa katsotaan tarpeelliseksi.

kokotekstitietokanta – termin määritelmä on poistettu tilastointistandardista versiosta ISO 2789:2013 lukien, seuraavassa kumotun standardin (ISO 2789:2006(E);3.2.19) mukainen määritelmä

digitaalinen kokoelma alkuperäisiä tekstejä (monografioita, raportteja, lehtiartikkeleita jne.), nuotteja, kartta-aineistoa tai graafisia dokumentteja

HUOM. 1 Patentit ja elektroniset kausijulkaisut eivät sisälly tähän

HUOM. 2 →Tietokanta, jossa on sekä kokotekstejä että muuta aineistoa (kuten liikkuvaa kuvaa, ääni ja muuta materiaalia) tilastoidaan kokotekstitietokannaksi.

konvertointiluettelointi

→luettelointi

kopioluettelointi

→luettelointi

KOTA-tietokanta

yliopistojen tilastotietokanta, jonka ylläpito on lopetettu. Sen korvaa opetushallinnon raportointiportaali
→Vipunen

kotisivu (engl. homepage) (SFS-ISO 5127:2004;2.3.4.12)

etusivu. kuvaruutunäyttö, joka toimii aloitussivuna →tietoon, jota →datan tuottaja tarjoaa internetissä tai missä tahansa muussa verkossa, joka perustuu hypertekstijärjestelmään

ks. myös →www-sivusto

kysely (SFS-ISO 5127:2004;4.3.3.2.03)

yksi- tai useampivaiheinen haku vastauksen saamiseksi →hakujärjestelmän →viitteistä tai muusta →datasta

käsi kirjastokokoelma (SFS-ISO 5127:2004;3.1.11)

ei-lainattava kokoelma. Kokoelma tai kokoelman osa, joka koostuu pääasiassa hakuteoksista tai muista usein tarvittavista →dokumenteista, joihin on helppo pääsy ja joita ei yleensä anneta lainaan.

käsi kirjoitus

alkuperäinen käsin tai koneella kirjoitettu →dokumentti

HUOM. Sidotut niteet ja muut yksiköt (katkelmat, käärot, autografit ym.) voidaan tilastoida erikseen.

Kansallinen ohje (voi olla myös musiikkikäsikirjoitus); julkaisemattomat opinnäytetyöt tilastoidaan monografioihin; tähän kuuluu muu julkaisematon aineisto (esim. internetissä julkaistu "omakustanne" on julkistettu, eikä ole käsikirjoitus.)

lahjoitus (lahja) (SFS-ISO 5127:4004; 4.1.2.10)

→hankinta, johon ei liity rahansiirtoa mutta omistusoikeus ja oikeusperusta muuttuvat

laskennalliset tilakustannukset

kirjaston kiinteistön / kehysorganisaation tiedossa oleva neliövuokra, joka käsittää myös siivous-, vartiointi- ja muut kustannukset, kertaa vuokra-alan mukaiset kustannukset vuodessa

luettelointi

Suomen tieteellisissä kirjastoissa luettelointi määritellään seuraavasti.

alkuperäisluettelointi

→ Tietue tehdään alusta alkaen (esim. tallennusalus- tai tietokannasta löytyvää tietuetta apuna käyttäen) omaan →tietokantaan. Alkuperäisluetteloinnin vastakohta on →poimintaluettelointi. Voyager-tietokannoissa alkuperäisluetteloidut bibliografiset tietueet merkitään 579 \$a XLUETTELOITU.

ensiluettelointi

→Tietue tehdään ensimmäistä kertaa, eli aineistoa ei ole koskaan aikaisemmin →luetteloitu millään muulla tavalla kyseisessä kirjastossa. Ensiluetteloinnin vastakohta on →konvertointiluettelointi. **Ensiluettelointi voidaan toteuttaa joko →alkuperäisluettelointina tai →poimintaluettelointina.** Ensiluettelointi sisältää sekä uutuusluetteloinnin että →takautuvan luetteloinnin, joille molemmille on mahdollista löytää kaikkia tyydyttävää määritelmää. Halutessaan kirjasto voi jakaa ensiluetteloidut tietueet uutuusluetteloituihin ja →takautuvasti luetteloituihin omien kriteereidensä mukaan.

konvertointiluettelointi

Aineisto on →luetteloitu aikaisemmin esimerkiksi pahvikortille (ja myös ilmoitettu yhteistilastoon) ja konvertointiluetteloinnissa se siirretään →tietueeksi nykyiseen kirjastojärjestelmään. Konvertointiluetteloinnin vastakohta on →ensiluettelointi. Konvertointiluettelointi voidaan toteuttaa joko →alkuperäisluettelointina tai →poimintaluettelointina. Voyager-tietokannoissa konvertointiluettelointi merkitään varastotietueen merkkipaikkaan 008/07 hankintatapakoodilla z=muu.

kopioluettelointi

→poimintaluettelointi

poimintaluettelointi

→Tietue poimitaan toisesta →tietokannasta ja tallennetaan muokattuna tai muokkaamattomana omaan →tietokantaan. Poimintaluetteloinnin vastakohta on →alkuperäisluettelointi. Poimintaluettelointi jakautuu →ensiluettelointiin ja →konvertointiluettelointiin. Voyager-tietokantojen poimintaluetteloiduissa →tietueissa ei saa olla merkintää 579 \$a XLUETTELOITU.

takautuva luettelointi

→ensiluettelointi

monimediajulkaisu

→ moniviestin

moniviestin

Kokonaisuus, joka sisältää kaksi tai useampia tallennemuotoja (esim. kirja + videokasetti tai nuotti + CD-levy). Jos mikään kokonaisuuden sisältämistä tallennemuodoista ei ole ensisijainen, se tilastoidaan kohtaan B.1.8 Muut aineistot. Jos jokin tallennemuoto on ensisijainen, kokonaisuus tilastoidaan ensisijaisen tallennemuodon mukaisesti. (Vrt. SFS-ISO 2789:2015;2.3.27).

monografiasarja

Kansallinen ohje Voidaan luetteloida eriteltyinä tai erittelemättöminä.

Kun monografiasarja eritellään, koko sarjasta tehdään jatkuva julkaisu -tietue (jossa jatkuvan julkaisun tyyppi (008/21) merkitään m=monografiasarja) + kaikista osista tehdään monografiatietueet. Näin kaikki kyseisen sarjan osat + kokonaisuuden tietue tilastoituvat monografioihin.

Kun monografiasarjaa ei eritellä, siitä tehdään jatkuva julkaisu -tietue. Jos siihen merkitään jatkuvan julkaisun tyyppi (008/21) m=monografiasarja, se tilastoituu monografioihin, muuten tilastoituu kausijulkaisuihin.

multimedia-aineisto

Tietokoneen ohjaaman järjestelmän avulla käytettävä aineisto, joka yhdistää kaksi tai useampia viestintyyppisiä siten, ettei niistä yksikään ole määriteltävissä ensisijaiseksi ja joka sallii niiden interaktiivisen käytön; multimediaan voi kuulua esimerkiksi tekstiä, grafiikkaa, elokuvaa, animaatioita ja ääntä tms.

HUOM. multimedia-aineistot tilastoidaan niiden pääominaisuuden mukaan tietokantoihin, digitaalisiin dokumentteihin tai audiovisuaalisiin dokumentteihin

poimintaluettelointi

→luettelointi

primääriluettelointi

→luettelointi

raportointikausi

se ajanjakso, jota kerätty tieto koskee; Yhteistilastossa →tilastointivuosi

säilytysyksikkö

fysisesti itsenäinen teoksen yksikkö, joka voidaan ottaa vapaasti erilleen muista vastaavista

HUOM. 1 Säilytysyksikön voi muodostaa sidos tai kotelo.

HUOM. 2 Painetun aineiston säilytysyksikkö on yleensä →nide (kirjat ja sidotut →kausijulkaisut).

Kansallinen ohje Sitomattomien →aikakausjulkaisujen säilytysyksikkö on kuitenkin vuosikerta.

Säilytysyksikkö on muun aineiston osalta fyysinen säilytysyksikkö, kuten mikrofilmilla tai mikrokortti. Verkkoaineistoa (→verkkodokumentit) ei lasketa säilytysyksiköinä, vaan →nimekkeinä.

Selkeimmillään säilytysyksikkö on kirjan →nide. Säilytysyksikkö on usein sama kuin teos, joka on →lainattavissa erikseen. Säilytysyksikkö ei ole sama kuin →nimeke.

takautuva luettelointi

→luettelointi

tallennettu tieto (SFS-ISO 5127:2004;1.1.3.10)

→tieto, joka on varastoitu tietovälineelle

tekijänoikeus

ks. Tekijänoikeuslaki

tekninen tallenne

→dokumentti, jonka →informaatio on käytettävissä vain jonkin laitteen avulla

Teknisiä tallenteita ovat esimerkiksi äänitteet, elokuvat, mikro kuvat ja erilaiset atk-tallenteet.

tiedonhaku (engl. search and retrieval)

toimenpiteet →dokumentteja koskevan →tiedon saamiseksi →hakujärjestelmän avulla

Tiedonhakua on esim.

Asiakas haluaa tietoa rajatusta aiheesta (hydrauliset elektroniset järjestelmät, tietyn säveltäjän tuotanto, bibliometriset tiedonhauet ja analyysit tms.) = toimeksianto:

- Suullinen tai kirjallinen
 - jos asiakas **samalla palvelukerralla** muotoilee aihettaan ==> **sama toimeksianto**
 - jos asiakas **uudella palvelukerralla** pyytää tietoa muuten aiheesta ==> **uusi toimeksianto**
 - yhdellä kertaa asiakas voi myös antaa useamman toimeksiannon
- Faktatiedon etsiminen (Mikä oli äänestysprosentti 1918 kunnallisvaaleissa?)
- Opastus tiedonlähteiden sisältöön
- Asiakasta opastetaan tekemään tiedonhakua itsenäisesti

Tilastoitavaa tiedonhakua ei ole esim.

- Kirjaston käytön tekninen opastus (Kirjaston tiloihin, aukioloon, tulostimen tai tietokoneen käyttöön jne. liittyvät kysymykset; "Miten tätä laitetta käytetään?" tms.)
- "Miten haen tästä tietokannasta?"
- Sijaintihaut ("Mistä löydän sen ja sen kirjan?")
- Opastus, joka ei vaadi henkilöstöltä tiedonlähteiden käyttöä ("Missä on kopiokone?")

Kansallinen ohje Bibliometriset tiedonhauet ja analyysit laajat tiedonhakukysymykset (jotka voivat olla maksullisia esim. siksi että niiden selvittämiseen menee ennalta asetettua ylärajaa enemmän aikaa) sisältyvät tiedonhakupyynnöiden kokonaismäärään ja tilastoidaan kohtaan **C.3 Tiedonhaku, toimeksiannot** ja jaotellaan maksullisiin ja maksuttomiin.

tiedonkäyttäjä (SFS-ISO 5127:2004;5.1.05)

→ tietopalvelukeskuksen tarjoamien infrastruktuurien, palvelujen tai aineistojen käyttäjä

tieto (SFS-ISO 5127:2004;1.1.3.08)

→ tietämystä, joka on välitetty

vrt. → informaatio

HUOM. 1 määritelmä sovellettu standardista ISO 1087-2:2000.

HUOM. 2 Tieto koskee tosiasioita, käsitteitä, tarkoitteita, tapahtumia, ideoita, prosesseja jne.

tietue

määrämuotoinen yhtä kohdetta koskevien →tietojen joukko, joukko →dataa

tietämys (SFS-ISO 5127:2004;1.1.3.14)

ymmärtämystä, joka perustuu ajatteluun ja jonka oikeellisuuden voi tarkistaa

tilastointikausi

→tilastointivuosi

tilastointivuosi (Tilastokeskus; Käsitteet ja määritelmät)

se kalenterivuosi, jota tilasto koskee

tilastoyksikkö (Tilastokeskus; käsitteet ja määritelmät)

Määritelmä 1 Tilastoyksikkö on se tilastollinen perusyksikkö, jota tilastointi koskee.

HUOM. 1 Termiä voidaan soveltaa yhteistilastossa siten, että tilastoyksikkö on esim. kirjastoyksikkö, mutta Tilastokeskuksen määritelmän mukaan se voi olla myös tapahtuma, kuten rikos tai liikenneonnettomuus - yhteistilaston maailmassa siten esim. laina, kirjastokäynti jne.

Määritelmä 2 Tilastoyksikkö on tilastollinen perusyksikkö, jota tilastointi koskee eli yksikkö, jolta tiedot kerätään. Yritysten rakennetilastoissa tilastoyksikkö on joko itsenäinen yritys tai yrityksen toimipaikka.

HUOM. 2 Yhteistilastossa tämä tarkoittaa kirjastoa, jolta tiedot kerätään. Kirjaston sisällä kyseisen kirjaston tilastoyksiköjä ovat kirjaston eri yksiköt.

tilaus (toimeksianto, varaus) (SFS-ISO 5127:2004;5.1.11.)

→ tiedonkäyttäjien → tieto- ja dokumentointi- (1.2.01) organisaatiolle kohdistama kysely tai pyyntö

HUOM. Toimeksiannot voivat sisältää pyynnön saada tiettyä aineistoa lainaan tai tutkimuskäyttöön, tai pyynnön saada tietoja tai neuvontaa jne.

toimeksianto

→tilaus

toimipiste

mikä tahansa kirjasto tai kirjaston osa, jossa tuotetaan erillisissä tiloissa palveluja kirjaston käyttäjille, riippumatta siitä, onko kyseessä itsenäinen kirjasto tai suuremman organisaation osa.

Toimipisteeltä edellytetään organisoitua kokoelmaa. Toimipisteessä ei välttämättä ole henkilökuntaa ja palvelua koko ajan. Toimipisteiden määrä on sama tai suurempi kuin hallinnollisten yksiköiden määrä.

Samassa kirjastorakennuksessa olevat erilliset palvelupisteet, kirjaston etävarastot ja eri osastot (esim. luettelointi- ja hankintaosasto) eivät ole toimipisteitä. Ammattikorkeakoulukirjastojen toimipisteitä ovat kirjastoyksiköt.

tulostetut dokumentit / tietueet

tässä yhteydessä tulostamisella tarkoitetaan paitsi varsinaista tulostamista paperille, myös aineiston laa-
taamista omalle koneelle

täsmäys

→ kokoelmien täsmäys

uutuusluettelointi

→ensiluettelointi.

vaihto (SFS-ISO 5127:2004;4.1.2.09)

→hankinta, joka perustuu vaihtokauppaan tai maksuun samankaltaisella tavaralla

verkkodokumentit

verkossa käytettäviä informaatioyksiköitä tai tallenteita, jotka kirjasto on digitoinut tai hankkinut digitaal-
lisessa muodossa osaksi kokoelmiaan.

viite (SFS-ISO 5127:2004;4.2.1.3.07)

→viittaus, luettelossa tai bibliografiassa oleva maininta muista hakuelementeistä, joiden kautta voi löytyä
kiinnostavia →dokumentteja

viittaus (SFS-ISO 5127:2004;4.3.2.1.12)

→dokumentissa oleva viittaus toiseen dokumenttiin tai sen osaan

virt. →viite

viitetietokanta

→tietokanta, jonka →tietueet ovat →viitteitä erilaisiin lähteisiin kuten aikakauslehtiartikkeleihin, →kirjoi-
hin, →patentteihin jne.: →kokoelma kirjallisuusviitteitä, jotka analysoivat ja esittelevät jatkuvasti →kau-
sijulkaisujen ja / tai muiden →nimekkeiden sisältöä; usein rajoittuu yhteiseen tieteenalaan tai maantie-
teelliseen alueeseen

HUOM. 1 Kirjastojen luettelotietokantoja ei lasketa tähän

HUOM. 2 Viitetietokanta voi sisältää myös abstrakteja

HUOM. 3 Tietokannat, joissa on sekä kirjallisuusviitteitä että kokotekstiä, lasketaan kokotekstitietokantoihin

Vipunen

Opetushallinnon tilastopalvelu, jonka sisällöstä vastaavat yhdessä opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus. Tilastot perustuvat Tilastokeskuksen, opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen keräämiin tietoihin ja rekistereihin. Palvelusta löytyy tilasto- ja indikaattoritietoa eri sektoreiden koulutuksesta ja koulutuksen jälkeisestä sijoittumisesta, korkeakouluissa tehdystä tutkimuksesta sekä väestön koulutusrakenteesta ja opiskelijoiden sosioekonomisesta taustasta.

Vipunen löytyy osoitteesta <https://vipunen.fi/fi-fi> (Vierailtu 11.12.2017).

yhteiskirjasto

Useamman kuin yhden organisaation yli kirjastosektorirajojen tapahtuneen hallinnollisen fuusion tuloksena muodostettu kirjasto.

Toiminnan perustana voi olla esim. sopimuspohjainen yhteistyö, yhtiömuoto tai yhden organisaation kirjasto voi ottaa hoitaakseen muiden organisaatioiden kirjastotoiminnan.

HUOM. Kahden tai useamman saman sektorin kirjaston muodostama yhteinen kirjasto ei ole tämän määritelmän mukaisesti yhteiskirjasto, vaan se luetaan oman sektorinsa mukaisesti yo-, amk- tai erikoiskirjastoksi.

Kansallinen ohje Koska kirjastojen yhteistyön tuloksena muodostettujen yhteiskirjastojen tietoja ei kaikilta osin (esim. kokoelmat, lainaus tai talous) pystytä erittelemään kirjastotyypeittäin, Suomen tieteellisten kirjastojen tilastoinnissa noudatetaan standardista (*SFS-ISO 2789:2015;3.2*) poikkeavaa tilastointia ja KITT2-tietokannassa yhteiskirjastot esitetään omana "sektorinaan". Tästä johtuen perinteisten sektorien välinen tilastoverailu onnistuu vain yhden kehysorganisaation alaisten yo-, amk- ja erikoiskirjastojen kesken.

äänikirja

äänitalenne, jolle on luettu kirjallisuutta

KIRJALLISUUTTA

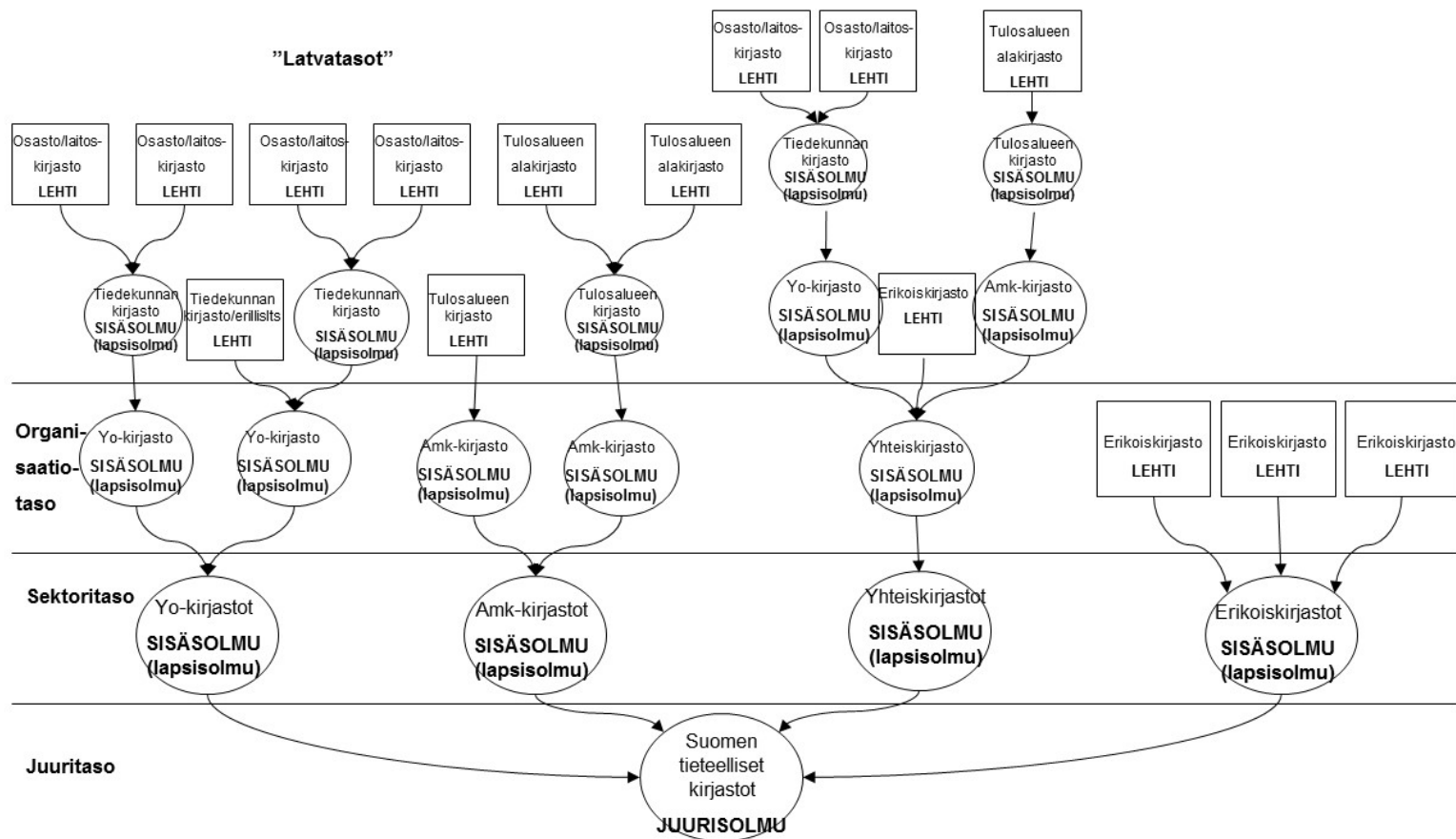
- Ammattikorkeakoululaki 14.11.2014/932.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932>. (Vierailtu 10.10.2019.)
- ANSI/NISO Z39.7-2013 Information Services and Use: Metrics & Statistics for Libraries and Information Providers Data Dictionary. <https://www.niso.org/publications/z397-2013>. (Vierailtu 27.9.2018.)
- ANSI/NISO Z39.29-2005 (R2010), Bibliographic References. <http://www.niso.org/publications/ansi-niso-z3929-2005-r2010-bibliographic-references>. (Vierailtu 27.9.2018.)
- The COUNTER Code of Practice. <https://www.projectcounter.org/>. (Vierailtu 27.9.2018.)
- The COUNTER Code of Practice for Release 4. <https://www.projectcounter.org/code-of-practice-sections/general-information/>. (Vierailtu 27.9.2018.)
- Appendices to the COUNTER Code of Practice. <https://www.projectcounter.org/appendices/>. (Vierailtu 27.9.2018.)
- COUNTER Usage Report XML Schemas. Ks. SUSHI
- DIN-Fachbericht 13 – Bau- und Nutzungsplanung von wissenschaftlichen Bibliotheken. 2. Aufl. 69s. 1998. Beuth Verl., Berlin.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 223/2009, annettu 11 päivänä maaliskuuta 2009, Euroopan tilastoista sekä salassa pidettävien tilastotietojen luovuttamisesta Euroopan yhteisöjen tilastotoimistolle annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY, Euratom) N:o 1101/2008, yhteisön tilastoista annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 322/97 ja Euroopan yhteisöjen tilasto-ohjelmakomitean perustamisesta tehdyn neuvoston päätöksen 89/382/ETY, Euratom kumoamisesta (ETA:n ja Sveitsin kannalta merkityksellinen teksti).
Pysyvä linkki: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2009/223/oj>. (Vierailtu 27.9.2018.)
- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 808/2004, annettu 21 päivänä huhtikuuta 2004, tietoyhteiskuntaa koskevista yhteisön tilastoista (ETA:n kannalta merkityksellinen teksti).
Pysyvä linkki: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2004/808/oj>. (Vierailtu 27.9.2018.)
- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 99/2013, annettu 15 päivänä tammikuuta 2013, Euroopan tilasto-ohjelmasta 2013–2017.
Pysyvä linkki: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/99/oj>. (Vierailtu 27.9.2018.)
- ISO 11620:2014(E) - Information and documentation - Library performance indicators. International standard. 3th ed. ISO. Geneva 2014. 100 s.
- Kirjastojen vaikuttavuus- sivusto: <https://wiki.helsinki.fi/display/arvi/Impact+of+Finnish+Libraries+-+The+National+Impact+Evaluation+Group>. (Vierailtu 27.9.2018.)
- Opetuksen ja tutkimuksen toimintaympäristö 2020. Korkeakoulukirjastojen rakenteellinen kehittäminen digitaaliseksi palveluverkoksi. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:26. Opetusministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Yliopistopaino, Hki 2009. 136 s. Verkkojulkaisu on saatavana osoitteesta: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-773-4>. (Vierailtu 9.9.2019.)

- Research Information Network <https://www.acu.ac.uk/research-information-network/>. (Vierailtu 27.9.2018.)
- SFS-ISO 2789:2015. Tieto ja dokumentointi. Kirjastojen kansainvälinen tilastostandardi. Suomen Standardisoimisliitto. Helsinki 2015. 150 s. Kansalliskirjasto on ostanut Suomen kirjastojen käyttöön yhteensä 70 lisenssiä, joista jäljellä 8 (tilanne 27.9.2018).
- ISO 5127:2017. Information and documentation - Foundation and vocabulary. Geneve 2017. 353 p. Ostettavissa osoitteesta: <https://sales.sfs.fi/fi/index/tuotteet/ISO/ISO/ID9998/5/493846.html.stx>. (Vierailtu 20.6.2019.)
- SFS-ISO 16439:2016. Tieto ja dokumentointi. Kirjastojen vaikuttavuuden arvioinnin menetelmät ja toimenpiteet. Suomen Standardisoimisliitto. Helsinki 2016. 171 s. Ostettavissa osoitteesta: <https://sales.sfs.fi/fi/index/tuoteuutiset/sfs-iso16439kirjastojenvaikuttavuudenarviointi.html.stx>. (Vierailtu 20.6.2019.)
- ISO 21248:2019(E). Information and documentation - Quality assessment for national libraries. 1st ed. Geneve 2019. 139 p. Ostettavissa osoitteesta: <https://sales.sfs.fi/fi/index/tuotteet/ISO/ISO/ID9998/2/749350.html.stx>. (Vierailtu 20.6.2019.)
- SUSHI. Schemas for the Standardized Usage Statistics Harvesting Initiative. <https://www.niso.org/schemas/sushi#counter>. (Vierailtu 20.6.2019.)
- Tilastolaki 23.4.2004/280. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040280>. (Vierailtu 20.6.2019.)
- Yliopistolaki 24.7.2009/558. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090558>. (Vierailtu 10.10.2019.)

LIITTEET

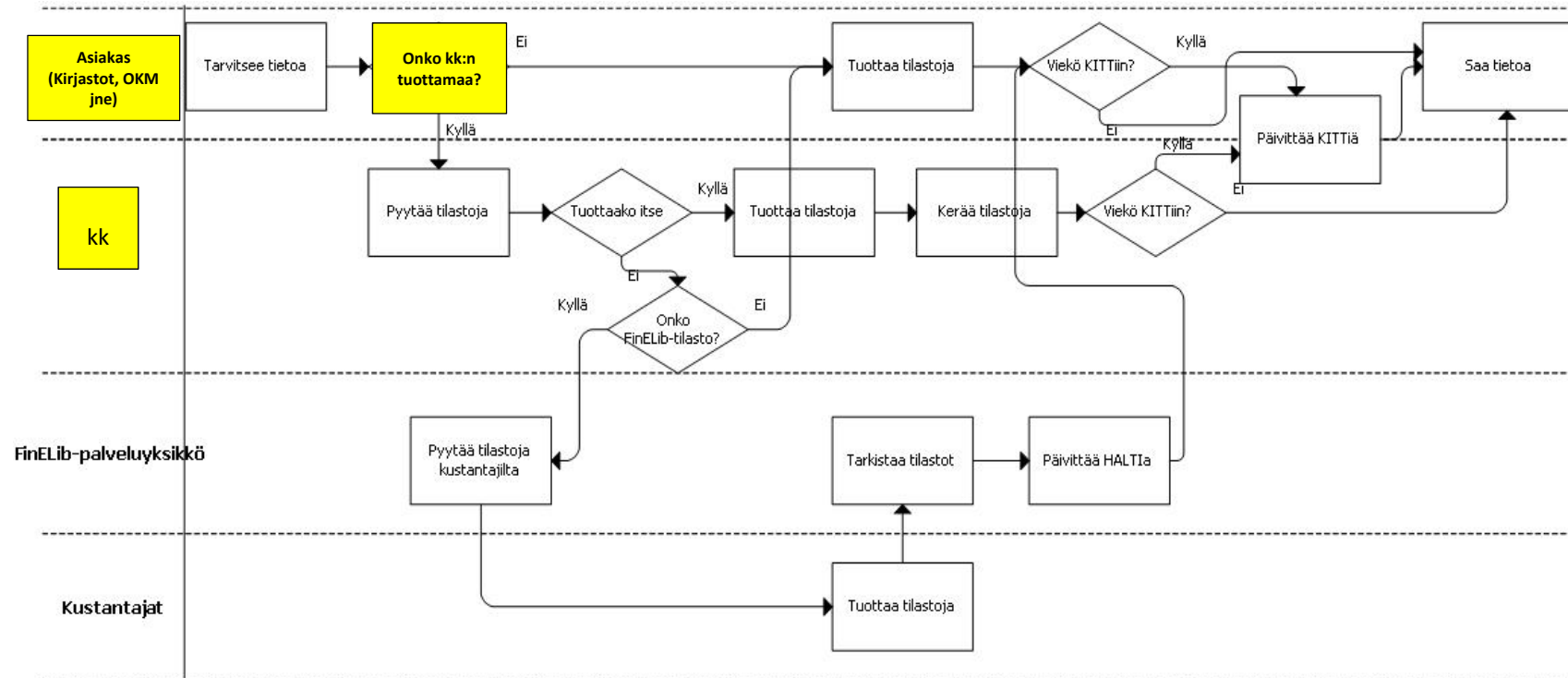
- 1 KITT2:n rakennehierarkia
- 2 Yhteistilastoinnin prosessikuvaus

KITT2:n rakennehierarkia



KITT2-tietokannan rakenne on ns. puuhierarkia. Juuri- ja sisäsolmut ovat laskennan summatasoja.

LIITE 2: YHTEISTILASTOINNIN PROSESSIKUVAUS



Yhteistilastoinnin prosessikuvaus. Yhteistilastoa toimittaa, pitää yllä ja tilaston tuottaa Kansalliskirjasto (kk), jonka asiakkaita tilastointiprosessissa ovat mm. kirjastot sekä Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) Tiedon tuottajia prosessissa ovat asiakkaat, FinELib-palveluyksikkö sekä FinELibin kautta myös e-lehtien kustantajat. Prosessin tuotos on tilastotieto, jota voidaan hyödyntää kirjastotoiminnan arvioinnissa, kehittämisessä ja toimintojen raportoinnissa.

<https://yhteistilasto.lib.helsinki.fi/>